

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ
ANTROPOLOGIE

FINANČNÍ STRATEGIE RODIN PO NAROZENÍ DÍTĚTE
Případová studie finanční gramotnosti mladých rodičů

Magisterská diplomová práce
Obor studia: Andragogika

Autor: Bc. Ivana Vrbová
Vedoucí práce: doc. PhDr. Dana Sýkorová, Ph.D.

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma „*Finanční strategie rodin po narození dítěte: Případová studie finanční gramotnosti mladých rodičů*“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne.

Podpis

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala paní doc. PhDr. Daně Sýkorové, Ph.D. za vstřícný přístup a cenné připomínky. Poděkování bych dále ráda věnovala rodině a blízkým za jejich soustavnou podporu a trpělivost.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Ivana Vrbová
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Andragogika
Obor obhajoby práce:	Andragogika
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Dana Sýkorová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Finanční strategie rodin po narození dítěte. Případová studie finanční gramotnosti mladých rodičů.
Anotace práce:	Diplomová práce pojednává o změnách v životech mladých rodičů po narození dítěte z hlediska financí. Předmětem práce není pouze ekonomická situace mladých rodin jako stav, jež je z velké části determinován výší státní sociální podpory, ale i strategie hospodaření mladých rodičů jako proces. Práce dále pojednává o složkách finanční gramotnosti, které se výrazně promítají do zavedených způsobů hospodaření a ekonomického chování mladých rodičů. Diplomová práce seznamuje také s výstupy proběhlých měření finanční gramotnosti dospělých, přičemž cílí na věkové kohorty odpovídající výzkumnému souboru mladých rodičů. Teoretickou část uzavírá kapitola o systému dalšího finančního vzdělávání dospělých i konkrétních vzdělávacích projektech. Empirická část práce popisuje, jakým způsobem mladí rodiče interpretují vlastní ekonomickou situaci, způsoby hospodaření a postoje k dalšímu finančnímu vzdělávání formou mnohonásobné případové studie.
Klíčová slova:	Mladá rodina, Rodičovská dovolená, Finanční gramotnost, Rodinný rozpočet, Osobní finance, Finanční strategie, Další vzdělávání dospělých
Title of Thesis:	Financial strategies of families after having a child. Case study of financial literacy of young parents.

Annotation:	The diploma thesis describes changes in the lives of young parents after having a child in terms of finances. The subject of the thesis is not only the economic situation of young families as a condition that is largely determined by the state social support, but also as a process of money management of young parents. The thesis also deals with the components of financial literacy, which are strongly reflected in the established ways of economic management and economic behavior of young parents. The diploma thesis also acquaints with the results of adult financial literacy measurements, targeting the age cohorts corresponding to the research group of young parents. The theoretical part is concluded by the chapter on the system of further financial education of adults and examples of specific educational projects. The empirical part of the thesis describes how young parents interpret their own economic situation, ways of their money management and attitudes to further financial education using the form of a multiple case study.
Keywords:	Young family, Parental leave, Financial literacy, Family budget, Personal Finance, Financial strategies, Adult education
Názvy příloh vázaných v práci:	Příloha 1: Přepisy rozhovorů Příloha 2: Kódovací proces Příloha 3: Finanční deníky
Počet literatury a zdrojů:	58
Rozsah práce:	92 s. (165 974 znaků s mezerami)

OBSAH

ÚVOD.....	8
I. FINANČNÍ OTÁZKA MLADÉ RODINY	10
1. Mladá rodina	10
Fáze finančního životního cyklu rodiny	10
Ekonomická situace mladé rodiny v České republice.....	13
2. Systém státní sociální podpory během mateřské/rodičovské dovolené	17
Porodné	17
Peněžitá pomoc v mateřství (PPM)	18
Rodičovský příspěvek (RP).....	19
3. Hospodaření domácnosti mladé rodiny	20
Rodinný rozpočet a finanční plán mladé rodiny.....	20
Rostoucí zadluženost českých domácností	24
II. FINANČNÍ GRAMOTNOST.....	26
1. Pojem a klasifikace	27
Peněžní gramotnost	29
Cenová gramotnost	41
Rozpočtová gramotnost	45
2. Socioekonomický kontext finanční gramotnosti	48
3. Výstupy výzkumů finanční gramotnosti v ČR	51
Výzkumy IALS a PIAAC	52
Měření úrovně finanční gramotnosti v roce 2015	54
4. Opatření dalšího vzdělávání dospělých v oblasti finanční gramotnosti	62
Standard finanční gramotnosti.....	63
Národní strategie finančního vzdělávání (NSFV).....	64
Vzdělávací projekty rozvoje finanční gramotnosti dospělých	66
III. EMPIRICKÁ ČÁST	69
1. Výzkumný problém	69
2. Cíle a výzkumné otázky	70
3. Metodika práce	70
Metody sběru dat	71
Výzkumný soubor	72
Metody analýzy dat	76

Kategorie a kódy	77
4. Interpretace dat	80
5. Shrnutí výsledků šetření	101
6. Diskuse	105
ZÁVĚR.....	107
LITERATURA A ZDROJE	109
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	116
SEZNAM OBRÁZKŮ A GRAFŮ	117
SEZNAM TABULEK A PŘÍLOH.....	118
PŘÍLOHY	119

ÚVOD

Je trendem zejména posledních deseti let, že značnou míru odpovědnosti za finanční vzdělávání dětí a mládeže přebral do svých rukou stát, který definuje různé strategie či standardy finančního vzdělávání především v rámci povinné školní docházky na základních školách, potažmo prohloubení získaných znalostí v rámci středoškolského studia.

V centru pozornosti této diplomové práce jsou však dospělí jedinci ve světě financí, konkrétně je akcentována naléhavost rozvoje úrovně finanční gramotnosti v mladých rodinách, které se v důsledku trvání rodičovské dovolené musí omezit na prakticky jeden příjem domácnosti. Současně přibývá výdajů v souvislosti s péčí o dítě/děti, mladí rodiče se musí často poprvé samostatně pohybovat v nabídce produktů na finančním trhu, rozhodnout o tom, jak moc a na jak dlouho sebe a svou rodinu zadluží, nejčastěji v souvislosti se zajištěním financování bydlení. Na základě předmětu zkoumání byly stanoveny následující cíle práce a výzkumné otázky.

Cíle diplomové práce jsou:

- 1) popis finanční situace mladých rodin a subjektivního hodnocení finanční situace mladými rodinami.
- 2) popis finančních strategií mladých rodin po narození dítěte z hlediska finanční gramotnosti rodičů.
- 3) identifikace potřeb dalšího finančního vzdělávání mladých rodin.

Na základě uvedených cílů jsou stanoveny **výzkumné otázky**:

- 1) Jak mladí rodiče interpretují změnu v oblasti osobních financí po narození potomka, zda a jak se tato změna projevila na kvalitě života po nástupu na mateřskou/rodičovskou dovolenou?
- 2) Jakým způsobem hodnotí mladí rodiče vlastní finanční schopnosti a dovednosti, zda a jak tyto schopnosti a dovednosti uplatňují v situaci

po založení rodiny? (Resp. Jaké jsou finanční strategie mladých rodin po dobu, kdy je rodina odkázána na značně omezený příjem?)

3) Jak interpretují mladí rodiče význam dalšího finančního vzdělávání?

Diplomová práce tak analyzuje situaci přerodu páru jedinců v rodiče a jaké důsledky tato změna přináší zejména ve finanční oblasti. Práce zkoumá, jakým způsobem se mění kvalita života a životní styl rodiny po narození dítěte, jež je významná a náročná událost v rámci životního cyklu mladých rodin. Změny životního stylu rodin po narození dítěte se definitivně odrážejí ve finančních nárocích na rodinu, mění se její finanční strategie a plánování hospodaření domácnosti v budoucnu. Práce nabízí přehled státní finanční podpory mladé rodiny v roce 2018, které se výrazně promítají do příjmů domácnosti. Právě rozdíl mezi dosavadním příjmem jednoho z rodičů, který pečuje v rámci mateřské/rodičovské dovolené o potomka, a výší sociálních příspěvků, bývá pohnutkou k revizi dosavadního finančního plánování rodiny.

V části věnované finanční gramotnosti se práce věnuje všem jejím základním složkám a seznamuje s již konkrétními finančními produkty, které jsou mimo jiné jmenovány dotazovanými rodinami v empirické části práce. Kontextu fenoménu finanční gramotnosti ve společnosti a jejímu vývoji je věnována samostatná část, na kterou navazují již konkrétní výstupy proběhlých šetření finanční gramotnosti u dospělé populace. V souvislosti s nutností rozvoje finanční gramotnosti vznikají na národních i mezinárodních úrovních doporučení, strategické dokumenty a návrhy opatření, které je třeba postupně zavádět nejen cestou formálního vzdělávání dětí a mládeže, ale i dospělé populace na neformální úrovni. Příklady zavedených projektů dalšího finančního vzdělávání dospělých pak uzavírají teoretickou část této diplomové práce. Kvalitativní analýzu dat v podobě mnohonásobné

případové studie rodin a jejich finančních strategií po dobu trvání mateřské (rodičovské) dovolené pak přináší empirická část této práce.

I. FINANČNÍ OTÁZKA MLADÉ RODINY

1. Mladá rodina

Mladou rodinou, v kontextu této diplomové práce, chápeme rodinu, kterou vedle rodičů tvoří alespoň jedno dítě do 4 let věku. Uvedená hranice (4 roky věku dítěte) je tou horní z možných variant čerpání rodičovské dovolené. Podmínka trvání mateřské, resp. rodičovské dovolené přímo specifikuje výzkumný soubor z hlediska změněné finanční situace rodiny. Věk rodičů z tohoto hlediska není stěžejním kritériem, spíše předpokládaným, orientačním údajem. V centru zájmu práce je snížený příjem domácnosti rodičů a způsoby, jakými se s touto změnou vypořádají.

Fáze finančního životního cyklu rodiny

Následující řádky patří objasnění pojmu životního běhu rodiny, s odkazem na cíle této diplomové práce blíže postihne období po narození dítěte, které se vyznačuje zvýšenými nároky na udržitelnost rodinného rozpočtu.

Možnosti dělení běhu rodiny na jednotlivé etapy můžeme nalézt u Plaňavy (1998, s. 80), který jich rozlišuje šest na sebe navazujících. Pro tuto práci je podstatná etapa přerodu soužití lidského páru dvou jedinců v rodinu (Možný: 2006, s. 18) a jaké úkoly a úskalí v sobě toto období přináší, zejména však s ohledem na změnu finanční situace.

Etapou druhou v rámci Plaňavova členění je pro potřeby práce zásadním obdobím, které je vymezeno rodinou s malými dětmi od jejich narození po ukončení rodičovské dovolené. To se může individuálně lišit s ohledem na navazující narození dalších dětí v rodině. Může se tak stát a stává se, že

z hlediska navazujících fází cyklu v rodině, může probíhat více etap současně – v rodině je např. teenager na gymnáziu, školák na I. stupni ZŠ a novorozenec. Plaňava (1998: s. 114) Pro potřeby práce se omezíme na dobu přechodu od bezdětného soužití po narození a rodičovskou dovolenou související s péčí o prvního potomka, není možné charakterizovat všechny možné kombinace struktury rodiny uváděné výše. Autor označuje narození dítěte za velkou životní událost, jež dává za vznik rodině jako trojlístku, nového celku. Plaňava (1998: s. 114).

Vedle sladění životního rytmu potřebám nového člena rodiny zde poprvé vzniká výraznější změna v příjmech a výdajích domácnosti. Zpravidla je to žena, která několik týdnů před porodem odchází na mateřskou, potažmo rodičovskou dovolenou, a přichází tak o značnou část svého příjmu. Konkrétní podobu sociálního zajištění mladé rodiny mapuje samostatná kapitola práce. Zajímavé je v této souvislosti uvést, jaké jsou nejčastější směry výdajů v rodině s malými dětmi. Nováková a Sobotka uvádějí, že s fázemi rodinného cyklu velice úzce souvisejí tzv. vybavovací periody. Sem řadíme nákupy předmětů a dlouhodobou spotřebu, která těmto fázím odpovídá. (Nováková & Sobotka: 2011, s. 318) (viz. Obrázek č. 1)

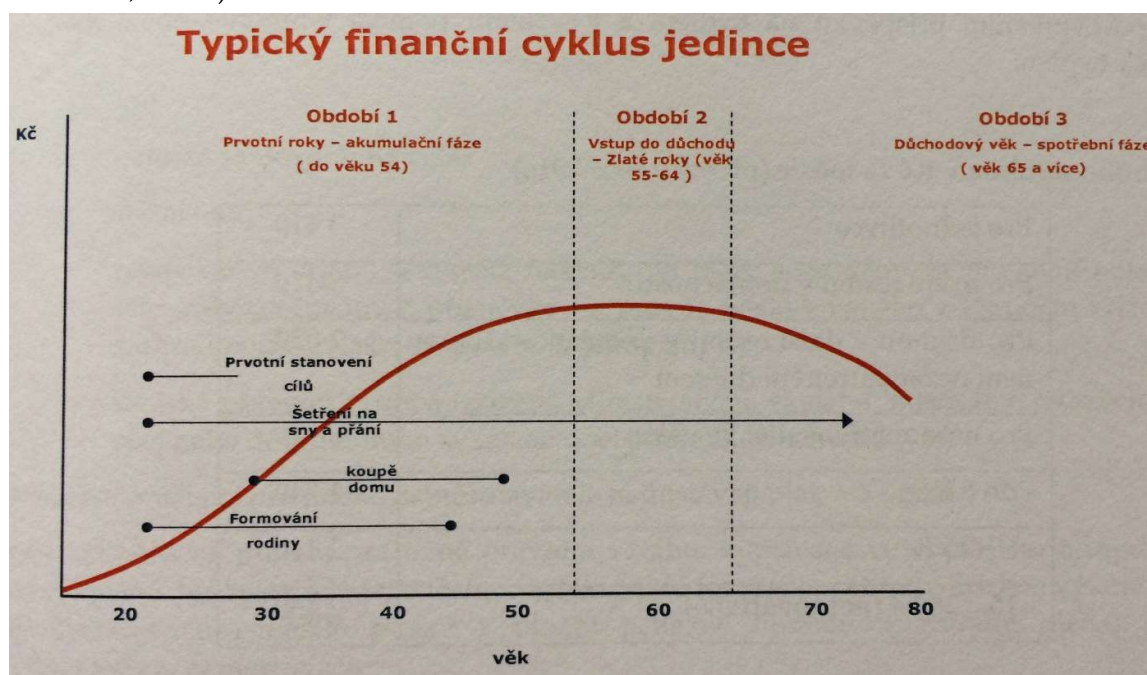
V tomto období jsou podle Novákové a Sobotky nejčastějšími výdaji položky: „Nezbytnosti, nábytek, bydlení“. Zároveň, z hlediska poměru mezi příjmy a výdaji se rodina nachází v tzv. akumulární fázi: „Akumulární fáze se vyznačuje nastartováním pracovní kariéry, kdy příjmy nejsou nijak vysoké a jen stěží pokrývají životní náklady, především výdaje na rodinu a bydlení.“ (Nováková & Sobotka: 2011, s. 318-319) Uvedené tvrzení rovněž potvrzuje i šetření Českého statistického úřadu, viz. Graf č. 1 (kapitola Ekonomická situace mladé rodiny v České republice).

Z uvedeného vyplývá, že je to právě období kolem sňatku, resp. narození prvního potomka, kdy se nakupí spousta změn. Ačkoli se mladá rodina

zpravidla poprvé nachází ve výrazně ztížené finanční situaci, v této fázi nejčastěji řeší bydlení (koupí nemovitosti) a nákupy dlouhodobé spotřeby, např. automobil, vybavení domu/bytu – jedná se tedy o položky s nejvíce výraznými finančními náklady. Všechny tyto položky bývají mnohdy financovány krátkodobou nebo dlouhodobou půjčkou. Vzniká zde veliký prostor pro uplatnění finanční gramotnosti mladých rodičů, aby zbytečně nekrátili už tak omezený rodinný rozpočet a pokud možno i pravidelně odkládali „na horší časy.“ V opačném případě se celá rodina může dostat do vážných existenčních potíží, které mohou končit sníženým sociálním statutem či rozpadem rodiny.

Dílčím složkám finanční gramotnosti je proto věnována celá II. část této diplomové práce.

Obrázek č. 1 Finanční rodinný cyklus – příjmy a výdaje (Nováková & Sobotka: 2011, s. 318)

Obrázek č. 1 znázorňuje zmiňovaný finanční cyklus domácnosti v běhu života.

Akumulační fáze trvá zpravidla až do konce produktivního věku, kdy ji střídá fáze konsolidace. Nováková a Sobotka označují toto období do cca 64 let jako „Zlaté roky“. V praxi to znamená, že příjmy začínají citelněji převyšovat výdaje a kumulují se úspory. Fáze spotřební pak navazuje a uzavírá jeden rodinný finanční běh. V tomto období se mohou úspory spotřebovávat, případně darovat nejbližším. (Nováková & Sobotka: 2011, s. 318-319)

Závěrem k rodinným životním cyklům je třeba zdůraznit, že život a náročné situace, které přináší, jsou v každém jednom případě jedinečné. Práce vychází z modelu „ideálního“ rodinného běhu s předpokládanou posloupností událostí, které nastanou. Co zůstává nepopiratelným a neměnným, peníze a umění s nimi hospodařit či nikoliv zásadně ovlivní kvalitu života celé rodiny po celou životní dráhu. V případě výchovy dětí k finanční (ne)gramotnosti se poté důsledky přenášejí na následující generace. Vlastní finanční gramotnost rodičů se tak stává posláním a jako takové je dobré jej využít.

Ekonomická situace mladé rodiny v České republice

Z důvodu různých příjmů domácností mladých rodin nepředstavuje narození potomka stejnou zátěž pro každou z nich. Pokud budou vynechány oba extrémní póly (mezi velice chudou, resp. příjmově nadprůměrně zajištěnou mladou rodinou), je možné stanovit několik determinant, které hospodaření mladých rodin výrazně ovlivňují. Podle Zprávy o rodině z minulého roku jsou určujícími faktory příjmové situace rodin s dětmi zejména složení a ekonomická aktivita jejich členů, přičemž dále záleží na vzdělání a pracovnímu postavení členů rodiny, jejich věku i pohlaví. (Kuchařová: 2017, s. 63) Kuchařová tak uvádí, že jsou identifikovány rozdíly v příjmech rodin v závislosti na úplnosti rodiny, typu partnerského soužití a počtu dětí. (Kuchařová: 2017, s. 63)

Z výše uvedeného vyplývá, že existují výrazné diference v ekonomické situaci mladých rodin, kdy jeden z rodičů je po dobu čerpání rodičovské dovolené odkázán na státní sociální podporu. Největší vliv pak dle dat Českého statistického úřadu má **(ne)úplnost rodiny**:

„Nejnižší hodnotu materiální deprivace mezi všemi rodinami s dětmi vykazují v České republice úplné rodiny se dvěma potomky. Zato u úplných rodin se třemi i více dětmi a všech neúplných rodin je podíl materiálně deprivovaných osob nadprůměrný. Úplnost rodiny proto ovlivňuje materiální a sociální podmínky dětí výrazněji než počet dětí v rodině.“ (Měsíčník Českého statistického úřadu: 2015)

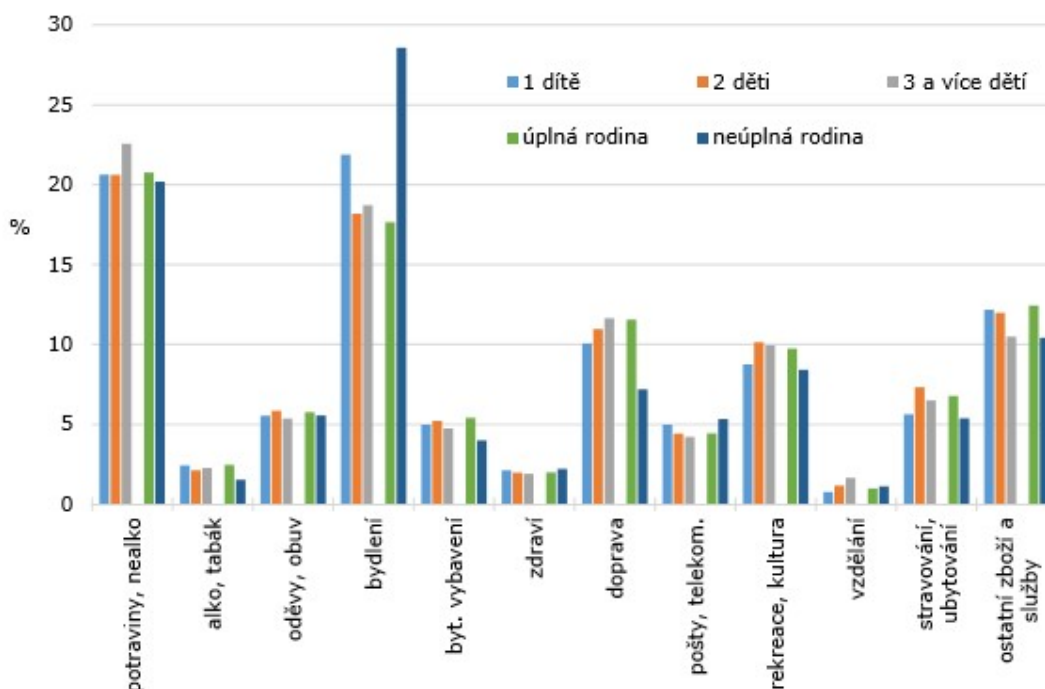
V kontextu problematiky neúplných rodin nabízí zajímavou statistiku Ministerstvo práce a sociálních věcí, kde potvrzuje, že v případě rizik spjatých se zasažením chudobou je nejvíce náchylná skupina domácností s jedním rodičem: „V těchto případech se nízké příjmy domácnosti kombinují s minimální možností využívat částečné úvazky, ať z důvodu jejich faktické neexistence nebo kvůli nemožnosti vyjít s tak nízkým příjmem. Riziko ohrožení chudobou u rodin pouze s jedním rodičem v roce 2011 činilo 35,7 procenta oproti např. partnerskému soužití bez dětí, kde dosahovalo jen 4,7 procenta.“ (MPSV: 2014) V současné době, kdy je vysoká rozvodovost rodin celospolečenským fenoménem, se jedná o problém, který může pro mladou rodinu s dětmi představovat fatální následky. V kombinaci s rostoucí zadlužeností českých domácností, zejména ve věkovém rozmezí 30-45 let (viz kapitola Rostoucí zadluženost českých domácností), se může jednat o těžké dopady v kvalitě života v podobě materiální deprivace a chudoby.

Současná mladá rodina, resp. její ekonomická situace, tak není a nemůže být přesně popsána, závisí na řadě proměnných. Pokud přijmeme tradiční model, úplnou rodinu, kdy ze dvou výdělečně činných osob jedna odchází na rodičovskou dovolenou, je ekonomická změna tím citelnější, čím je rozdíl v příjmech rodiny oproti stavu před rodičovstvím výraznější.

Nelze opomenout, že vedle příjmu druhého z rodičů existuje relativně neměnná složka pravidelných výdajů (ta mnohdy na pravidelných platbách zůstává na stejné úrovni, jako před zahájením rodičovské dovolené). Nelze tak tvrdit, že, pokud rodina i s jedním vydělávajícím členem dosahuje třebaže nadprůměrného příjmu, je toto období pro takovou rodinu méně náročné – vždy závisí na skóre příjmy : výdaje.

Analýzu příjmů a výdajů rodin s dětmi nabízí Kuchařová, s odkazem na šetření Českého statistického úřadu, konkrétně se jedná o Statistiku rodinných účtů. Tato statistika jako jediná umožňuje srovnat příjmy a výdaje domácností s dětmi v České republice. (Kuchařová: 2017, s. 74) Data získaná šetřením potvrzují, že pro mladou rodinu po narození zpravidla prvního dítěte představuje významný rozdíl a zátěž položka výdajů souvisejících s bydlením, pro vícedětné jsou to pak potraviny: „Jako statisticky významné se v závislosti na počtu dětí ukázaly rozdíly ve výdajích na potraviny (skokové zvýšení u třídětných rodin) a na bydlení (nejvíce u jednodětných rodin, u vícedětných se tak mohou projevovat určité „úspory z počtu“).“ (Kuchařová: 2017, s. 75)

Následující graf znázorňuje strukturu spotřebních výdajů v úplných a neúplných rodinách a dle počtu dětí.

Graf č. 1: Struktura spotřebních výdajů, Zdroj: Český statistický úřad: 2014 (IN Kuchařová: 2017)

Pokud se pozastavíme u několikrát zmiňované položky *bydlení*, získaná data potvrzují to, co uvádí Nováková a Sobotka (2011, s. 318-319), tedy mladé rodiny, resp. rodiče kolem 30. roku života, nejčastěji řeší zajištění a financování bydlení. (viz Fáze finančního životního cyklu rodiny) Změna ve vyváženosti rodinného rozpočtu po narození potomka je tak nepopiratelná. Rodiče v této životní fázi mnohdy poprvé čelí řadě voleb, novému životu a finanční situaci se musí přizpůsobit. Právě takové rozhodnutí bývá volbou, jež bude provázet rodinu řadu, i desítek, let, a bývá zpravidla alespoň částečně financováno některou formou úvěru. Nejen tento příklad pak potvrzuje důležitost finanční gramotnosti ve společnosti, specificky ve vzdělávání dospělých.

2. Systém státní sociální podpory během mateřské/rodičovské dovolené

V období od několika týdnů před porodem po ukončení mateřské, resp. rodičovské dovolené, bývá osoba pečující o dítě odkázána, vedle finanční podpory partnera, na značně omezený příjem. Jedním dechem je však potřeba dodat, že ve srovnání s průměrnou délkou možnosti čerpat rodičovskou dovolenou, a to až do 4 let věku dítěte, je Česká republika v tomto přístupu spíše unikátní. (OECD: 2017, s. 19)

Následující pasáž práce popisuje aktuální nabídku finanční sociální podpory ze strany státu, jak ji upravuje zákon. Text následující kapitoly se týká třech nejběžnějších forem příspěvků na péči po dobu rodičovské přestávky. Pro výrazně sociálně slabé rodiny platí další možnosti nad rámec běžných příspěvků sociální podpory ČR, které se posuzují individuálně a nesouvisejí s cíli této práce.

Porodné

Forma tohoto jednorázového příspěvku procházela v minulosti spoustou variant a podob. V současné době se jedná o příspěvek ve výši 13 000 Kč na první a 10 000 Kč na druhé dítě. Platí, že je tato dávka stále méně dosažitelnou pro spoustu rodin s průměrnými i nižšími příjmy. Pokud by rodina chtěla žádat o porodné, musí být průměr měsíčních příjmů rodiny za poslední čtvrtletí nižší než 2,7násobek životního minima rodiny. Do rozhodného příjmu se nezapočítává rodičovský příspěvek a přídavek na dítě. Peněžité pomoci v mateřství, příjem matky a otce se započítává v plné výši. Životní minimum rodiny s jedním dítětem je stanoveno na 7710 Kč, pro druhé dítě pak 9 450 Kč. Z pohledu mladé rodiny, která na dávku dosáhne, se jedná o citelný příjem do rodinného rozpočtu. Průměrný manželský/partnerský pár v České republice však porodné nedostane. Aby mohli rodiče čerpat porodné a první

dítě, musí být průměr příjmů domácnosti být nižší než 20817 Kč, s druhým dítětem pak 25 515 Kč. Na třetí a další děti se pak porodné nevztahuje. (MPSV: 2016)

Dostupnost této dávky, jakkoli je omezená a může vyvolávat rozhořčení u rodin, které na ni nedosáhnou, je kompenzována celým systémem dlouhodobé podpory státu, čímž drží Česká republika světová prvenství.

Peněžité pomoc v mateřství (PPM)

Často se pobírání dávky PPM zaměňuje s čerpáním rodičovského příspěvku. Jedná se však o zcela rozdílné dávky v rozdílné výši i délce trvání.

Vzhledem k tomu, že výplata PPM se provádí z nemocenského sociálního pojištění ČR, je nutné splnit následující podmínky: *„Žadatel o peněžitou pomoc v mateřství musí být v době nástupu nemocensky pojištěn, nebo musí trvat ochranná lhůta ze skončeného nemocenského pojištění. K tomu musí splňovat druhou, specifickou podmínku–být nemocensky pojištěn minimálně 270 dnů v posledních dvou letech před nástupem na PPM (to je zhruba 9 měsíců nemocenského pojištění v rozložení dvou let).“* (MPSV: 2015) Na rozdíl od porodného, není výše PPM pro všechny žadatele stejná, ale podléhá výpočtu na základě doloženého průměru vlastních příjmů, a to zpravidla za předcházejících 12 měsíců. Výpočet příslušné výše PPM matky obdrží rozhodnutím Správy sociálního zabezpečení ČR, k dispozici jsou také webové aplikace a kalkulačky, kde po zadání individuálních parametrů zájemce danou hodnotu zjistí. (např. kalkulačka Peníze.cz: 2018) V případě nároku na dávku PPM je její pobírání omezeno na 28 týdnů (resp. 37 týdnů, pokud se jedná o vícečetné těhotenství). Nástup na PPM je možný 8–6 týdnů před očekávaným dnem porodu. Pokud žadatel nesplňuje podmínky o PPM, má nárok čerpat rovnou rodičovský příspěvek. V opačném případě PPM na rodičovský příspěvek plynule navazuje. (MPSV: 2015) Oproti dávce Porodné je tak Peněžité pomoc

v mateřství dostupnější většímu počtu mladých rodin. Vzhledem k tomu, že výše výpočtu PPM se z velké části řídí dosavadním příjmem žadatelky, nejedná o tak citelný zásah jako tomu je u rodičovského příspěvku.

Rodičovský příspěvek (RP)

Ze všech tří uvedených dávek je rodičovský příspěvek co do času jeho pobírání nejdelší a nárok se na rozdíl od PPM neposuzuje na základě příjmů domácností. Jak bylo řečeno v úvodu kapitoly, Česká republika poskytuje nadstandardně dlouhou podporu rodin po narození potomka, a to bez ohledu na to, kolikáté dítě se do rodiny narodí.

Portál MPSV ČR aktuálně uvádí, že dle stanovených kritérií jej lze čerpat různě dlouho, avšak celkový součet vyplacených dávek nesmí přesáhnout celkovou hodnotu 220 000 Kč. Minimální doba čerpání příspěvku je 19 měsíců a maximální 4 roky s tím, že zvolenou délku trvání rodičovské dovolené může žadatel měnit i v průběhu jejího trvání. Pochopitelně i zde stát upravuje nárok žadatelů o dávku, a ta se již nevyřizuje na příslušné Okresní správě sociálního zabezpečení, ale spadá pod Odbor státní sociální podpory kontaktního pracoviště Úřadu Práce ČR dle místa trvalého bydliště žadatele. (MPSV: 2015) Povinností žadatele o RP je zajistit celodenní nepřetržitou péči o dítě, na které se výplata dávky vztahuje. To však nevyklučuje možný přívýdělek nebo dřívější návrat do zaměstnání rodiče. V tomto případě musí žadatel prokazatelně doložit, jakým způsobem je zajištěna péče o dítě (např. prarodiče, chůva aj.) V případě umístění dítěte do předškolního zařízení platí jistá omezení a je stanovena horní hranice (v hodinách), po jakou může takové dítě příslušné zařízení navštěvovat. (MPSV: 2015)

V situaci tíživé finanční situace mladé rodiny, je velkou výhodou možnost přívýdělku za současného čerpání příspěvku. Zejména pokud je k dispozici ochotná babička nebo jiná blízká osoba, která péči o dítě poskytne bez dalších

nákladů do rodinného rozpočtu. Nabízí se polemika na téma výše státní podpory formou rodičovského příspěvku. Pro rodinu s průměrným příjmem vydávajícího rodiče (pro III. čtvrtletí roku 2017 činil medián průměrné hrubé mzdy v ČR 25 181 Kč, dle dat Českého statistického úřadu: 2017), je dávka kolem 7000 Kč měsíčně značným pohoršením stávajícího příjmu. Na druhé straně, celková suma za všechny výplaty po dobu trvání RD na jedno dítě dosahuje bezmála čtvrt milionu korun – bez započítání dávek Peněžité podpory v mateřství. Nelze tak kriticky posoudit, zda je pro rodinu státní podpora dostačující či nikoliv. Dle výpovědí rodin v empirické části práce se všechny tři shodují na tom, že změnu určitě v příjmech registrovaly, změnila způsob hospodaření rodiny, ale jen jedna z rodin preferuje dřívější návrat do zaměstnání za cenu zajištění náhradní péče o dítě – paradoxně ta nejlépe zajištěná druhým příjmem. (více v empirické části práce)

3. Hospodaření domácnosti mladé rodiny

Následující řádky práce náleží již konkrétním doporučením a pravidlům, jak optimálně zacházet s příjmy a výdaji a jak rodinné finance plánovat i pro vzdálenější budoucnost, cíle a přání.

Rodinný rozpočet a finanční plán mladé rodiny

Brabec má za to, že jsou to vždy příjmy, které limitují naše výdaje. Zatímco příjmy bývají ve valné většině případů pravidelné – každý umíme alespoň přibližně stanovit průměrný měsíční příjem, výdaje na druhé straně jsou pravidelné jen z části. Ta druhá složka je tvořena výdaji nepravidelnými. To se týká zejména nákupů nákladnějších položek (kolo, auto, počítač), na které si musíme našetřit. Tudíž je pro případ takových nárazových výdajů nutná menší, ale pravidelná rezerva. (Brabec: 2016, s. 46)

Práce při sestavování, vedení a vyhodnocení rodinného rozpočtu prakticky spočívá v důsledné práci s příjmy a výdaji rodiny. Pokud rodina nemá v plánu oslovit zkušeného finančního poradce a rozpočet řešit svépomocně, mohou být užitečné některé metody ke zvládnutí prvních úvah o sestavení rodinného rozpočtu, jak nabízí např. Škvára: „Pět Pé“ rodinného rozpočtu. (Škvára 2016, s. 117)

„Pět pé“ rodinného rozpočtu

PŘEHLED	nad výdaji (vím, za co utrácím)
PLÁN	tedy rozpočet financí (vím, kolik jsou příjmy a kolik činí výdaje)
PŘEDPOKLAD	naplnění cílů i závazků (vím, co si mohu dovolit a snažím se o splnění cílů)
POCHOPENÍ	nutnosti mít úspory (vím, že je dobré mít/mám úspory na nečekané situace)
PRINCIP	Návyk, jež pomáhá zvládnout a předcházet dluhům (kontrola nad rozpočtem)

Tabulka č. 1: Pět „pé“ rodinného rozpočtu; Zdroj Baťa: 1991 (IN Škvára: 2016, s. 117)

Velice efektivním nástrojem při vedení rodinných financí je „finanční deník“, tedy rodinný rozpočet, který si mohou domácnosti vést v písemné nebo elektronické formě. Mohou si tak přehledně zapisovat vedle pravidelných příjmů i veškeré výdaje, což umožňuje získat jasnou představu a čísla, jak dobře domácnost hospodaří a zda se svým jednáním přibližuje či vzdaluje naplnění dlouhodobějších cílů. Doubková a Tomek v této souvislosti připomínají jednu z nejdůležitějších finančních vět: „Vždy vidím na svoje peníze.“ (Doubková & Tomek: 2016, s. 59) Autoři uvádějí, že cílem vedení

evidence hospodaření domácnosti má být vyrovnaný, ideálně přebytkový rodinný rozpočet. Příjmy vyšší než výdaje. Pokud tomu tak není, je třeba vědět, za co utrácíme, co je opravdu nezbytné a že vždy je možné hledat řešení, jak ušetřit. (Doubková & Tomek: 2016, s. 66) Nejčastější formou rodinného rozpočtu pak bývá ten měsíční. (Škvára: 2016, s. 118)

Problém mladé rodinně zpravidla nečiní sečíst všechny pravidelné příjmy, ale mít pod kontrolou evidenci veškerých výdajů. Jak je uvedeno výše, výdaje můžeme dělit na pravidelné a nepravidelné. Dle Doubkové a Tomka se jedná o následující příklady výdajů domácnosti:

PRAVIDELNÉ VÝDAJE	NEPRAVIDELNÉ VÝDAJE
Bydlení (nájemné, splátka úvěru/hypotéky)	Neočekávané výdaje pozitivní – narození dítěte, svatba, přijetí na VŠ, práce v zahraničí
Energie (elektřina, plyn, vodné a stočné)	
Poplatky za komunální odpad, poplatek za psa	Neočekávané výdaje negativní – Nemoc (nemocenská), havárie a větší poruchy v domácnosti, dobročinnost, investice
Jídlo, oblečení a obutí	
Komunikace (internet, telefon)	
Provoz domácnosti (úklid, hygiena, opravy)	
Doprava a provoz auta	
Spoření, pojištění	
Odkládání části peněz	

Tabulka č. 2: Výdaje domácnosti (Doubková & Tomek: 2016, s. 42-58)

Příklad konkrétní podoby „finančních deníků“ je k nahlédnutí v Příloze č. 3 této diplomové práce. Zde jsou analyzována reálná data získaná od třech rodin s malými dětmi za současného trvání mateřské/rodičovské dovolené. Efektivní finanční plán není pouze záležitostí měsíční, aby lidé „vyšli“ do další výplaty a následující měsíc vše začíná od nuly. Postup, jakým způsobem sestavit finanční plán pro mladou rodinu tak, aby pro ně pracoval a refletoval i dlouhodobé cíle, nabízí Nováková a Sobotka (2011, s. 319)

Autor uvádí několik kroků, které je třeba dodržet:

- Analýza majetku a příjmu – podstatou tohoto kroku je zmapovat finanční možnosti rodiny, patří sem vedle současných majetkových poměrů a příjmů i ty budoucí, spolu s analýzou finančních závazků a peněžních toků.
- Analýza rizik – analýza umožňuje identifikovat rizika finanční stability rodiny, jež by mohla znemožnit naplnění vytyčených přání a cílů spolu s možnostmi jejich zajištění. Můžeme sem řadit dlouhodobou nemocenskou, ztrátu pracovní pozice, ale i např. prudké zvýšení cen.
- Analýza cílů – na tomto místě je nutné určit si z hlediska priorit cíle, jejichž naplnění má pro rodinu největší hodnotu. Dále je důležité stanovit, v jakém časovém horizontu je schůdné takové cíle naplnit.
- Analýza stávajícího řešení – tato analýza souvisí s pravidelným rozbohem stávajících finančních strategií za účelem ověření jejich proveditelnosti.

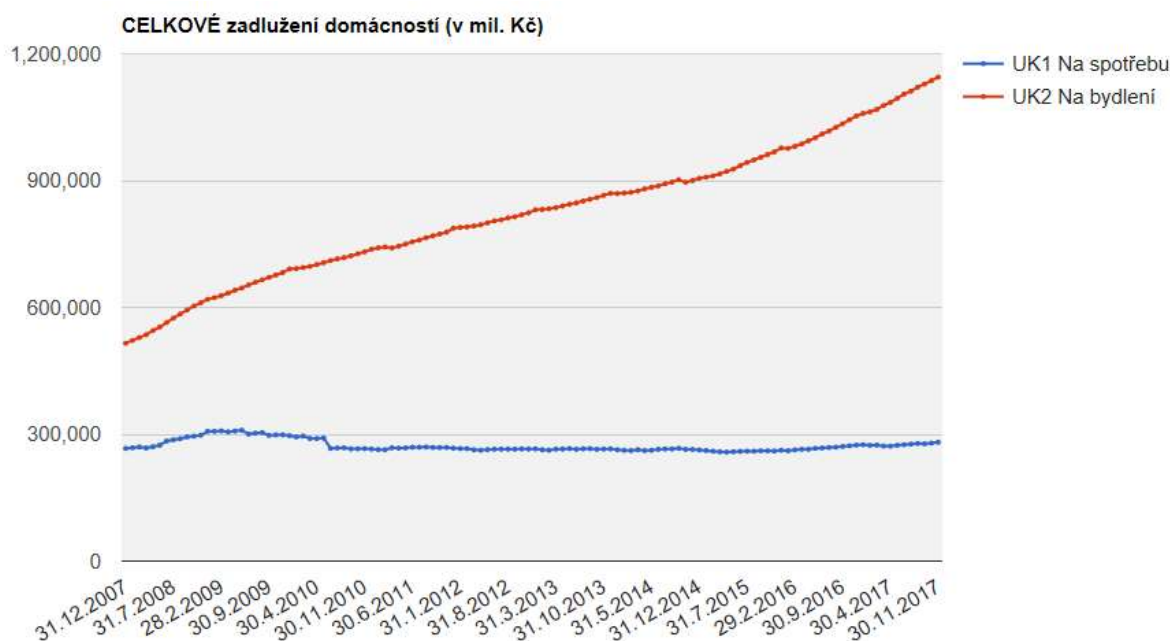
(Nováková & Sobotka: 2011, s. 319)

Pokud se rodině podaří ať už svépomocně nebo s pomocí finančního poradce analyzovat příslušné kategorie, rodina získá realistický pohled na současnost i finanční možnosti a cíle v budoucnu. Syrový a Tyl mají za to, že: „Finanční plán znamená, jaké máme cíle a k nim přiřadíme nějaké peníze.“ (Syravý, Tyl:

2014, s. 11) Jinými slovy, cíle si bez finančních zdrojů nesplníme. Je volbou rodiny, zda zvolí cestu dlouhodobého odkládání si po menších částkách a cíle si splní za vlastní prostředky, anebo půjdou cestou půjčky, cíle si splní hned, ale dokud je nesplatí, fakticky je nevlastní a nakoupí draž. V současnosti je prokazatelným trendem volba úvěru. (viz následující podkapitola)

Rostoucí zadluženost českých domácností

Aktuální vývoj na finančním trhu dokládá, že domácnosti v České republice se stále více zadlužují. Nejnovější data uveřejnila ČNB ke konci listopadu 2017. Demonstrace vývoje zadluženosti českých domácností byla pro účely této práce časově ohraničena po dobu posledních deseti let.

Graf č. 2: Celková zadluženost domácností; Zdroj: ČNB (2017a)

Z uvedeného vyplývá, že největší podíl na zadluženosti české domácnosti má financování bydlení. Jak již bylo zmíněno, viz. analýza finančního rodinného běhu, obdobím, kdy rodiny nejčastěji řeší financování vlastního bydlení, je období po sňatku a založení rodiny. Pro potvrzení zmíněné teorie vybavovacích period jsou využita data Českého bankovního a nebankovního

registru klientských informací, jež sdružuje prakticky veškeré statistiky o klientech s úvěry napříč finančním trhem České republiky. Konkrétně se jedná o tiskovou zprávu zmíněné organizace, kde se mimo jiné uvádí, že: “Nejvíce půjček na bydlení a v největším celkovém objemu patří klientům ve věku od 35 do 44 let. Nejvyšší průměrnou částku na bydlení si však berou lidé ve věku od 30 do 34 let a to 1,8 milionu Kč.” (Tisková zpráva Českého Bankovního a Nebankovního registru klientských informací: 2014) Uvedené věkové rozmezí 30-34 let, resp. 35-44 let odpovídá věkově nižší, resp. střední úrovni vymezení tzv. akumulační vybavovací periody (viz Obrázek č. 1), a tak jej v praxi potvrzuje. Z doložených dat a věkové struktury klientů lze předpokládat, že se často jedná právě o mladé rodiny, avšak konečné statistiky o podílu těchto rodin na čerpaných úvěrech nejsou uveřejněny.

Přestože zadluženost českých domácností nadále roste, Michal Kozub (IN Teplý: 2013) dodává, že naopak klesá dynamika zadlužování. Kozub nabízí tři možná vysvětlení, proč se tempo zadlužování snižuje: 1) ochota si půjčovat ze strany spotřebitelů 2) ochota půjčovat ze strany věřitelů; 3) kredibilita spotřebitelů (posouzení schopnosti splácet). (Kozub IN Teplý: 2013, s. 167) V rámci kapitoly II. Finanční gramotnost se novým podmínkám v poskytování úvěrů na bydlení věnuje úsek o hypotečních úvěrech.

Nabízí se otázka, do jaké míry souvisí míra zadluženosti českých domácností se samotnou finanční gramotností. Podle Dušana Hradila z VŠE v Praze je nutné nejprve odlišit zadluženost člověka, který disponuje všemi informacemi o nabídce úvěrů a zadluží se pouze tehdy a do té výše, kdy si je jist, že bude schopen úvěr splatit. Současně si takový člověk vybírá produkt, který je v jeho individuální potřebu ten nejvhodnější. (Hradil IN Teplý: 2013, s. 151) V tomto případě pak podle Hradila nejde pro ekonomiku o negativní či rizikové počínání, naopak – je přínosem. Rizika s možnými fatálními následky se týkají jedinců, kteří nejsou dostatečně finančně gramotní a nevládnou nad vlastními

příjmy a výdaji. Oba uváděné fenomény rostoucí zadluženosti českých domácností a finanční (ne)gramotnosti jsou tak vzájemně úzce propojeny, dysbalance obou veličin může mít pro dlužníka a potažmo ekonomiku dalekosáhlé důsledky. (Hradil IN Teplý: 2013, s. 147)

Uvedená doporučení jsou o to naléhavější právě pro mladé rodiny, které se, jak je doloženo na statistikách, ve velkém měřítku podílejí na celkové zadluženosti českých domácností. Tyto úvěry, zpravidla na bydlení, jsou navíc často splatné i za několik desítek let, mnohdy jsou vázány určitou dobou fixace, a není možné se takového břemene ze dne na den zbavit. Mladí rodiče musí být sami schopni posoudit své možnosti a limity ve finanční otázce, případně vědět, kde a jak se k požadované informaci dostat.

II. FINANČNÍ GRAMOTNOST

Následující pasáž práce uvádí základní vymezení a vlastní složky finanční gramotnosti pro podání uceleného obrazu o teoretické podstatě problematiky. Tato východiska jsou dána do souvislosti s předmětem této diplomové práce tak, aby poukázala na důležitost dostatečné úrovně tohoto souboru znalostí a dovedností v životech mladých rodin.

Součástí této části práce jsou výstupy aktuálních šetření měření finanční gramotnosti dospělé populace, která míru znalostí a dovedností v této oblasti dokládá na tvrdých datech. Kapitola o finanční gramotnosti je ukončena přehledem dvou stěžejních národních strategických dokumentů pro rozvoj finanční gramotnosti ve společnosti. Příklady konkrétních finančně-vzdělávacích projektů pro dospělé pak uzavírají celou teoretickou část této diplomové práce.

1. Pojem a klasifikace

V odborné literatuře je možné najít různé definice a objasnění pojmu finanční gramotnost, které se shodují v podstatném vymezení finanční gramotnost jako souboru schopností a dovedností k osobnímu finančnímu zabezpečení. Několik odborných výkladů termínu je uvedeno v následujících odstavcích. Jádro definice se v různých interpretacích nemění, pouze se doplňuje a klade větší či menší důraz na přidružené aspekty problematiky, např. hodnotové orientace, postoje a odpovědnost k plánování osobních financí či připravenost k v životě měnícím se okolnostem a schopnosti pružně reagovat v krizových situacích.

Pátrání po prvním použití pojmu finanční gramotnost, přesněji spojení těchto dvou termínů v jedno sousloví, přineslo následující výsledek: „Spojení mezi pojmy finance a gramotnost bylo poprvé užito Koalicí pro osobní finanční gramotnost „The Jump\$tart“ v roce 1997. Některé iniciativy ke zlepšení kvality v otázce osobních financí skrze finanční vzdělávání se objevují již v padesátých až šedesátých letech minulého století.“ (Bernheim et al. IN Tóth, Lančarič & Savov: 2015)

V Národní strategii finančního vzdělávání je k nahlédnutí následující podoba definice finanční gramotnosti. V České republice byla schválena v roce 2006 v tomto znění:

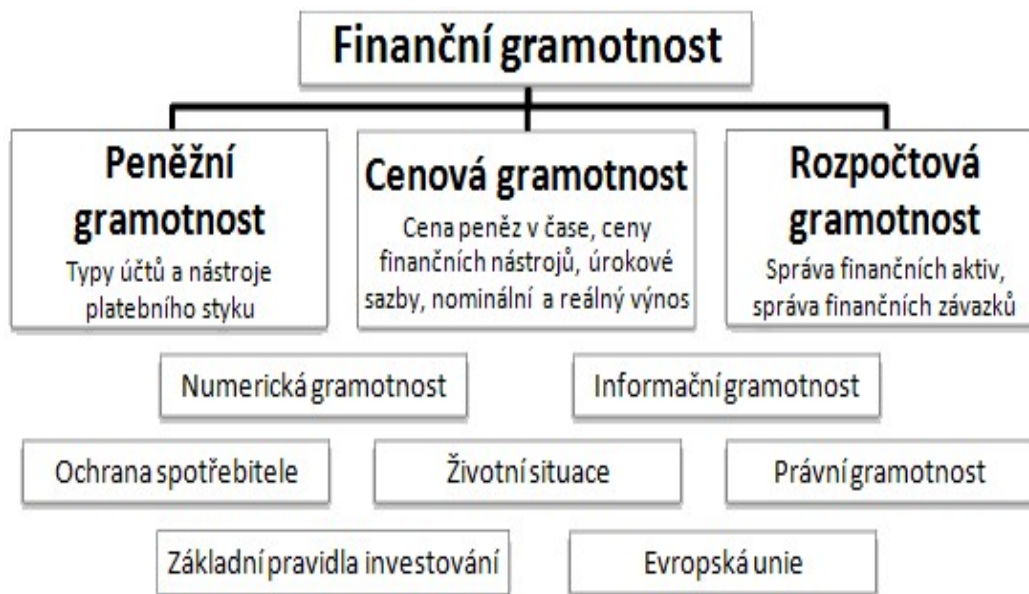
„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“

(Národní strategie finančního vzdělávání ČR: 2010) Na uvedené podobě vymezení se shodla mezirezortní Pracovní skupina pro finanční vzdělávání, tj. Ministerstvo financí, Ministerstvo Průmyslu a obchodu, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Česká národní banka, a to ve spolupráci se spotřebitelskými a profesními sdruženími. (Výzkumný ústav pedagogický v Praze: 2010)

Otázkou rozvoje finanční gramotnosti se pochopitelně zabývají i nadnárodní organizace, nejčastěji se v problematice finanční gramotnosti angažuje OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj), která se vedle monitoringu a měření finanční gramotnosti věnuje i formám základního a dalšího vzdělávání v této oblasti. Dle OECD představuje finanční gramotnost: „Kombinaci povědomí, znalostí, dovedností, postojů a chování potřebných k přijetí zdravých finančních rozhodnutí, které vedou k dosažení individuálního finančního blahobytu.“ (OECD: 2011, s. 3) Podle Hesové a Zelendové, které mj. akcentují nutnost soustavného finančního vzdělávání, můžeme vyjádřit finanční gramotnost jako: „Souhrn kompetencí, které jsou uplatňovány v běžném životě a které jsou nezbytné pro aktivní a zodpovědnou účast na finančním trhu. Finanční vzdělávání v širším rámci podporuje prevenci proti předlužení a směřuje občany k zajištění stáří.“ (Hesová & Zelendová: 2011, s. 6)

Základní pomůckou pro orientaci v problematice finanční gramotnosti je, z hlediska předmětu jejího zaměření, správná klasifikace, tedy dělení na specifické složky. Tyto složky nestojí izolovaně, jsou provázané a každý člověk v průběhu života potřebuje každou z nich ovládat, aby přešel případným problémům. Hovoříme zde o složce peněžní, cenové a rozpočtové. (Opletalová & Kvintová, 2014, s. 49.) Jedná se tedy o tyto tři stěžejní oblasti, které přispívají k celkové finanční gramotnosti jedince. Škvára tyto složky dále přehledně rozvádí na dílčí podskupiny, a to: Numerická, Informační a Právní

gramotnost, Ochrana spotřebitele, Životní situace, Základní pravidla investování a Evropská unie. (Škvára, 2016, s. 9): (viz. Obrázek č. 2)

Obrázek č. 2 – Finanční gramotnost (Škvára: 2016, s. 9)

V následující části diplomové práce uvádím charakteristiky dílčích složek finanční gramotnosti. S ohledem na cíle práce a metodiku empirického šetření druhé části, se podrobně zaměřím zejména na gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou. Finanční produkty, které jsou nejčastěji jmenovány třemi mladými rodinami v rámci několikanásobné případové studie v empirické části jsou klasifikovány dle jmenovaných složek finanční gramotnosti.

Peněžní gramotnost

Jak vyplývá z uvedeného Obrázku č. 2, složka peněžní gramotnosti se zabývá především typy účtů a nástroji platebního styku, tedy jde o správu a hospodaření s osobními hotovostními i bezhotovostními penězi. Stěžejním pojmem této složky finanční gramotnosti tak rozumíme peníze. V Empirické části práce, třech případových studiích mladých rodin po narození potomka,

a to za současného výrazného snížení pravidelného měsíčního příjmu rodiny, tak půjde hlavně „o peníze“. Následující odstavce objasní, co vše se pod pojmem peníze skrývá.

Peníze

Vznik peněz coby univerzálně přijímaného platidla způsobil rozvoj směny, jak uvádím v části práce, která se její historii věnuje. Obecně lze peníze označit jako tzv. peníze s nuceným oběhem, jsou tedy státem uznány jako zákonné platidlo, jež se dělí na peníze hotovostní (bankovky a mince) a bezhotovostní, resp. žirové (vklady/depozita na účtech peněžního ústavu. (Nováková & Sobotka: 2011, s. 127)

Navrátilová nabízí vymezení trojí podoby peněz: Vedle oběživa (bankovky a mince) a vkladů na účtech v bankovních ústavech, sem řadí i cenné papíry (směnky a šeky). (Navrátilová: 2012, s. 9) V současnosti se častěji setkáváme i s termínem ePeníze (elektronické peníze jako forma bezhotovostních peněz), jež mohou substituovat oběživo, uložené na elektronickém médiu (čipová karta, paměť PC). Jako takové jsou ePeníze určeny k elektronickým platbám v omezené výši. Peníze jsou tak pouze jakýmsi virtuálním zápisem v systému dané peněžní instituce. (Nováková & Sobotka: 2011, s. 127)

Jak už bylo řečeno, peníze plní ve společnosti funkci prostředku směny. Nováková a Sobotka uvádějí i další dvě funkce, a to funkci peněz jako účetní (zúčtovací) jednotky a uchovatele hodnoty. Funkcí účetní jednotky autor označuje schopnost peněz být mírou ocenění veškerých výrobků i služeb, na peníze tak lze převést jakékoli zboží – tento krok pak umožní vyjádření jejich relativní hodnoty. (Nováková & Sobotka: 2011, s. 127) Podle Navrátilové se jedná o funkci peněz, která dává určitý řád na trhu se zbožím a službami tím, že pomocí peněz dokážeme určit hodnotu tohoto zboží. (Navrátilová, Jiříček & Zlámal: 2013, s. 7) Když hovoříme o hodnotě zboží a služeb, která je vyjádřena penězi, setkáváme se tak s třetí funkcí peněz coby uchovatele

hodnoty. Podle Navrátilové se jedná o peněžní prostředky, kterými momentálně disponujeme, ale neutratíme je s tím, že si je ponecháme pro případ nenadálé události v budoucnu. (Navrátilová, Jiříček & Zlámal: 2013, s.7.) Je nutno dodat, jak uvádí Škvára, že funkce peněz, jakožto uchovatele hodnoty, funguje pouze dočasně, z důvodu růstu cen (inflace) peníze v čase ztrácejí část své hodnoty. (Škvára: 2016, s. 11) Za stejné množství peněz si tak příští rok nakoupíme méně výrobků a služeb než letos. Problematikou inflace se dále zabývá úsek spadající do rozpočtové gramotnosti, ale souvztažnost právě k funkcím peněz je patrná.

Do peněžní gramotnosti řadíme vedle znalosti druhů peněz s tím přímo související typy a možnosti placení. V tomto duchu rozlišujeme hotovostní platební styk a bezhotovostní platební styk. (Navrátilová, Jiříček & Zlámal: 2013, s. 25 – s. 42) V případě platby v hotovosti disponujeme materiálními penězi, je okamžitá a nevyžaduje další dodatečné náklady (např. spojené s nutností vedení osobního účtu v bance atp.) Specifickou formou hotovostního placení jsou poštovní poukázky, které se dále dělí dle jednotlivých poštovních předpisů. Obecně se poštovních poukázek užívá mezi podnikatelskými subjekty a obyvatelstvem. (Nováková & Sobotka: 2011, s. 134) Autoři sem dále řadí i SIPO (sdružené inkasní platby obyvatelstva), jež rovněž zajišťuje Česká pošta, a slouží k inkasování pravidelných plateb za domácnost, jako např. nájemné, energie, telefon, odvoz odpadů aj. (Nováková & Sobotka: 2011, s. 134-135) Pokud zvolíme formu bezhotovostního platebního styku, platíme prostřednictvím tzv. účetních peněz, výhradně prostřednictvím bank. Znamená to, že peníze odchozí jsou dány zápisem na vrub účtu, ze kterého jsou peníze strženy, resp. ve prospěch účtu adresovaného pro danou platbu. (Škvára: 2016, s. 33)

Pro mladou rodinu je schopnost uvědomění si funkce peněz zásadní ať už z hlediska aktuálních výdajů a nákupů, pokud se potýkají se značně

omezeným příjmem, nebo pro efektivní plánování financí a plnění vzdálenějších cílů. Mladá rodina by tak měla být schopna vyhodnotit, jaká finanční strategie se jí nejvíce vyplatí, např. kam investovat, kde spořit a jak dlouho, vybrat k tomuto vhodné produkty apod.

Platební karty

Velice těsně s využíváním bezhotovostního platebního styku souvisí užívání platebních karet. V prostředí České republiky dochází s rozmachem bezkontaktních platebních karet k prvenství v tomto způsobu placení v Evropě. „Česká republika je na špičce v platbách bezkontaktní kartou – v přepočtu na obyvatele v rámci Evropy podle statistik vedeme jak ve frekvenci, tak i v objemu.“ (Česká bankovní asociace: 2016)

Jedná se v současnosti o vyhledávanou formu plateb, která je ve své podstatě velmi jednoduchá, konformní a co do poplatků i výhodná. Služba nabízí uživatelům možnost efektivně spravovat rodinné finance prostřednictvím přímého (internetového) bankovníctví, kde přehledně naleznou chronologický výčet všech uskutečněných plateb platební kartou. Platebních karet rozlišujeme několik typů, každá nabízí trochu jiné možnosti služeb, rozdíl je i v poplatcích spojených s jejich užíváním. V podstatě můžeme rozlišit platební karty na dva základní typy: debetní a kreditní. (Brabec: 2016, s. 29)

Karty debetní se zpravidla vydávají majitelům běžných účtů. Princip jejich fungování je takový, že se po uskutečnění platby u obchodníka, výběru z bankomatu či zadání příkazu prostřednictvím internetového bankovníctví či aplikace, ihned strhává příslušná částka z celkového zůstatku finančních prostředků na účtu. Jak uvádím výše, je zde možné v bance dohodnout možnost jít do tzv. záporného zůstatku, tedy přečerpat vlastní finanční prostředky. V tuto chvíli se však již jedná o formu úvěru, a ta s sebou nese i další poplatky. (Brabec: 2016, s. 30–31) Obdobně je to i s poplatky za výběr

z bankomatů, politika bank se výrazně liší, je tak třeba vyhledat takovou banku, která nejvíce vyhovuje našim potřebám a životnímu stylu. Některé banky nabízejí výběry ze všech bankomatů všech bank v ČR zdarma, jiné zpoplatňují i výběry z vlastních bankomatů. Tyto položky se zdají být zanedbatelné, ovšem v situaci mladé rodiny s jedním příjmem a dvěma bankovními účty mohou tyto i další poplatky v ročním zúčtování představovat poměrně zatěžkávající a zbytečné položky navíc.

Kreditní karta je trochu jiným produktem, v zásadě se jedná o kartu úvěrovou a jako taková se neváže k běžnému účtu klienta. Jedná se o formu automatického úvěru, který můžeme čerpat až do smluvené maximální výše. Brabec tedy poukazuje na zásadní rozdíl karty debetní a kreditní, a to že každou provedenou platbou pomocí této karty začínáme čerpat úvěr. Podmínky, poplatky a úrokové sazby se opět liší v konkrétní nabídce banky, Brabec hovoří zpravidla o 30 až 60 dnech, kdy bývá tento úvěr poskytován bezúročně. Pokud tuto lhůtu pro dorovnání zůstatku nedodržíme, jsme nuceni splácet s vyšším úrokem. (Brabec: 2016, s. 31-32)

Výše uvádím možnost klientů banky, kteří zde mají zřízen osobní účet, využívat služeb přímého bankovníctví. Přímé bankovníctví sobě zahrnuje nejen historii uskutečněných plateb platební kartou, ale i další pohyby peněz na svém účtu (příchozí platby, jednorázové příkazy k úhradě, inkaso atd.). Pokud tuto službu vztáhneme na problematiku řízení omezeného rodinného rozpočtu mladých rodin, je právě přehledná transakční historie výborným nástrojem ve správě a revizi rodinných financí. Není tak nutné pro konečný přehled výdajů shromažďovat veškeré účtenky, pouze ty, které rodina hradila hotovostí. Platby pomocí přímého bankovníctví jsou díky poplatkové politice bank podstatně výhodnější než klasické platby na přepážce a pomocí pošty. Proto míra jejich využívání bankovními klienty neustále roste.“ (Nováková & Sobotka: 2011, s. 166)

Vedle internetového bankovníctví existují další možnosti, jakým způsobem komunikovat s bankou bez nutnosti osobní návštěvy. Jedná se např. o Telebanking – klient kontaktuje zákaznickou linku banky, kde je naveden k řádné identifikaci své osoby, a po zadání PIN kódu je možné získat potřebné informace, případně rovnou provést konkrétní platební úkon prostřednictvím telefonního bankéře či hlasového automatu. (Nováková & Sobotka: 2011, s. 166)

S rozvojem chytrých telefonů a software aplikací, které je možné stáhnout si do vlastního zařízení, je dnes další možností spravovat bankovní účet prostřednictvím dané aplikace. Setkáváme se tak s další hojně využívanou platformou pro námi sledovanou věkovou skupinu mladých rodin. Její výhody spočívají podobně jako tomu je u klasického internetového bankovníctví prostřednictvím počítače, nově se tak služba stává i mobilní. Informace o možnostech získání, správy a zabezpečení takové služby poskytne konkrétní banka svým klientům na internetu nebo na pobočce. Například Komerční banka vyvinula pro klienty aplikaci Mobilní Banka, která je bezplatná a nabízí o téměř všechny funkce správy účtu jako běžné internetové bankovníctví. Přihlášení je podmíněno ID klienta a heslem, navíc musí být současně propojeno v systému banky konkrétní telefonní číslo, ze kterého se klient přihlašuje. Pokud dojde ke změně, musí tuto skutečnost bance nahlásit a telefonní číslo změnit, například prostřednictvím internetového bankovníctví. (Komerční banka: 2018)

Mladí rodiče tak mají dnes na výběr z několika variant, jakým způsobem evidovat a spravovat rodinný rozpočet. V případě, že jim písemná evidence příjmů a výdajů nevyhovuje, dá se využít i výše uvedených sofistikovaných systémů, které jsou uživatelsky přívětivé a velkou část administrativy vyřeší za uživatele samy.

Úvěry

Jak se ukazuje v empirické části práce, výraznou položkou v rozpočtu domácnosti mohou být pravidelné platby za poskytnutý úvěr. Ať už se jedná o úvěr k zajištění vlastního bydlení anebo k nákupu spotřebního zboží, je základní orientace v nabídce produktů bank naprosto klíčová.

Dle definice Bankovního a finančního slovníku je úvěr označován jako: „Forma dočasného postoupení zboží nebo peněžních prostředků věřitelem dlužníkovi na principu návratnosti.“ (Beneš: 1993, s. 141) Ve Slovníku se dále dočteme, že dle formy poskytnutí a následného splácení úvěru rozlišujeme peněžní úvěr (v penězích poskytnuto i spláceno), zbožový úvěr (ve zboží poskytnuto i spláceno) a konečně úvěry obchodní (poskytnuty ve zboží a spláceny v penězích). Beneš dodává, že formou úvěru můžeme rozumět i pronájem placený předem nebo předplatné. Dělení úvěrů je možné dle řady jiných kritérií, jako je lhůta splatnosti, účelu atd. (Beneš: 1993, s. 141) Nejčastěji se setkáváme s dělením úvěru z hlediska jejich délky, a to na: krátkodobé (do 1 roku), střednědobé (do 4–5 let), dlouhodobé (nad 4-5 let, např. hypotéka). (Nováková & Sobotka: 2011, s. 219) V empirické části jsou jmenovanými typy využívaných úvěrů následující: spotřebitelský úvěr, hypotéka, úvěr ze stavebního spoření a kontokorent.

Spotřebitelský úvěr

Spotřebitelský úvěr je produkt, který je poskytován bankami na prakticky veškeré zboží, i nemovitosti, dá se tak pokládat za hojně využívaný a dostupný – typické je rychlé vyřízení a čerpání peněz prakticky obratem. Tyl a Syrový zároveň varují: „Spotřebitelské úvěry nám sice mohou pomoci splnit některý krátkodobý cíl, ale je to za cenu oddálení cílů dlouhodobých.“ (Syrový, Tyl: 2014, s. 200) Dle Novákové a Sobotky je každý spotřebitelský úvěr charakterizován: Anuitní splátkou (rozumíme stejnou a pravidelnou, po dobu splácení se nemění), dále pevnou dobou splatnosti a tzv. ukazatelem

RPSN (Nováková & Sobotka: 2011, s. 220) RPSN, tedy roční procentní sazba nákladů, je tedy vyšší než sazba úroková, protože v sobě zahrnuje veškeré náklady související s příslušnou půjčkou. (Kociánová: 2012, s. 70) V případě spotřebitelského úvěru je sazba RPSN poměrně vysoká, dle Syrového a Tyla typicky nad 10 %. (Syrový, Tyl: 2014, s. 200)

Nejen pro rodiny s malými dětmi, ale obecně platí doporučení využívat tento typ úvěru spíše krátkodobě a v případě možnosti jeho splacení tak učinit. Syrový a Tyl upozorňují, že naše volné zdroje nikdy nemohou za stejnou dobu vydělat tolik, jako jsou náklady tohoto typu úvěru. (Syrový, Tyl: 2014, s. 201)

Hypoteční úvěr / Hypotéka

V kapitole o mladé rodině a jejím životním finančním cyklu uvádím, jakou důležitost sehraává povědomí klientů o možnostech financování bydlení. Zajistit vyhovující bydlení je ústředním bodem v plánování mladých rodin zakládajících rodinu. Řešení financování formou hypotéky je jednou z nejčastěji vyhledávaných variant. Hypotéka, přesněji hypoteční úvěr, spadá pod spotřebitelský úvěr, je jeho specifickou formou. Dle Škváry se jedná o dlouhodobý účelový úvěr, jež je zajištěn tzv. zástavním právem k nemovitosti na území ČR. Nejčastěji je užíván ke koupi bytu a rodinného domu, stavebního pozemku, výstavbám a rekonstrukcím, ale i například v situaci dědického vypořádání nebo refinancování úvěrů z minulosti. (Škvára: 2016, s. 37) Zmíněné zástavní právo, příp. ručení, označuje situaci, kdy žadatel o hypoteční úvěr dává danému peněžnímu ústavu, který úvěr poskytne, financovanou nemovitost do zástavy. Může se jednat případně i o jinou nemovitost. Zástava je tak právní stav, který ošetřuje situaci pro případ, kdy nebude dlužník schopen dostát smluveným závazkům, nebude moci splácet ujednanou částku. Nemovitost „v zástavě“ pak propadne bance, která se stane jeho vlastníkem. (Navrátilová, Jiříček & Zlámal: 2013, s. 74)

V současnosti jsme svědky citelné změny na trhu s hypotečními i spotřebitelskými úvěry, kdy na doporučení ČNB došlo ke zpřísnění posouzení nově zpracovávaných žádostí o úvěr, tedy bonity klienta, ale především dochází ustoupení od poskytování tzv. 100% hypoték a jiných účelových úvěrů, kdy žadatel nemusel dokládat prakticky žádné vlastní finanční zdroje k nákupu nemovitosti či zboží. (Česká národní banka: 2017b) V uvedeném úředním sdělení se dočteme o doporučené 80-90% hranici, kterou by peněžní ústavy neměly ve financování nemovitosti a zboží v rámci účelových úvěrů přesáhnout. Můžeme tak postihnout naprosto aktuální důkaz o tom, jak velký vliv má plánování osobních financí a řízení rodinného rozpočtu. Aktuální změny v dostupnosti hypotečních úvěrů jsou naprosto zásadní pro rodiny s malými dětmi v situaci, o které se dá předpokládat, že bude po dobu trvání rodičovské finančně velice významně ovlivňovat kvalitu života. Bez dostatečných vlastních prostředků, které by měly zpravidla dosahovat minimální hodnoty 20% odhadní ceny nemovitosti, kterou si rodina přeje financovat hypotékou, se již téměř neobejde.

Úvěr ze stavebního spoření

Pro účel zajištění bydlení, případně rekonstrukce, slouží také úvěr ze stavebního spoření. Pro tento typ poskytovaného úvěru platí specifická pravidla, která vyplývají z podmínek založení a vedení stavebního spoření (o spořicích produktech více dále v textu). Jak bylo zmíněno, poskytnutý úvěr musí být prokazatelně použit na potřeby bydlení s tím, že úrok se po celou dobu splácení nemění. Oproti hypotečnímu úvěru se doba splácení nestanovuje dle osobních preferencí, ale vyplývá ze splátky, která má danou minimální hodnotu (je procentem z cílové částky). (Kociánová: 2012, s. 75) Nováková a Sobotka uvádí několik výhod úvěru ze stavebního spoření:

- garance úrokové sazby po celou dobu trvání úvěru
- splatnost úvěru může být delší než 20 let

- zaplacené úroky se dají odečíst od daňového základu
- maximální výše úvěru závisí na výši cílové částky, kterou si volí klient
- zástava nemovitostí se většinou nevyžaduje u úvěrů od 300 000-500 000 Kč

(Nováková & Sobotka: 2011, s. 221-222)

Tyto výhody mohou být pro mladé rodiče v situaci plánování bydlení velice zajímavé. V současné době o to více, kdy úrokové sazby u hypotečních úvěrů rostou každým týdnem. I zde platí, že je potřeba disponovat dostatečným množstvím ověřených informací a znalostí k tomu, aby nejen mladí rodiče dokázali rozlišit výhodnější nabídku financování.

Kontokorent

Kontokorent je službou, která se váže k běžným účtům, kde je dána jasně stanovená maximální výše čerpání peněz příslušné banky, tedy je typem úvěru. (Kociánová: 2012, s. 26) Podle Kociánové je podstatné, že je úročena pouze aktuální vyčerpaná výše, nikoliv celková poskytovaná částka, dále zmiňuje povinnost majitele účtu jednou za rok kontokorent dorovnat (resp. nečerpat debet podobu minimálně 24 hodin jednou za rok) a poté je opět možné libovolně vybírat a vkládat úvěrované finanční prostředky. (Kociánová: 2012, s. 26)

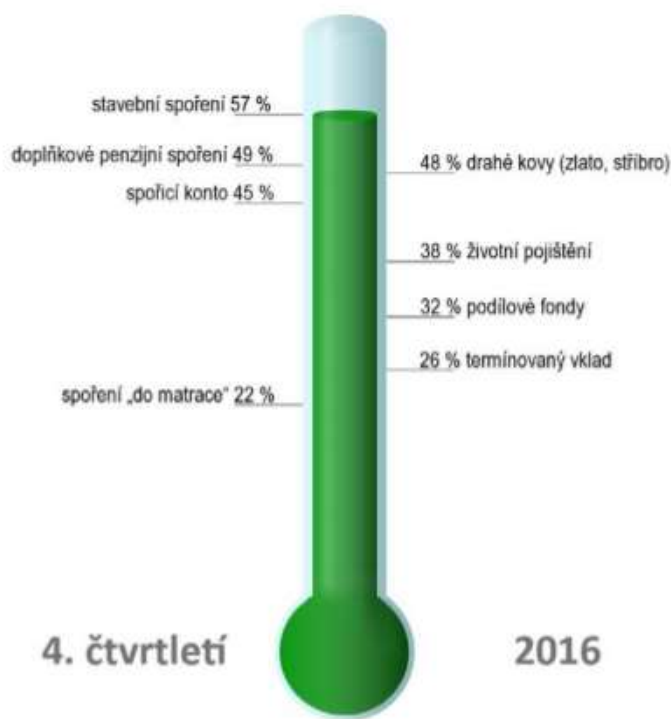
Právě dostupnost a jednoduché sjednání tohoto typu úvěru může svádět ke zbytečnému čerpání prostředků (snadnému utrácení) domácnosti nejen mladých rodin. V tomto případě je podstatná míra zodpovědnosti ekonomického chování uživatelů tohoto typu služeb, které mohou být příležitostně a krátkodobě velmi vhodným řešením. Z dlouhodobého hlediska se však stále jedná o poměrně drahý produkt, který rodinný rozpočet může měsíčně krátit v řádech stovek i tisíců korun na úrocích.

Spoření a pojištění

Nedílnou součástí finanční gramotnosti jako komplexu schopností a vědomostí je i povědomí o formách a typech spoření a pojištění. Na rozdíl od úvěrů, které nám umožní splnit si především krátkodobé cíle rychle a bez většího odříkání, plody, jež plynou z pravidelného odkládání si části příjmů „na horší časy“, budeme moci zakusit až ve vzdálenější budoucnosti. Trh s nejrůznějšími typy spoření je velice pestrý, opět se dá vybírat dle preferencí rodiny. Vzhledem k hojnému využívání stavebního spoření práce uvádí podrobnější charakteristiku.

Stavební spoření

Několik nejnovějších průzkumů mezi širokou veřejností České republiky prokázalo, že je stavební spoření nejoblíbenějším spořicí produktem. Takové jsou závěry uveřejněné v tiskové zprávě Asociací českých stavebních spořitelen ke konci roku 2016. Dle výsledků průzkumu agentury IBRS jej favorizuje celých 57 % respondentů.

Obrázek č. 3: Barometr oblíbenosti forem spoření; Zdroj IBRS, listopad 2016, 1000 respondentů (Asociace Českých stavebních spořitelén: 2016)

Podmínky založení a vedení stavebního spoření se v čase výrazně měnily. Dá se tak považovat o produkt poměrně nejistý a v odborné literatuře, která je více než několik měsíců stará, nemusíme nalézt veškeré informace v jejich platné podobě. Doubková a Tomek (2016: s. 55) stavební spoření specifikují jako způsob ukládání dohodnuté částky se státním příspěvkem, který činí 10% z uspořené částky, nejvíce však 2000 Kč.

Od roku 2011 je dále připsaný úrok zdaněný (podléhá dani z příjmů – 15%) a přibyly další podmínky, jako například prokázání účelovosti spoření – postačí příložený účet o financování, nákupu nemovitosti, případně jeho rekonstrukce či jiné bytové účely. Nově lze využít prostředky ze stavebního spoření např. na úhradu školného, případně jako penzijní připojištění. (Doubková & Tomek: 2016, s. 55-56) Nováková a Sobotka uvádí, že podstatným termínem pro klienta mající zájem o stavební spoření, případně o úvěr ze stavebního spoření, je cílová částka – ta vyjadřuje budoucí potřebu finančních prostředků pro výše uvedené potřeby klienta. Tuto cílovou částku se nedoporučuje přesahovat, protože v tomto případě se na ni nevztahuje státní podpora – je možné ji však vždy navýšit. Autoři dodávají, že ačkoli se v celkovém součtu nejedná o závratné úročení, stále se jedná „z pohledu zanedbatelného rizika o bezkonkurenční produkt na finančním trhu ČR“. (Nováková & Sobotka: 2011, s. 171)

S autory prakticky souhlasí rodina, která je součástí mnohonásobné případové studie. Mladí rodiče mají ve finančním deníku uvedenou měsíční částku, která putuje do stavebního spoření. Rodiče zde popisují, že v současnosti nevědí o výhodnější a dostupnější formě spoření, vnímají také i jakési převzaté tradiční postoje, které přebírají od svých rodičů. Důvodem je dle výpovědí stálost tohoto produktu na českém finančním trhu.

Spořicí účty

Další variantou spoření, zmíněnou jednou z rodin v empirickém šetření, je spořicí účet. V případě, že má rodina nějaké finanční rezervy a nechce je ponechat na běžných účtech, může si je převést na účet spořicí. Rodina tak má k dispozici „pohotovostní peníze“, které se v čase úročí, a navíc je má stále po ruce – Kociánová uvádí, že průměrně do druhého pracovního dne banka umožní jejich výběr. (Kociánová: 2012, s. 18) Autorka má za to, že ačkoliv bývají dnes ke spořicíům účtům i platební karty, je vhodné nemít tyto peníze tolik na očích. Důvodem je právě snadná dostupnost rezervy a snadné utrácení, které narušuje plán rodiny dodržet rozpočet a cíle. (Kociánová: 2012, s. 18) Dále sem můžeme zařadit vkladní knížky a různé investiční programy či pojištění, jejichž podrobné charakteristiky by mnohonásobně přesáhly rozsah této práce.

Cenová gramotnost

Cenovou gramotností rozumíme celkově schopnosti a znalosti nezbytné k porozumění mechanismům ceny a inflace, tj. principu „ceny peněz“ v čase, problematice úroků (nominální vs. reálnou úrokovou sazbou), dále i porozumění cenám finančních nástrojů a služeb (tj. poplatky a úrokové sazby). (Opletalová & Kvintová, 2014, s. 50) Ačkoli se může na první pohled jevit, že se základní znalost fungování trhu je pro mladou rodinu, která řeší rodinný rozpočet na rodičovské, je nad rámec nutných znalostí, právě naopak – např. kupujícím bývá každý jedinec několikrát do týdne. Je tak důležité porozumět tomu, proč výrobek nebo služba má právě takovou hodnotu v penězích. Kupující poté může srovnat alternativy nákupu i vývoj jejich cen v čase, dále může přehodnotit svou volbu právě proto, aby buď podporoval nebo nepodporoval momentální trend cenového vývoje. (např. v ČR – konec roku 2017 panika kolem rostoucích cen másla a vajec, nákupy do zásoby apod.) Jak

uvádí Holman: „Kupující si navzájem o zboží konkurují a jejich vzájemná konkurence žene cenu vzhůru.“ (Holman: 2002, s. 87)

Cena

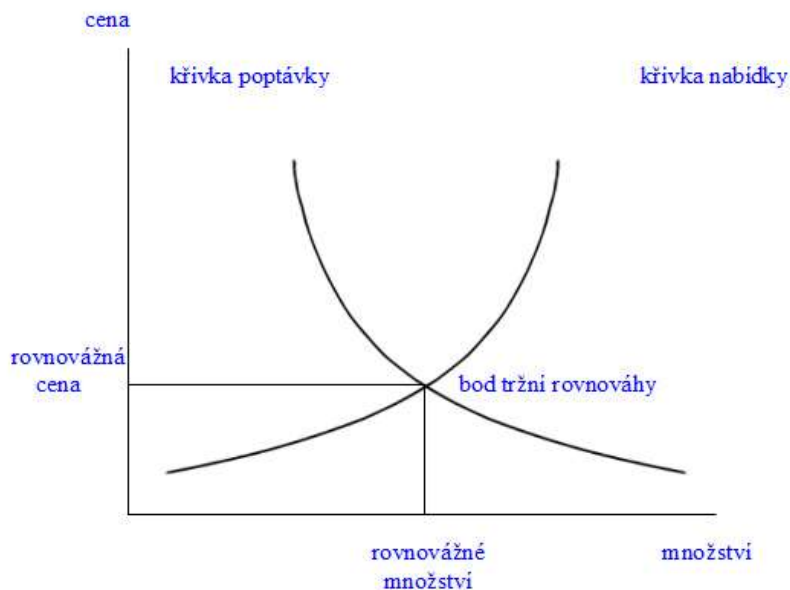
Samotný pojem *cena* nabývá v různých situacích různého významu. Pro účely práce je vhodné uvést, v jakém významu se tohoto pojmu užívá v aktuálním kontextu. Bankovní a finanční slovník uvádí následující definici: „Cena – vyjádření směnné hodnoty statků nebo služeb v penězích; v širším smyslu je cenou na trhu práce mzda, na trhu peněz a kapitálu úrok a na trhu deviz kurz.“ (Beneš: 1993, s. 24) Autor dále uvádí, s jakými přívlastky se pojem *cena* nejčastěji pojí – *cena: intervenovaná, reálná, spotřebitelská, velkoobchodní, maloobchodní, světová, aj.* (Beneš: 1993, s. 24) Pokud právě mladá rodina chce sledovat svou útratu za jednotlivé nákupy, je mnohdy *cena* pořizovaných položek určujícím kritériem pro rozhodnutí jej koupit. V tomto případě buď právě znalost cen a jejich vývoje, nabídka konkurence, případně dostupnost cenově výhodnější alternativy zpravidla rozhoduje o konečné volbě.

Tržní mechanismus

Základní veličiny, jež cenu ovlivňují, jsou mechanismy trhu – tedy nabídka a poptávka. Podle Novákové a Sobotky je *trh* založen na vztazích mezi prodávajícími a kupujícími při směně zboží a služeb, potažmo při tvorbě cen. (Nováková & Sobotka: 2011, s. 239) Dle Novákové a Sobotky trh můžeme různě dělit, např. dle předmětu směny na trh produktů, finanční trh a trh výrobních faktorů. Další kategorií v dělení může být území, na kterém směna probíhá – trh místní (např. tržiště), národní a mezinárodní. Co je podstatné, trh představuje i složitý mechanismus ekonomických vztahů a jeho porozumění může zodpovědět tři základní ekonomické otázky, tedy: **Co** se bude vyrábět a kolik to bude stát? **Jak** se to bude vyrábět a na kolik vyjde výroba? **Pro koho** a kolik se bude vyrábět? (Nováková & Sobotka: 2011, s. 239)

Uvedené tři ekonomické otázky potvrzují, že základními sledovanými veličinami jsou nabídka a poptávka.

Vztahy a zájmy strany nabízejících a poptávajících charakterizuje Škvára: „Cena výrobků je determinována snahou kupujících i prodávajících po nejefektivnějším nákupu. Jejich zájmy jsou ale přesně protikladné.“ (Škvára: 2016, s. 68) Kupující se tak snaží nakoupit co největší množství a kvalitu za nejnižší cenu, zatímco zájmem prodávajícího je vždy zisk. (Holman: 2002, s. 69) Jak naznačuje Obrázek č. 4, o rovnováze na trhu hovoříme v okamžiku, kdy se křivky nabídky a poptávky setkají v jednom bodě.

Obrázek č. 4 Tržní rovnováha (Zdroj: Obchodní akademie Liberec: 2014)

Jak uvádí Kociánová, dnešní svět financí je rychlý a dynamicky se rozvíjející a pokud jedinec z hlediska své profese nepracuje s aktuálními informacemi, není možné, aby registroval všechny změny na finančním trhu. (Kociánová: 2012, s. 141) Podstatným však zůstává, aby si aktér na trhu, ať jde o mladou rodinu nebo každého jiného nakupujícího, uvědomil onen protichůdný zájem, jak jej interpretuje např. Holman. Tedy, že za každých okolností chce

prodávající prodat co nejdraž a prodá nám vždy tak, aby vydělal. (Holman: 2002, s. 69)

Inflace

V úvodu II. kapitoly, která se věnuje základnímu pojmu „peníze“ byly definovány jejich tři základní funkce. Právě funkce peněz jako uchovatele hodnoty se k problematice inflace velice těsně vztahuje. Inflace patří k trvalým projevům tržního hospodářství a označuje růst cen, což vede ke snížení kupní síly peněz. (Navrátilová, Jiříček & Zlámal: 2013, s. 48) Jinými slovy si za stejný objem peněz koupíme čím dál tím méně výrobků a služeb.

Navrátilová upřesňuje, že se tato veličina se uvádí v procentech, přičemž rozlišujeme několik jejich forem v závislosti na tempu nárůstu (v %): mírná (plíživá) inflace -cca 3%, obvyklá, příznivá, stimulující pro trh; pádivá inflace je pak druhým stupněm – v řádech stovek %, řada negativních dopadů pro ekonomiku a konečně třetím stupněm se označuje tzv. Hyperinflace – zde se jedná již o velice závažný jev, mající pro tržní hospodářství fatální následky, hodnota inflace v tisících až desetitisících procent. (Navrátilová, Jiříček & Zlámal: 2013, s. 48) Je možné uvést zcela konkrétní příklad přínosu znalostí týkajících se vlivu inflace na mladé rodiny, která chce efektivně hospodařit s vlastními finančními prostředky. Pokud plánuje rodina ponechat úspory na vzdálenější budoucnost pro naplnění určitých cílů, potřebuje tyto prostředky ochránit před jejich znehodnocením. Typicky se jejich ponecháním na běžných účtech nebo doma v komodě stane, že za pár let již nebude možné nakoupit stejné množství a kvalitu zboží, jako tomu bylo v době jejich uložení.

Úroky

Problematika úroků poměrně úzce souvisí s inflací. Podle Kociánové rozumíme úrokovou sazbou něco jako cenu peněz. Hovoří o „rabatu“ na zboží zvaném peníze, jakousi odměnu. (Kociánová: 2012, s. 13) Kociánová dodává, že fakticky je to odměna, která jde tomu (jedinec, banka aj.), kdo půjčil peníze.

Výše úrokové sazby se v závislosti na typu půjčky výrazně liší. V této sumě je započítán také dopad zmiňované inflace, jež má věřitele ochránit před ztrátou kupní síly vypůjčených peněz v čase.

V souvislosti s úroky se často setkáváme s označením p.a. (per annum), tj. za rok. Hovoříme o roční úrokové sazbě, která se uvádí nejčastěji, na místě je však pozornost klienta. Nebývá výjimečné, že se uvádí úroková sazba např. měsíční. (Kociánová: 2012, s. 14-15) Každá domácnost, která financuje své potřeby pomocí úvěru, přímo ovlivňuje výši měsíční, resp. celkové splatné částky, což se zřetelně promítá ve výdajích rodinného rozpočtu. Proto je důležité orientovat se před konečným rozhodnutím v sumách, jimiž jsou úroky vyčísleny, a rozumět důsledkům této volby. Právě mladá rodina mnohdy řeší dlouhodobé úvěry k zajištění bydlení, případně nákupu automobilu, kde konečná suma na úrocích může v průběhu (i desítek) let dosahovat závratných částek.

Rozpočtová gramotnost

Rozpočtová gramotnost představuje správa finančních aktiv a dále finančních závazků občanů. Radíme sem zejména osobní finance a rodinný rozpočet, ale i např. problematiku výpočtu čisté mzdy, důchodu atp. (Škvára, 2016, s. 86) O problematice vedení rozpočtu, rodinných financí, jejich plánování i konkrétních produktech práce pojednává v předcházejících částech. (Část I. Finanční otázka mladé rodiny, kapitola 3. Hospodaření domácnosti mladé rodiny)

Hrubá a čistá mzda

Rozpočtová gramotnost však představuje rovněž schopnost člověka vypočítat si hodnotu čisté mzdy, důchodu ale i povědomí o rozpočtu státním a daňové problematice. Vzhledem k cílům práce je v této části textu popsán vztah mezi hrubou a čistou mzdou a v daňové problematice se zaměřuje na možnosti

rodiny uplatnit slevu na dítě a školku, tzv. „školkovné“. Pro mladou rodinu jsou tyto složky rozpočtové gramotnosti podstatné z hlediska znalosti nároku na určitou výši čistého příjmu domácnosti, V opačném případě nemá vydělávající člen rodiny možnost kontrolovat, zda je výpočet jeho čisté mzdy správný, případně zda není krácen o zákonné daňové úlevy.

Velice zjednodušeně lze přistupovat k čistému příjmu jako: „...příjem celkový, snížený o povinné platby, např. o daň z příjmu.“ (Beneš: 1993, s. 29) V kapitole o vedení rodinného rozpočtu a jeho důvodech je akcentován vztah příjmů a výdajů. Příjem hlavní je pro většinu mladých rodin s dětmi právě mzda, výplata. Bertl uvádí, že se této souvislosti se často skloňují termíny hrubé, resp. čisté mzdy a o kolik se tyto dvě sumy liší. Hrubá mzda v sobě navíc obsahuje platby za zdravotní a sociální pojištění a zálohu na daň z příjmů (zákon 586/1992 Sb. V platném znění IN Bertl: 2012, s. 51) Hrubou mzdu nalezne zaměstnanec ve mzdovém výměru a je tak ze zákona povinen takto sjednanou hrubou mzdu zaměstnanci vyplácet. (Bertl: 2012, s. 48) Je třeba mít na paměti, že se hrubá mzda se zpravidla skládá z minimálně dvou složek, tou je podle Bertla mzdový základ a tzv. nadtarifní složka (např. osobní ohodnocení, příplatky za noční směny, svátky atp.). Jinými slovy, pro zaměstnance a zaměstnavatele je ve mzdovém výměru nejdůležitější a závazný pouze mzdový základ – ostatní složky podléhají výkonům pracovníka a vůli zaměstnavatele. (Bertl: 2012, s. 49)

V případě, že od hrubé mzdy odečteme tyto tři složky (zdravotní, sociální pojištění a daň z příjmů), dostaneme čistou mzdu. Čistá mzda je tak konkrétní a přesný obnos peněz, který zaměstnavatel vyplatí zaměstnanci hotově anebo na zadaný účet v bance. S ohledem na předmět této práce můžeme výpočet čisté mzdy doplnit o situaci, kdy se zaměstnanci narodí dítě. V takovém případě získává dle počtu dětí pracovník slevu na daň z příjmu. Od 1.1. 2018 změnou Zákona o sociální podpoře vzniká zaměstnancům nárok uplatnit

slevu na jedno dítě ve výši 15 204 Kč/rok, níže uvedeny i částky pro případ dvou a tří a více dětí v rodině. Slevu může uplatnit pouze jeden z rodičů. (Česko - Zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře: 2017)

Dítě	Ročně	Měsíčně
1. dítě	15 204 Kč	1267 Kč
2. dítě	19 404 Kč	1617 Kč
3. a každé další dítě	24 204 Kč	2017 Kč

Tabulka č. 3: Slevy za dítě na dani z příjmu (Měšec.cz: 2017)

Dalším daňovým zvýhodněním může být pro mladou rodinu s dětmi tzv. školkovné, tj. příspěvek na umístění dítěte v předškolním zařízení. Daňový portál specifikuje zmíněný příspěvek takto: „Školkovné je daňovou slevou, která se uplatňuje jednou ročně prostřednictvím daňového přiznání nebo ročního zúčtování u zaměstnavatele. Uvedená sleva sníží rodiči daňovou povinnost o výdaje prokazatelně vynaložené na umístění dítěte v předškolním zařízení za kalendářní rok.“ (Daňový portál: 2017) Daňový portál dále uvádí informaci, že od 1.1.2018 si bude možné na příspěvku na školku odečíst až 12 200 Kč. Tento příspěvek může uplatnit pouze jeden z rodičů za předpokladu, že předloží potvrzení o vynaložených nákladech za předškolní vzdělávání za příslušné období. (Daňový portál: 2017)

Pokud například rodič, který čerpá čtyřletou variantu rodičovské dovolené, umístí své 2,5leté dítě do předškolního zařízení a začne sám chodit do zaměstnání, nejen, že nebude krácen o rodičovský příspěvek, ale může daňově uplatnit i slevu na „školkovné“, příp. na dítě, pokud již tuto slevu neuplatňuje druhý z rodičů. V tíživé finanční situaci je povědomí o zmíněných možnostech řešení pro mladé rodiny výhodné, ty pak mohou obratem změnit svou ekonomickou situaci.

2. Socioekonomický kontext finanční gramotnosti

Důležitost finančního vzdělávání dospělých byla v textu práce několikrát akcentována a zdůvodněna právě z hlediska finanční situace mladých rodin. Aby bylo možné porozumět příčinám vzniku současného fenoménu zadlužování českých domácností (vč. mladých rodin s dětmi), je třeba studium i širších společenskoekonomických souvislostí v průběhu posledních dekád. Pro Bertla je zlomovým rok 1989, resp. éra předcházejícího socialistického státu a navazující devadesátá léta po současnost. Zásadní rozdíl oproti porevolučnímu vývoji finanční gramotnosti spatřuje autor ve schopnosti socialistického státu občany chránit proti následkům svých špatných finančních a ekonomických rozhodnutí: „Blaho bylo záležitostí politického fenoménu.“ (Bertl: 2016, s. 52) Patrně z tohoto důvodu nebyl ve společnosti rozvoj finanční gramotnosti považován za prioritu.

Po roce 1989 však nastaly zásadní změny na trhu práce, Bertl akcentuje zejména zánik méně ziskových a neziskových organizací, které propustily své zaměstnance, pro které tak vzniká úplně nová životní situace a ekonomická nejistota. Řada občanů byla také nucena poprvé v životě řešit bytovou otázku (výrazný odklon od levných podnikových bytů), za lepší bydlení je od této doby nutné více a více připlatit. Na trhu nově vzniká řada nových subjektů – banky, nebankovní organizace nabízející úvěry, splátkový prodej aj., které nové situace začaly využívat a své produkty aktivně nabízet. Běžný občan však stále žil v přesvědčení, jak tomu bylo v minulém režimu, že se o ně stát přece postará a nedopustí výraznější finanční problémy. (Bertl: 2012, s. 52-53) Nejsou to jen finanční domy, které rychle reagovaly na novou situaci ve společnosti. Veškeré tržně orientované subjekty se pomocí reklamy a marketingu pokoušejí změnit a získat spotřební preference obyvatelstva a své zboží a služby jim prodávat – pokud možno opakovaně, pravidelně. Bertl upozorňuje, že velký podíl v otázce velkých finančních problémů v populaci

nesou nebankovní organizace, které „pomáhají“ klientům, kteří k nim míří z bank, které jim úvěr z důvodu předluženosti nebo nízkého příjmu odmítají poskytnout: „Pro nebankovní subjekt je snadné prodat pohledávku po lhůtě splatnosti a postoupit ji vymahačské či exekutorské firmě.“ (Bertl: 2012, s. 54) Praktiky podobných subjektů bývají neetické až drastické, přesto však nepodléhají státnímu doзору. Dle Bertla se však o jisté státní regulaci činnosti nebankovních organizací jedná.

Vysoká a dlouhodobá dluhová zátěž však neznamena rizika pouze v ekonomické otázce jedinců a rodin. Podle Bertla je člověk v takto tíživé situaci mnohem více zranitelný ve smyslu rozvoje řady patologických společenských jevů (alkoholismus, chorobné hráčství, závislost na drogách a lécích, které mohou vést k dlouhodobé nemoci): „Rodiny s těmito symptomy a problémy se často rozpadají, přestávají plnit svou výchovnou funkci ve vztahu ke svým dětem.“ (Bertl: 2016, s. 54) Podle Škody se jedná o psychologický, sociálně psychologický a sociologický zdroj těchto problémů. (Škoda IN Bertl: 2016, s. 54)

Z pohledu andragoga neméně důležitým společenským jevem, který se začal prosazovat v devadesátých letech, je dle Bertla nucená změna kvalifikace lidí. Poměry období před a po roku 1989 vykazují rozdíl v průběhu vzdělávacích a profesních životních drah jedinců. Zatímco v dřívějších dekadách bylo obvyklé, že člověk po absolvování určitého stupně formálního kvalifikačního vzdělání nastoupil na pracovní pozici, a tu, nebo podobnou, zastával po celou profesní dráhu, v současnosti vnímáme trend nový.

Bertl hovoří o změně tržně ekonomické transformace, která má za následek vymizení řady profesí, která česká ekonomika momentálně nepoptává. (Bertl: 2012, s. 54-55) V důsledku to znamená, že vzniká velká skupina pracovníků, nejčastěji z odvětví těžebního průmyslu, těžké metalurgie a strojírenství, která se stala během velice krátkého období nepotřebnou. Autor zde akcentuje

nutnost uvědomovat si vlastní volby v době rozhodování o kvalifikačním vzdělávání, zda je po této profesi poptávka či nikoliv: „Cena práce je mzda – vyšší mzda může znamenat nižší závislost na půjčkách, větší osobní svobodu ve smyslu rozhodování se o osobní spotřebě a spotřebních preferencích.“ (Bertl: 2012, s. 55)

Všechny zmiňované souvislosti se dnes projevují ve vlně nového fenoménu, čemuž se musí nejen mladá rodina umět přizpůsobit. V optimálním případě by mladé rodiny měly i umět získat informace o výhodných řešeních vlastních finančních otázek, ať už cestou rozvoje finančního vzdělání anebo prostřednictvím specialisty finančního poradenství. Je zřejmé, že problematika finančního trhu není v centru zájmu každé domácnosti, ale žádná z nich se konfrontaci s ním nevyhne. Pokud se mladá rodina rozhodne využít služeb finančního poradce, je třeba myslet na některá důležitá kritéria při jeho výběru.

Finanční poradenství – kritéria pro výběr finančního poradce

Dnes již není nic neobvyklého přijít ve věcech finančních pro radu k finančnímu poradci. Rodiny často s jedním finančním poradcem spolupracují po řadu let. Otázkou zůstává, jak nenaletět a zvolit si kvalitního finančního poradce? Kociánová dokonce hovoří o diametrální kvalitě poskytovaných služeb finančními poradci v ČR. (Kociánová, 2012: s. 141) Autorka zároveň dodává, že prakticky neexistují objektivní postupy měření kvality finančního poradenství. Vývoj je rychlý a podrobná znalost veřejnosti o dostupných finančních produktech je pro běžného zaměstnaného člověka poměrně zatěžující a časově náročná. Kociánová však nabízí několik zásad, které mohou zájemci o finanční poradenství využít dříve, než se s jedním z nich rozhodnou uzavřít spolupráci. (Kociánová, 2012: s. 141)

Pro rodinu je jednoduché zjistit, jakou část finančního trhu poradce zastupuje – pokud spolupracuje pouze s několika institucemi, slovy Kociánové: „...

nemůže hledat řešení, musí „prodat“, co má.“ (Kociánová: 2012, s. 141) Autorka dále doporučuje klientům vyhýbat se návrhům zpracování finančních plánů u jednotlivých institucí – ty totiž nemohou volit řešení, pouze nabízejí, co mají a žádná z nich nevyniká ve všech možnostech. Klient by se měl zajímat o to, jak zkušený poradce je. Odpracovaná léta sice nemusejí být zárukou kvality služeb, je však na místě vědět u méně zkušených poradců, jakým způsobem pracují na svém rozvoji a kdo jim v něm případně pomáhá. Dále Kociánová upozorňuje na situace, kdy poradce klientům doporučuje např. pojistku na spoření, investiční pojistku na spoření, změny ve stávajících produktech během první schůzky bez znalosti situace, příliš vysoké cílové částky stavebního spoření namísto hypotéky, dlouhodobé/celoživotní investiční programy. (Kociánová: 2012, s. 141-145)

Z uvedených doporučení a zásad vyplývá, že i když mladá rodina využije služeb finančního poradce, existuje požadavek, aby se v základních otázkách fungování finančního trhu orientovala. Už jen na úrovni terminologické se schyluje ke vzájemnému nepochopení, pokud klienti nevládnou základními ekonomickými termíny. Neuváženou volbou od výběru vhodného typu pojištění pro rodinu po optimální výši splátek hypotéky si může mladá rodina přivodit dlouhodobou finanční zátěž. V kombinaci se značně omezeným příjmem po dobu trvání mateřské/rodičovské dovolené může nevhodně nastavený splátkový kalendář přerůst v předlužení domácnosti a neschopnost splácet.

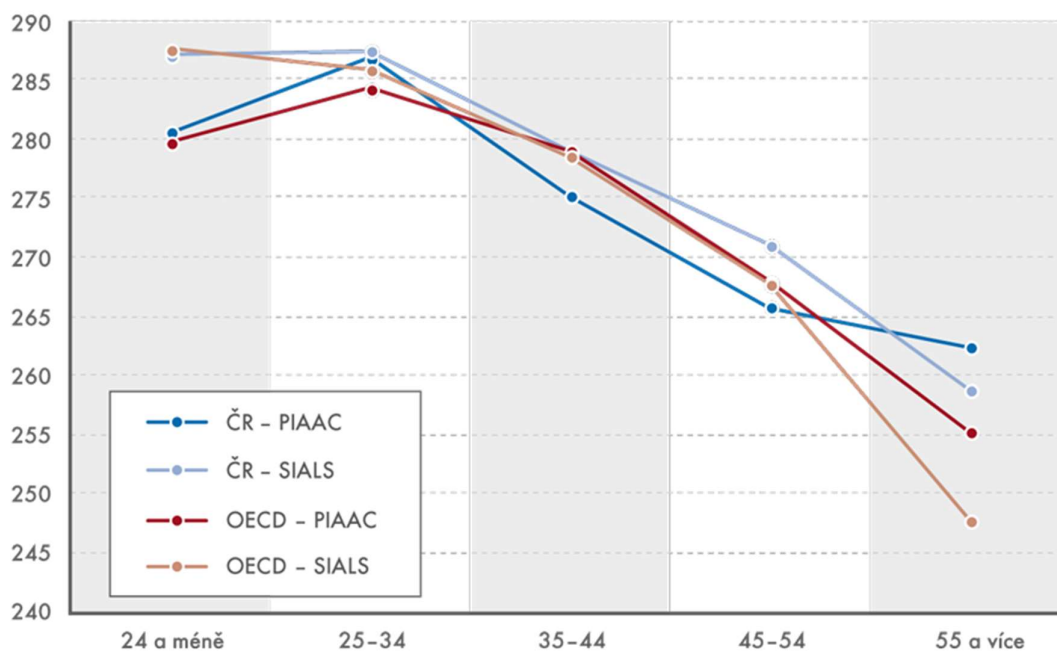
3. Výstupy výzkumů finanční gramotnosti v ČR

Naléhavost problematiky celoživotního rozvoje finanční gramotnosti dokládají proběhlé výzkumy. Mezinárodní výzkumy IALS a PIAAC jsou doplněny výsledky nedávného šetření Měření finanční gramotnosti v ČR z roku 2015.

Výzkumy IALS a PIAAC

Mezinárodní výzkum gramotnosti dospělých IALS se uskutečnil v devadesátých letech minulého století, dále proběhl v letech 2011/2012 Mezinárodního výzkumu vědomostí a dovedností dospělých PIAAC. Pro potřebu práce nabízí zajímavé srovnání proběhlých výzkumů Měsíčník Českého statistického úřadu, který seznamuje s výsledky Mezinárodního výzkumu vědomostí a dovedností dospělých (PIAAC). Výzkum se uskutečnil v České republice mezi lety 2011 a 2012. Výzkum se týkal oblastí numerické gramotnosti, čtenářské gramotnosti a řešení problémů v oblasti informačních technologií. (Český statistický úřad: 2014)

Následující graf znázorňuje výsledky jednotlivých věkových kohort ve výzkumech IALS a PIAAC.

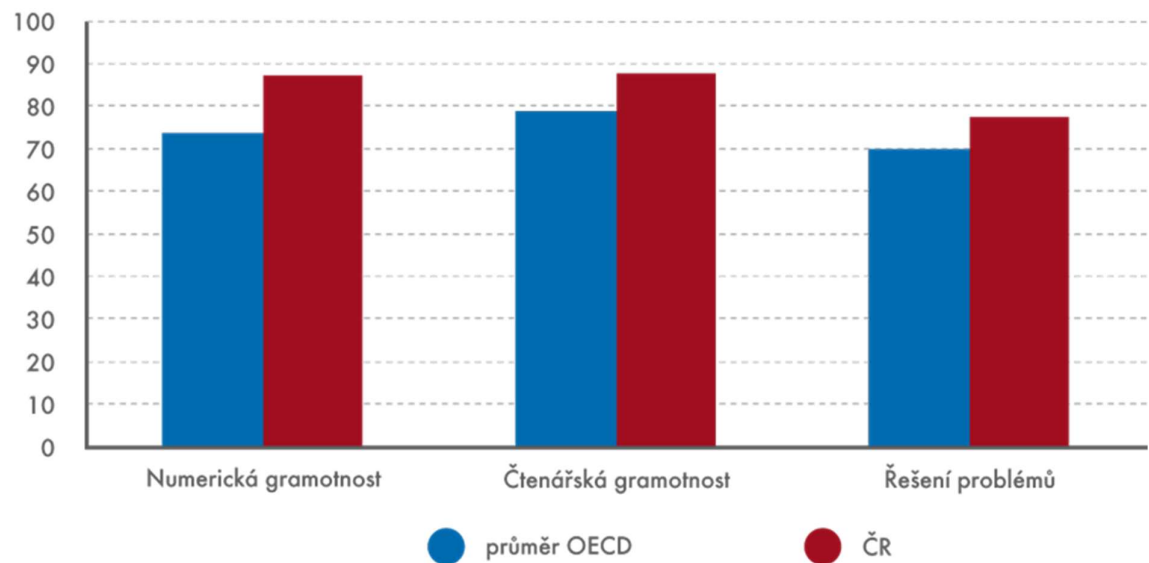

Graf č. 3: Jaké jsou vědomosti a dovednosti dospělých 1 (Zdroj: PIAAC IN Český statistický úřad: 2014)

Uvedený graf nám umožní porovnat dosažené výsledky šetření v rozmezí 15 let. Lze vyčíst, že úroveň gramotnosti ve zkoumaných tématech má sestupnou

tendenci. Nejlepších výsledků tak mezi dospělými dosahují třicátníci, tedy skupina, která je z hlediska zkoumání této práce cílová. Nejhorší je pak skupina jedinců 55 a více let. Zde vnímáme veliký prostor pro andragogiku a možnosti snížení deficitu, který s věkem nabírají starší ročníky. Závěry výzkumu IALS dále deklarují, že lidé s obecně vyšším dosaženým vzděláním zvládají testy tohoto typu lépe než jedinci s nižším stupněm formálního vzdělání. (Bertl: 2016, s. 17-18)

V kontextu finanční gramotnosti práce nabízí pohled zejména na výsledky ČR v gramotnosti numerické:

Graf č. 4: Jaké jsou vědomosti a dovednosti dospělých 2 (Zdroj: PIAAC IN Český statistický úřad: 2014)

Je patrné, že ve srovnání s průměrem OECD dopadla ČR lépe ve všech třech testovaných oblastech, zejména pak ve zde zkoumané gramotnosti numerické a dále také čtenářské. Bertl specifikuje obsah numerického testování dospělých: „Dospělí respondenti zde byli konfrontováni s abstraktními matematickými a statistickými informacemi: „... šlo o víceřadové mentální operace, analýzu prostorových vztahů, matematicky podložené volby (např. operace s cenami zboží).“ (Bertl: 2016, s. 19)

V souvislosti s možnostmi eventuální nabídky neformálního vzdělání za účelem doplnit si znalosti a dovednosti v dotčených oblastech měli dospělí respondenti volit na základě vlastních preferencí. Ačkoliv úroveň finanční gramotnosti v šetření mapována nebyla, Bertl shrnuje výsledky na základě podobnosti tematických obsahů: „Osobní rozvoj a matematika se umístily ve stupnici preferencí respondentů v druhé polovině, resp. zájem o tato témata je poměrně nízký.“ (Bertl: 2016, s. 19)

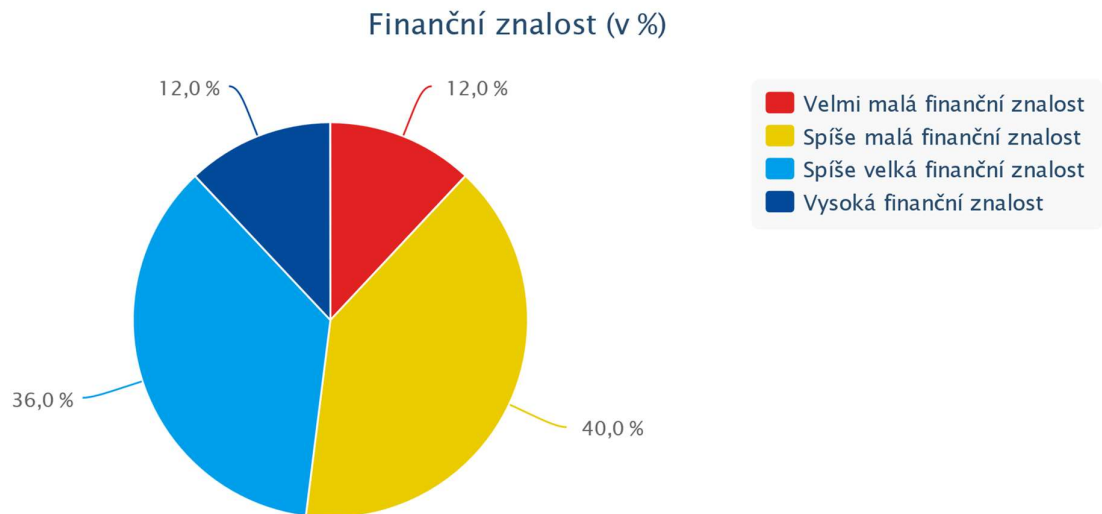
Měření úrovně finanční gramotnosti v roce 2015

V roce 2015 proběhlo v ČR a desítkách dalších zemí šetření, které měřilo úroveň čistě finanční gramotnosti. Výzkum probíhal pod záštitou Organizace pro hospodářský rozvoj a spolupráci OECD. Testy spočívaly v několika okruzích, tematicky se týkaly zejména úrovně: finančních znalostí, ekonomické zodpovědnosti, dále otázky vedení rodinného rozpočtu, způsobu spoření, délky a způsobu pokrývání rodinného rozpočtu v případě ztráty příjmu, otázky zajištění po odchodu do důchodu nebo úrokových sazeb. (Ministerstvo financí: 2016a)

Níže v textu uvádím pomocí grafů výstupy těch oblastí, které jsou v kontextu této práce stěžejní. Je nutno dodat, že dostupná data jsou poměrně obecná a k podrobným výsledkům není možný přístup. Právě pro tento účel bylo kontaktováno Ministerstvo financí ČR, konkrétně oddělení 3503 – Retailové finanční služby a ochrana spotřebitele na finančním trhu. Elektronickou komunikací bylo srozuměno, že přístup ke kompletním výsledkům šetření možný není z důvodu exkluzivity dat pro Masarykovu univerzitu v Brně. Oslovena byla i MU Brno, ovšem bez zpětné vazby. Pro bližší postihnutí cílové skupiny mladých rodin jsou v některých výsledcích dohledatelná data dle věkových kohort, mezi kterými jsou vybrána ta, která odpovídají nejčastější věkové struktuře mladých rodin.

Finanční znalost

V otázce znalostí zejména terminologie na finančním trhu, matematiky a jsou uváděny následující výstupy:

Obrázek č. 5: Finanční znalost (Zdroj: Ministerstvo financí: 2016a)

Z uvedeného vyplývá, že poměry mezi velmi malou a vysokou finanční znalostí jsou prakticky totožné, obdobně je tomu i ve srovnání středních hodnot. V případě této práce je zacíleno na skupiny mladých rodin. K dohledání je veřejnosti dostupný výstup šetření v oblasti „finanční znalost“, a to právě dle věku. Dle klíče uvedeného výše je pro cíle práce stanoveno rozmezí 29 a méně let až 44 let. Pokud se z obou výběrových věkových kohort stanoví průměr, postihneme tak sumu jedinců, kteří jsou ve věku, ve kterém jsou zpravidla zakládány rodiny.

Konkrétní zjištění uvádí tabulka:

Mladí lidé do 29 let	(%)	Lidé ve věku 30 – 44 let	(%)	Průměr mladá rodina (%)
Velmi vysoká finanční znalost	9%	Velmi vysoká finanční znalost	13%	11%
Spíše vysoká finanční znalost	35%	Spíše vysoká finanční znalost	38%	37%
Spíše nízká finanční znalost	45%	Spíše nízká finanční znalost	38%	41,5%
Velmi nízká finanční znalost	11%	Velmi nízká finanční znalost	11%	11%

Tabulka č. 4: Finanční znalost dle věku 1; vlastní úpravy (Zdroj: Ministerstvo financí: 2016b)

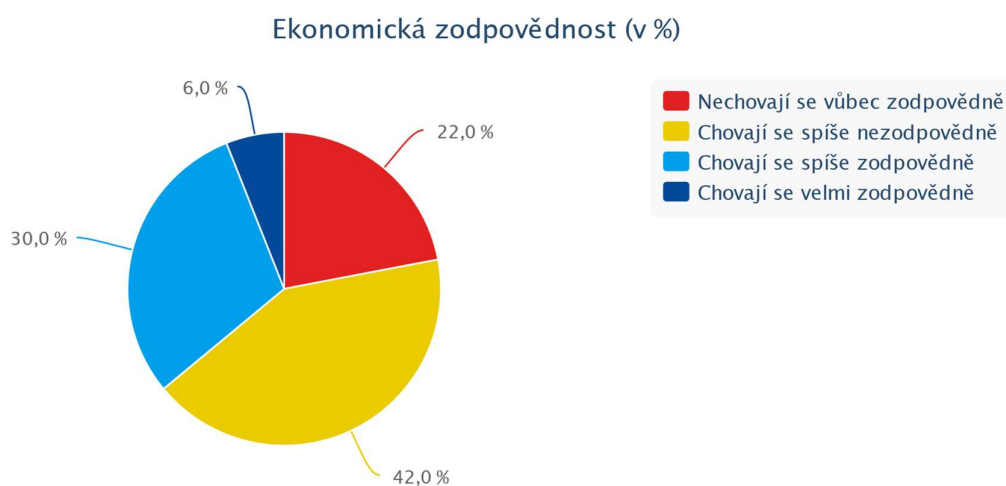
Výsledky uvedených dvou věkových kohort v zásadě odrážejí procentuální zastoupení celkových výsledků měření v populaci. O něco málo lépe jsou na tom lidé 30-44 let, kterým mírně stoupají hodnoty velmi vysoké a spíše vysoké finanční znalosti. Složka velmi nízké finanční znalosti zůstává v obou případech neměnná. Analýza dostupných dat naznačuje, že mladé rodiny jsou na tom ve finančních znalostech zhruba stejně, jako většina populace. Pokud jde o součet obou ukazatelů vyšší finanční znalosti, mladé rodiny dosahují mírně horšího výsledku, tomuto pak odpovídá i rozdíl v součtech obou ukazatelů nižších finančních znalostí (tj. cca 4%).

Finanční znalost	Celkové výsledky	Průměr mladá rodina
Velmi vysoká finanční znalost	12%	11%
Spíše vysoká finanční znalost	40%	37%
Spíše nízká finanční znalost	36%	41,5%
Velmi nízká finanční znalost	12%	11%

Tabulka č. 5: Finanční znalost dle věku 2; vlastní úpravy (Zdroj: Ministerstvo financí: 2016b)

Ekonomická zodpovědnost

Oblast ekonomické zodpovědnosti a chování české populace demonstruje Obrázek č. 6. Ekonomickou zodpovědností se v kontextu tohoto měření rozumí schopnost lépe využívat finanční produkty a ve finančních otázkách činit odpovědná rozhodnutí.

Obrázek č. 6: Ekonomická zodpovědnost (Zdroj Ministerstvo financí: 2016a)

Opět blíže pro předmětnou skupinu této diplomové práce (tedy lidé mladší 29 let až 44 let) jsou k dispozici výstupy měření v následující podobě:

Mladí lidé do 29 let	(%)	Lidé ve věku 30 – 44 let	(%)	Průměr mladá rodina (%)
Velmi vysoká ek. zodpovědnost	4%	Velmi vysoká ek. zodpovědnost	8%	6%
Spíše vysoká ek. zodpovědnost	20%	Spíše vysoká ek. zodpovědnost	31%	25,5%
Spíše nízká ek. zodpovědnost	37%	Spíše nízká ek. zodpovědnost	42%	39,5%
Velmi nízká ek. Zodpovědnost	40%	Velmi nízká ek. zodpovědnost	20%	30%

Tabulka č. 6: Ekonomická zodpovědnost dle věku 1; vlastní úpravy (Zdroj: Ministerstvo financí: 2016b)

V kategorii ekonomické zodpovědnosti je možno odečítat již výraznější rozdíly v dosažených hodnotách, a to mezi oběma kategoriemi navzájem, vzhledem k celkovým výsledkům obecným a konečně i „průměru mladé rodiny“ vzhledem ke společnosti. Výrazně lepších výsledků dosahují jedinci 30 – 44 let, a to ve všech parametrech, až na spíše nízkou ekonomickou zodpovědnost, která je nejvíce vyrovnaná.

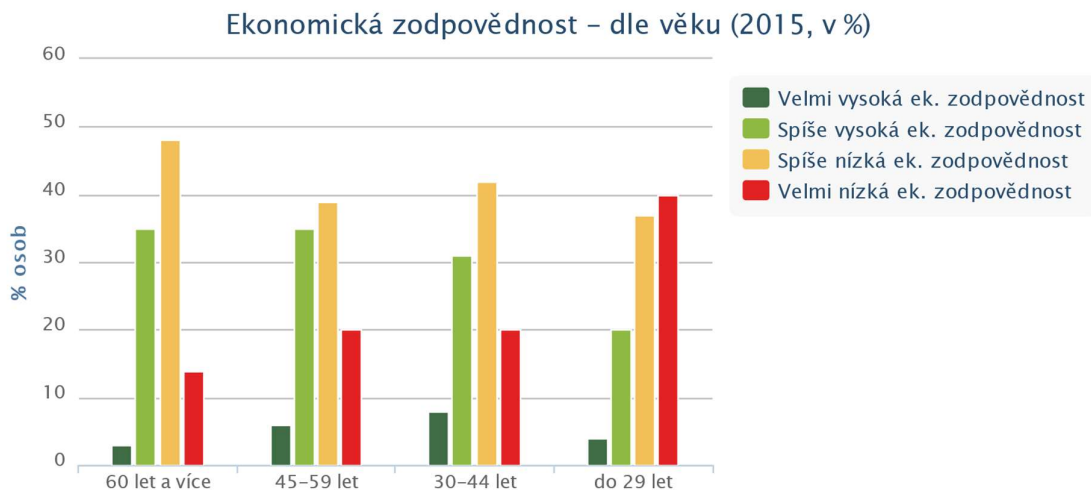
Zásadní rozdíl je možné nalézt v ukazateli velmi nízké ekonomické zodpovědnosti, kde nejmladší dospělí zde představují vůbec největší podíl ze všech sledovaných věkových skupin. Jinými slovy, žádná věková skupina nedosáhla horšího výsledku v oblasti ekonomické zodpovědnosti. Zároveň tato skupina dosahuje nejnižší úrovně i v součtu velmi a spíše vysoké

ekonomické zodpovědnosti Pro srovnání obou průměrů, tedy celkových čísel v populaci a zde stanoveného průměru mladé rodiny, lze využít následující tabulku:

Ekonomické zodpovědnost	Celkové výsledky	Průměr mladá rodina
Velmi vysoká ek. zodpovědnost	6%	6%
Spíše vysoká ek. zodpovědnost	30%	25,5%
Spíše nízká ek. zodpovědnost	42%	39,5%
Velmi nízká ek. zodpovědnost	22%	30%

Tabulka č. 7: Ekonomická zodpovědnost dle věku 2; vlastní úpravy (Zdroj: Ministerstvo financí: 2016b)

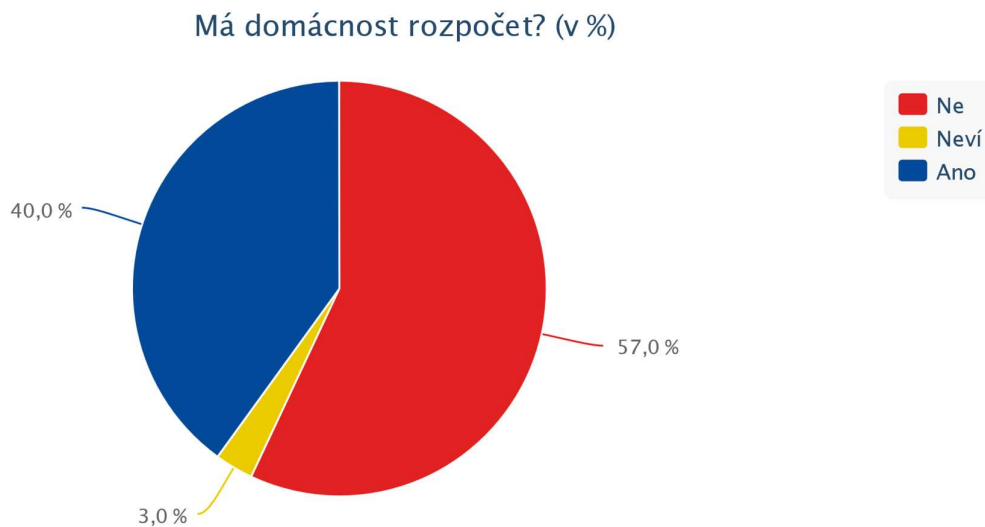
Srovnáním obou průměrů v prvních třech uvedených položkách nenacházíme větší odchylky. Ukazatel velmi nízké ekonomické zodpovědnosti pak i přes poměrně dobré skóre skupiny 30-44 let významně ztrácí na celospolečenský průměr. Skupinu jedinců, kterou tak řadíme do souboru „mladá rodina“, je na základě dostupných dat možno posoudit jako nejméně ekonomicky zodpovědnou na finančním trhu ČR, resp. nejméně schopnou vhodně volit finanční produkty. Toto zjištění je největší měrou ovlivněno špatnými výsledky skupiny jedinců mladších 29 let. (viz graf č. 5)

Graf č. 5: Ekonomická zodpovědnost dle věku (celkem); vlastní úpravy (Zdroj: Ministerstvo financí: 2016b)

Domácí rozpočet

Tématu sestavení a důležitosti vedení domácího rozpočtu bylo v této práci věnováno poměrně dost prostoru, proto je tento výstup šetření významným ukazatelem.

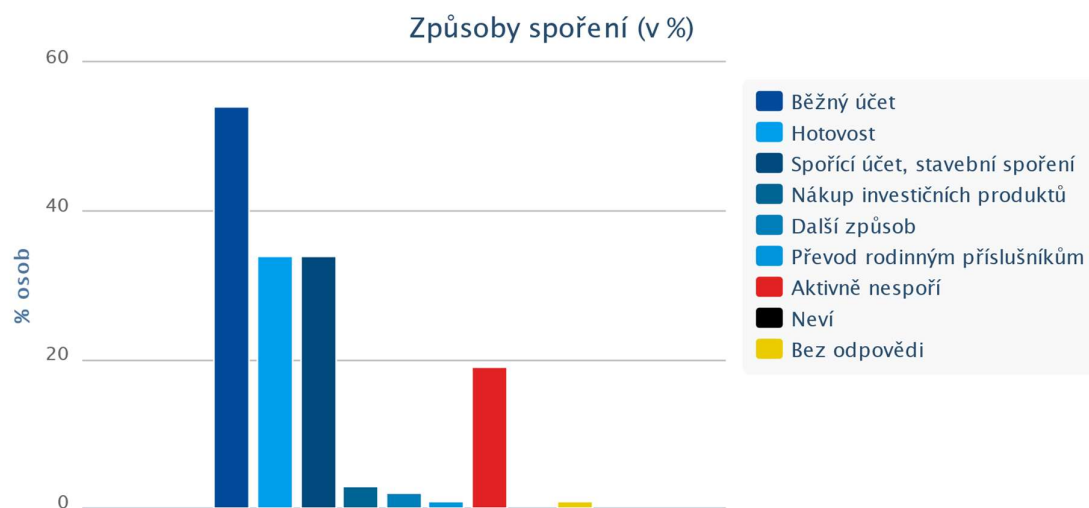

Obrázek č. 7: Domácí rozpočet (Zdroj: Ministerstvo financí: 2016a)

Jak je patrné na první pohled, více než polovina respondentů uvedla v otázce, zda si rodina vede rodinný rozpočet, že nikoliv. Ministerstvo financí ČR dále upřesňuje, že zhruba 67% domácností, které rozpočet neřeší, uvedlo, že jim to připadá zbytečné, 22% dotázaných potom přiznalo, že je to vůbec nenapadlo. (Ministerstvo financí: 2016a) Výsledky šetření pro oblast rodinného rozpočtu jsou k dispozici pouze v této všeobecné podobě. Podrobnější informace o respondentech z hlediska věku nebo typu domácnosti bohužel veřejnosti poskytovány nejsou. Na stránkách Ministerstva financí je pro potřeby a studium zejména odborné veřejnosti k dispozici prezentace, která je z hlediska obsahu mírně bohatší. (Ministerstvo financí: 2016c) Dle uvedené prezentace byli nejčastějšími respondenty, kteří na otázku vedení rodinného rozpočtu odpověděli NE: muži, do 29 let a vícečlenné domácnosti.

Způsoby spoření

S problematikou rodinného rozpočtu důležitost finanční rezervy v hospodaření přímo souvisí. Dle Ministerstva financí ČR nás toto opatření pomůže ochránit před neočekávanými událostmi i předlužením. V ideálním případě by měla finanční rezerva odpovídat výši šesti měsíčních příjmů, minimálně třech. (Ministerstvo financí: 2016a)

Obrázek č. 8: Způsoby spoření (Zdroj: Ministerstvo financí: 2016a)

Data naznačují, že necelých 20% respondentů nijak aktivně nespoří, ostatní pak uvedli minimálně jednu formu, kterou pro tento účel využívají. Další upřesňující kritéria, např. dle věkových kohort, mezi výsledky šetření i v podrobnější prezentaci zjištění chybí.

Závěrem k výsledkům dostupných měření finanční gramotnosti lze shrnout, že skupina respondentů, která věkově odpovídá předmětnému souboru této diplomové práce, tj. mladým rodičům, vykazuje rozdílné výsledky v dílčích oblastech finanční gramotnosti. Z těch prokazatelnějších (data pro čistě mladé rodiny se nepodařilo získat) vyplývá, že mladé rodiny nemívají problém v teoretických finančních znalostech, zde si vedou obdobně, jako zbytek populace. V mezinárodních srovnáních dokonce respondenti okolo 30 let dosahovali nejlepších výsledků specificky v numerické gramotnosti. Na straně druhé se ukazují i určité limity stejné skupiny dotazovaných. Pro nedostatečnou finanční zodpovědnost svědčí data, dle kterých právě nejmladší a mladší dospělí kolem 30. roku života jsou ti nejméně ekonomicky zodpovědní. Stojí zde tak proti sobě znalosti (jako teorie) a chování (jako praxe). Zcela konkrétně hovoří o uplatnitelnosti finančních znalostí v praxi jako o jednom z úskalí jedna z rodin v rámci mnohonásobné případové studie: „Problém v našem případě je spíš v aplikaci teorie, kterou známe, do praxe.“ (Michal a Lucie, příloha č. 1)

4. Opatření dalšího vzdělávání dospělých v oblasti finanční gramotnosti

Následující pasáž práce si klade za cíl zmapovat problematiku dalšího finančního vzdělávání dospělých vzhledem k vládním strategiím a přijatým klíčovým dokumentům. Závěrem kapitoly uvádím konkrétní příklady vzdělávacích aktivit tohoto typu.

Předně se dá zkonstatovat, že primární zájem státní moci je spatřován ve vzdělávání finanční gramotnosti na základních a středních školách. Přijatá a závazná opatření pro vzdělávání dětí a mládeže jsou jistě opodstatněná, z pohledu současného socioekonomického pohledu mají spíše preventivní charakter. Přece jen tím, kdo rodinu finančně podporuje, hospodaří s rodinnými financemi a volí mezi příslušnými finančními produkty, je dospělý jedinec, resp. rodiče.

Při pohledu do historie provázané s přijatými strategickými dokumenty je podstatný rok 2006, kdy se na Ministerstvu financí ČR zakládá Pracovní skupina pro finanční vzdělávání. Tato skupina sestává ze zástupců Ministerstva financí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a České národní banky. Takto sestavená PSFV se podílí na všech přijatých strategiích v oblasti finančního vzdělávání. (Ministerstvo financí: 2014a) Dnes je možné na webu Ministerstva financí ČR najít podrobné informace o veškerých dokumentech souvisejících s problematikou finančního vzdělávání ČR. Pro potřeby této práce jsou stěžejními dokumenty zejména:

- Standard finanční gramotnosti
- Národní strategie finančního vzdělávání

Z hlediska zaměření práce budou v následujícím textu zohledněna zejména standardy a opatření směřující k dalšímu finančnímu vzdělávání dospělých.

Standard finanční gramotnosti

Standard finanční gramotnosti je k nalezení v aktuální podobě pro rok 2017. Konkrétní doporučení pro rozvoj finanční gramotnosti u dospělých zde jmenovitě k nalezení není. Po podrobnějším studiu příbuzných dokumentů vyplývá, že standardem posledním a kvalitativně nejvyšším pro kategorii dětí a mládeže se zároveň rozumí standard finanční gramotnosti dospělého

jedince: „Stupeň finanční gramotnosti stanovený ve Standardech pro poslední ročník střední školy se zároveň považuje za stupeň finanční gramotnosti dospělého spotřebitele.“ (Ministerstvo financí: 2014b) Pokud vycházíme z tohoto upřesnění, pak standardem finanční gramotnosti pro dospělého jedince jsou zejména schopnosti dospělého v oblasti nakupování, placení a inflace (znalost dokladů, smluv, kritické posouzení nabídky prodejců), dále problematika hospodaření domácnosti (příjmy, výdaje, rizika a jejich prevence a také finanční plánování a cíle), a konečně jak naložit s přebytkem rodinného rozpočtu (vhodné formy spoření, pojištění, investic i zajištění na stáří). (Ministerstvo financí: 2017)

Národní strategie finančního vzdělávání (NSFV)

Stěžejním dokumentem je pak NSFV. Stejně jako předcházející dokumenty, i tento je k dispozici v on-line podobě. V dokumentu hned v úvodu nalezneme vymezení obsahu strategie ve znění:

„Národní strategie finančního vzdělávání (dále jen „strategie“) je uceleným systematickým přístupem k posílení finanční gramotnosti občanů České republiky (dále jen „ČR“). Cílem strategie je vytvoření systému finančního vzdělávání pro zvyšování úrovně finanční gramotnosti v ČR.“ (Ministerstvo financí: 2010)

Národní strategie částečně vychází z výzkumu, který organizovalo Ministerstvo financí ČR v roce 2007. Výzkum se týkal zejména potřeb a postojů (nikoli úrovně finanční gramotnosti) občanů ČR k dalšímu finančnímu vzdělávání. Pokud se blíže zaměříme na výstupy, které se týkají postojů dospělé populace, můžeme zkonstatovat, že cca ¾ dospělých považuje znalost pojmů i další rozvoj formou vzdělávání za důležité. Asi 90 % dospělých považuje za užitečné schopnosti v problematice hospodaření penězi, mladší a vzdělanější z nich by pak uvítali i další vzdělávání a prohloubení pojmů. 75 % dospělé populace by se zúčastnilo organizovaného

vzdělávání, pokud by bylo zdarma a bez propagace konkrétního poskytovatele., ideálně zajištěno státem (42%) nebo finanční institucí (37%). Velice zajímavým výstupem výzkumu pro účel této práce je, že pouze čtvrtina populace pravidelně sestavuje rodinný rozpočet, další 2/5 pak pouze v případě vyšších plánovaných výdajů. Pro případ sestavování rodinného rozpočtu, problematiky investic a úvěrů pak většina dotázaných vyjádřila zájem o vzdělávání celé populace (od dětí po seniory), ideálně formou brožur, letáků, TV pořadů aj. (Ministerstvo financí: 2010, s. 8)

System finančního vzdělávání v ČR je koncipován jako dvoupilířový. Prvním pilířem je pojmenováno počáteční vzdělávání v otázce finanční gramotnosti (ZŠ a SŠ). Bertl uvádí, že v tomto případě je garantem pro tuto úroveň stát – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, na chodu strategie se podílí Ministerstvo Financí ČR a Česká národní banka. Druhou úrovní je pak druhý pilíř, který se týká zejména dalšího finančního vzdělávání dospělých (neformálního vzdělávání a informálního učení), jehož základními principy jsou obecnost, odbornost a zacílení. Konkrétně pro praxi se požadované dovednosti týkají porozumění finančním produktům a službám. (Bertl: 2016, s. 120) V NSFV se také uvádí, že na chodu druhého pilíře bude participovat zejména soukromý sektor (profesní sdružení finančních institucí a sdružení spotřebitelů), předpokládá se i spolupráce veřejné správy, např. obecních úřadů. Nezávazné odborné konzultace pak může poskytovat i Ministerstvo financí ČR. (Ministerstvo financí: 2010, s.17)

Závěrem kapitoly strategických dokumentů v oblasti finančního vzdělávání je třeba dodat, že ačkoli se jejich obsah z poměrně velké části zaobírá i skupinou dospělé populace, není zde přímá vazba na mladé rodiny, resp. rodiče. Stále však NSFV platí za jediný strategický dokument na národní úrovni, který řeší formy a organizaci dalšího finančního vzdělávání pro dospělé, mezi které patří i mladé rodiny. U skupiny dospělých účastníků finančního vzdělávání

není stanoven jiný než výše zmíněný standard úrovně finanční gramotnosti, který platí všechny věkové kategorie dospělých.

Vzdělávací projekty rozvoje finanční gramotnosti dospělých

Jak vyplývá z analýzy výše v textu, strategické dokumenty v oblasti finančního vzdělávání dospělých příliš nereflektují situaci a potřeby jednotlivých věkových skupin populace, existuje však nabídka konkrétních vzdělávacích projektů. Tyto vzdělávací akce mohou svou formou oslovit právě například mladé domácnosti s dětmi a napomoci k jejich dalšímu rozvoji v otázce rodinných financí. Z tohoto hlediska byly vybrány dva konkrétní projekty, které by mladou rodinu mohly zaujmout.

Abeceda rodinných financí

Projekt Abeceda rodinných financí je členem Aliance proti dluhům a Pracovní skupiny finančního vzdělávání Ministerstva financí ČR, dále byl podpořen v rámci Operačního fondu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Projekt probíhal mezi lety 2010 a 2015, kdy bylo v rámci projektu pořádáno přes 300 seminářů pro širokou dospělou veřejnost, účast nebyla nějak zpoplatněna. (Abeceda rodinných financí: 2016)

„Semináře, jež byly pro účastníky zdarma, byly připraveny interaktivní formou, jednomu tématu bylo věnováno vždy 90 minut a poté následovala diskuze. Jednotlivá témata svým obsahem mířila na praktické každodenní situace spojené s financemi, vzdělávání tak napomohlo zlepšení dovedností dospělé populace.“ (Abeceda rodinných financí: 2016)

Cílem projektu je tak zlepšení finanční gramotnosti, buď formou zmíněných seminářů, ev. prostřednictvím e-learningového kurzu. Zajímavým nápadem je i možnost stáhnout si do chytrého telefonu aplikaci „Rodinný rozpočet do kapsy“, který může být pro spoustu uživatelů zajímavějším a poutavějším řešením sestavení a správy rodinného rozpočtu.

Webové stránky FinančníVzdělávání.cz

Pod záštitou České bankovní asociace vznikl projekt/webové stránky *FinancniVzdelavani.cz*, který je zacílen opět zejména na širokou veřejnost (občany, děti a mládež, ale i média a státní orgány). Web má víc jak desetiletou historii a je pravidelně aktualizován. Zájemcům nabízí možnost dozvědět se spoustu informací vzdělávacího charakteru, přesto ale nevnučuje konkrétní finanční produkty ani komerční aktivity. Celý web je velice kompaktní a pro uživatele přívětivý, návodný. Ať už je návštěvník studentem anebo rodičem, prarodičem, nalezne na webu informace právě s ohledem na životní období, ve kterém se momentálně nachází. Přístupnost a možnost získat informace zacílené např. právě pro mladou rodinu byly rozhodujícím kritériem pro zařazení těchto stránek do této části práce. Úplně konkrétně, potřebuje-li rodina informace o správě rodinných financí, nalezne je takto nadepsány mezi výčtem životních etap. K dispozici má přehledně a srozumitelně psané články se zaměřením např. na problematiku rodinného rozpočtu, plánování rodinných financí nebo výpůjček a úvěrů. Pro zájemce web dále nabízí možnost stažení pracovních listů i velmi vyčerpávající slovníček pojmů s vysvětlivkami v oblasti finanční gramotnosti. (Česká bankovní asociace IN *FinancniVzdelavani.cz*: 2016)

Cesty, jakým způsobem doplnit a rozvíjet nejen finanční vzdělávání je pro mladé rodiny bezpochyby více. Není tak možné hodnotit pouze nabídku takovýchto projektů, ale i kriticky posoudit poptávku po podobných akcích. Podle Simonové a Hamplové se obecně do dalšího vzdělávání a vzdělávacích projektů nejméně zapojují lidé s nižším a nejnižším vzděláním. Autorky zde hovoří až o propastném rozdílu mezi skupinami z hlediska úrovně dosaženého vzdělání. (Simonová & Hamplová: 2016, s. 15–16) Simonová a Hamplová dodávají, že se více účastní ženy než muži. Důvodem má být mimo jiné právě relativně poměrně dlouhá rodičovská dovolená: „Je možné, že díky

tomu dochází k výraznějšímu poklesu jejich lidského kapitálu a že mají velmi malé šance na vzestupnou mobilitu, pokud se nezapojí do dalšího vzdělávání.“ (Simonová & Hamplová: 2016, s. 23)

V souladu s autorkami lze uvažovat o eventuálním využití právě rodičovské dovolené k osobnímu rozvoji v mj. i finanční gramotnosti, propojit tak teoretická doporučení a zásady v praxi. Právě ztížená finanční situace po výpadku jednoho příjmu domácnosti nejlépe zhodnotí zavedení příslušných opatření v hospodaření rodin. Získané znalosti, schopnosti a dovednosti navíc podpoří výchozí situaci rodičů (častěji matek) po návratu z rodičovské dovolené do plného pracovního života.

III. EMPIRICKÁ ČÁST

První, teoretická část práce je věnována nejdůležitějším poznatkům v oblasti financí mladé rodiny po narození potomka. Toto období provází spousta změn, v případě této diplomové práce je však stěžejní změna, která se promítá do oblasti rodinných financí v období trvání mateřské/rodičovské dovolené. Odborné poznatky v teoretické části práce jsou doplněny o nejnovější výstupy šetření finanční gramotnosti dospělých spolu s aktuální nabídkou vzdělávacích projektů pro této části populace. Následující část práce je empirická, na teorii přímo navazuje a zabývá se hledáním odpovědí na dílčí výzkumné otázky, které vyplývají ze stanovených cílů.

1. Výzkumný problém

Úkolem této diplomové práce je nahlížet na životní událost narození dítěte z hlediska změny finanční situace rodiny. Mladí rodiče tuto změnu interpretují různě, společným jmenovatelem pro všechny z nich je však dočasné snížení příjmu domácnosti, a to po dobu trvání mateřské, resp. rodičovské dovolené. V závislosti, mimo jiné, na výši peněžitě pomoci v mateřství, potažmo zvolenou variantou délky pobírání rodičovského příspěvku, se liší dopady proměny rodinného rozpočtu na životy mladých rodin.

Empirická část práce tento výzkumný problém odráží zvoleným metodickým postupem, kdy se cestou podrobné mnohonásobné případové studie otevírá pohled do finančních strategií třech párů mladých rodičů kolem třiceti let. Závěry na základě získaných dat jsou doplněny o názory a zkušenosti mladých rodičů s možností finančního vzdělání pro dospělé jako prostředku ke zlepšení efektivního hospodaření domácnosti.

2. Cíle a výzkumné otázky

Cíle diplomové práce jsou:

- 4) popis finanční situace mladých rodin a subjektivního hodnocení finanční situace mladými rodinami.
- 5) popis finančních strategií mladých rodin po narození dítěte z hlediska finanční gramotnosti rodičů.
- 6) identifikace potřeb dalšího finančního vzdělávání mladých rodin.

Na základě uvedených cílů jsou stanoveny **výzkumné otázky**:

- 4) Jak mladí rodiče interpretují změnu v oblasti osobních financí po narození potomka, zda a jak se tato změna projevila na kvalitě života po nástupu na mateřskou/rodičovskou dovolenou?
- 5) Jakým způsobem hodnotí mladí rodiče vlastní finanční schopnosti a dovednosti, zda a jak tyto schopnosti a dovednosti uplatňují v situaci po založení rodiny? (Resp. Jaké jsou finanční strategie mladých rodin po dobu, kdy je rodina odkázána na značně omezený příjem?)
- 6) Jak interpretují mladí rodiče význam dalšího finančního vzdělávání?

3. Metodika práce

V rámci přípravy empirické části práce byla činnost výzkumníka rozdělena na několik etap: přípravu (volba tématu, stanovení cílů a výzkumných otázek), plánovací fázi (výběr vhodné rodiny, dohoda nad termíny a postupy v kooperaci s respondenty), provedení výzkumu (stěžejní část celého šetření, uskutečnění rozhovorů a zadání měsíčního rodinného rozpočtu rodinám) a konečně analýza a vyhodnocení získaných dat vzhledem k výzkumným otázkám, resp. cílům celé diplomové práce. Zvolený přístup šetření řadíme mezi kvalitativní, výzkum bude založen na metodě několikanásobné případové studie tří rodin.

Tyto rodiny splňují podmínky pro určení výzkumného souboru opět s ohledem na naplnění cíle práce – mladá rodina s dítětem/děťmi, kde je v současnosti jeden z rodičů na mateřské/rodičovské dovolené.

Metody sběru dat

Pro empirickou část této práce byl zvolen kvalitativní přístup pro sběr dat. Nevýhodou kvalitativních metod obecně může být jejich časová náročnost, naopak velice přínosným je hlubší vhled do zkoumané problematiky (Hendl: 2005 s. 50-51), a to na základě velkého množství informací o každé z mladých rodin.

Zvolenou metodou je mnohonásobná případová studie. Základním zdrojem dat jsou polostrukturované rozhovory. Tyto jsou dále doplněny o stručnou analýzu „finančních deníků“ rodin, které si respondenti vedli po dobu jednoho kalendářního měsíce. Tyto „finanční deníky“ podávají autentický obraz o běžném měsíčním hospodaření mladých rodin, osvětlují, zda rodiny hospodaří s vyrovnaným, schodkovým nebo přebytkovým rodinným rozpočtem. Tyto finanční deníky jsou Přílohou č. 3 této diplomové práce.

Případová studie je charakteristická tím, že: „...se zaměřuje na podrobný popis a rozbor jednoho nebo několika málo případů. Základní výzkumnou otázkou je, jaké jsou charakteristiky daného případu nebo skupiny porovnávaných případů.“ (Hendl: 2005, s. 103) Autor dodává, že z hlediska této metody se jedná o zachycení složitosti zkoumaného případu, má popsat vztahy v jejich komplexnosti.

V sociálněvědním výzkumu je metoda případové studie přirovnávána k mikroskopu: hodnota případové studie závisí na kvalitě zaostření. Lze předpokládat, že hlubokou analýzou jednoho případu můžeme lépe porozumět jiným podobným případům. (Hendl: 2005, s. 104) Práce využívá tzv. mnohonásobnou případovou studii, kdy je v centru jejího zájmu více než

jeden případ, zde se jedná o případy tři. Podle Yina se této formy případové studie nejčastěji užívá pro účely komparace zjištění mezi případy, případně pro návrh nové teorie. (Yin IN Hendl: 2005, s .110)

V kontextu této práce je tímto případem mladá rodina v otázce změny finanční situace po dobu trvání omezených příjmů, jako je peněžitá pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek. Případová studie v tomto případě zahrnuje zmíněné polostrukturované rozhovory a analýzu finančních deníků. Rozhovory jsou zasazeny do přirozeného prostředí respondentů, polostrukturované rozhovory umožňují pružně reagovat na vzniklé situace a napomáhají udržet uvolněnou atmosféru. (Gavora: 1996, s. 66) V případě polostrukturovaných rozhovorů je průběh veden na základě předem stanovených otázek tazatelem, nevylučuje se ovšem možnost upřesňujících otázek v průběhu dotazování. Podle Gavory se jedná o kompromis mezi strukturovaným a nestrukturovaným rozhovorem. (Gavora: 1996, s. 66)

Výzkumný soubor

Výběr zkoumaného souboru pro jednotlivé kasuistiky probíhal v první fázi náhodně, z užšího výběru výzkumného souboru pak cíleně. Tento postup byl zvolen s ohledem na upřesňující kritérium výběru (mladá rodina s dítětem/děti v době trvání rodičovské dovolené). Postup výběru rodin pro účely mnohonásobné případové studie proběhl v souladu s Yinem, kterého parafrázuje Hendl: „Výběr případů nesmíme ztotožňovat se statistickým šetřením, protože případy se v tomto typu studie nevybírají náhodně, ale cíleně.“ (Yin in Hendl: 2005, s. 110)

Letáčky s prosbou o zapojení se do šetření byly umístěny u vstupu do rodinného centra v Novém Jičíně, které navštěvují zejména rodiče a děti batolecího až předškolního věku. Celkem bylo vyhotoveno 150ks letáčků, na které reagovalo 11 zájemců. Z těchto 11 rodin byly vybrány tři, které nejlépe

odpovídaly profilu mladé rodiny – tj. úplná rodina, z hlediska věku rodičů výzkumný soubor poměrně homogenní, alespoň jedno dítě, se kterým jeden z rodičů setrvává na mateřské/rodičovské dovolené. Záměrně jsou zvoleny rodiny se specifiky, které zvolené kritérium umožňuje, tj. jedna rodina jedno dítě a rodičovský příspěvek, druhá rodina jedno malé dítě a mateřská dovolená a poslední rodina dvě děti a rodičovský příspěvek. Takto pestře sestavený výzkumný soubor umožní odhalit eventuální kontrasty mezi rodinami z hlediska jejich finanční situace, především však z hlediska strategií hospodaření. Konkrétní rozhovory probíhaly v domácím prostředí rodiny v čase, který byl vzájemně odsouhlasen.

Respondenti vlastního šetření byli v úvodu setkání seznámeni s rozsahem otázek a předpokládanou časovou náročností rozhovoru cca 30-60 minut. Současně bylo všem třem rodinám sděleno, že v případě, že pocítí jakékoli překážky v možnosti pokračovat na výzkumu, mají možnost jej kdykoliv ukončit. Na úvodním setkání mladí rodiče poskytli několik údajů o sobě, jako věk, stav, bydlení, zaměstnání a krátce společnou historii před založením rodiny.

Etika výzkumu byla dodržena, respondenti s rozhovory souhlasili, byli seznámeni s tématem diplomové práce a jejími cíli a byli ochotni po dobu jednoho kalendářního měsíce průběžně zpracovávat veškeré příjmy i výdaje rodiny do předem poskytnuté tabulky v elektronické podobě. Respondenti byli dále seznámeni s pokyny pro správné vyplnění tabulky a byly jim zodpovězeny všechny dotazy na průběh i vyhodnocení šetření. V neposlední řadě byli respondenti ujištěni o zachování anonymity poskytovaných dat. Podoba tabulky pro vedení a správu rodinných financí je dostupná on-line na webových stránkách Ministerstva financí. (viz Příloha č. 3 – zdroj: Ministerstvo financí ČR: 2015)

Všechny tři mladé rodiny pocházejí z Nového Jičína, dvě z nich ve městě trvale pobývají, jedna již čtvrtým rokem žije v Praze. Ve všech třech případech rodin se jedná o ženu, která v domácnosti pečuje o dítě, a pobývá na mateřské/rodičovské dovolené. Partner pak zajišťuje pravidelný příjem. Dvě ze tří žen čerpají tříletou variantu rodičovské dovolené, jedna plánuje čtyřletou (dosud na mateřské dovolené). U dvou rodin se jedná o rodičovskou dovolenou s prvním dítětem, v jednom případě jsou děti v rodině dvě – starší navštěvuje mateřskou školu.

V manželství žije rodina z Prahy, zbylá dvě soužití jsou zatím partnerská, resp. druh, družka a děti. Záměr výběru rodin, které žijí v různých typech právního svazku, je cílený. Např. Hamplová (2012, s. 261 – 275) se ve své práci zabývá rozdíly ve strategiích hospodaření rodin z hlediska typu jejich soužití. Konkrétně se jedná o rozdílné postoje v otázce sdílení finančních prostředků v domácnostech, což je dle Hamplové nejdůležitějším faktorem ve finančním uspořádání rodin. (Hamplová: 2012, s. 262)

Věková struktura rodin je velice podobná, nejmladší z rodičů má 28 let a nejstarší 33 let. Dosažené vzdělání rodičů je zde zastoupeno v několika stupních, od „vyučen s maturitou“ po vysokoškolské II. stupně. V tabulce č. 8 jsou dílčí charakteristiky přiřazeny k příslušným rodinám. Jména respondentů jsou pozměněna v souladu se zachováním jejich anonymity:

Rodina	Věk	Děti	Soužití	Vzdělání	Bydlení	Příjmy
I. Petr Petra	33	1	Druh družka	Vyučen s mat.	Panel. byt – nájem -Nový Jičín	Zaměstnanec
	29			SŠ s mat.		Rod. Příspěvek (3 r.)
II. Michal Lucie	30	2	Manželé	VŠ – Mgr.	Činžovní byt -nájem -Praha	Zaměstnanec
	29			VŠ – Mgr.		PPM->RP (4 r.)
III. Jiří Simona	29	1	Druh	VŠ – Ing.	Panel. byt -soukromé vlastnictví -Nový Jičín	Zaměstnanec
	28		Družka	VŠ – Bc.		Rod. Příspěvek (3 r.)

Tabulka č. 8 – Výzkumný soubor; vlastní úpravy

Metody analýzy dat

Audiozáznamy pořízené během příslušných rozhovorů byly přepsány do textové podoby. Pro potřeby empirické části práce je využita metoda doslovné transkripce, dále je písemná podoba rozhovoru podrobena analýze. K tomu je užito tzv. „kódovacího procesu“. Kódovacím procesem se rozumí zkráceně „kódování“. V případě kvalitativní studie této diplomové práce pak kódování představuje: „... hledání významů a jejich pojmenování (pojmy) a následnou kategorizaci.“ (Zich: 2009, s. 112)

Zich dále upřesňuje, že součástí procesu kódování je rovněž stanovení „jádrové pasáže“. Ta představuje nejdůležitější a nejtypičtější část v životě jedince. Zich hovoří o tzv. biografické identitě respondenta, kdy je jádrová pasáž poté vždy předmětem opakované významové analýzy, komparace a interpretace, představuje také argumentační materiál pro vyvozované kategorie. Autor shrnuje, že v průběhu vyhledávání jádrové pasáže je nutné navzájem srovnávat dílčí biografické příběhy, ve kterých se objevují významné difference. (Zich: 2009, s. 112) S ohledem na cíle této práce pak můžeme „jádrovou pasáží“ pojmenovat úsek v životech zkoumaných mladých rodin, který ohraničuje narození dítěte a konec rodičovské dovolené z hlediska změny jejich finanční situace.

Podle Hendla má být cílem otevřeného kódování tematické rozkrytí textu. (Hendl: 2005, s. 247) Těmito tématy jsou v případě této práce abstraktní kategorie, které jsou vyvozeny z výzkumných otázek. Kategorie jsou vyšší, spíše abstraktní instancí již konkrétních kódů (pojmu) vyhledávaných v analyzovaném textu. Do výzkumu bylo vstoupeno s předběžným seznamem kódů, tj. např. změna finanční situace, důsledky této změny, spokojenost s touto změnou, dále praxe nakládání s penězi, dopady a uvědomované rezervy. Tyto rezervy předpokládají vznik ev. potřeby, která může vzniknout v souvislosti s možností dalšího finančního vzdělávání –

odtud pak kódy jako potřeby finančního vzdělávání, ev. zkušenosti a preference mladých rodin v této oblasti. Tyto kódy byly v průběhu zpracování upravovány. Jejich definitivní podoba je uvedena spolu s barevným vyznačením níže v textu, dále viz. Tabulka č. 9.

Kódem je označen pojem nebo pasáž v textu, která má pro dané téma vypovídající hodnotu. Tyto pojmy, resp. pasáže jsou v textu jsou zaznačeny a sdruženy pod spádové kategorie. Přepisy rozhovorů s vyznačením kódů dle barvy příslušené kategorie jsou součástí přílohy této diplomové práce, přitom je dále rozlišeno mezi čísly kódů jedné kategorie (barvy) prostřednictvím zvýraznění písma a horního indexu. Číslice horního indexu označuje pořadí kódu příslušné kategorie:

Kód 1 – **tučně**¹

Kód 2 – *kurzíva*²

Kód 3 – podtržené³

Kód 4 – bez zvýraznění⁴

Kategorie a kódy

1. Jak mladí rodiče interpretují změnu v oblasti osobních financí po narození potomka, zda a jak se tato změna projevila na kvalitě života po nástupu na mateřskou/rodičovskou dovolenou?

a. Kategorie 1 – finanční situace

i. Kód 1 – rozpočet¹

ii. Kód 2 – dopady²

iii. Kód 3 – spokojenost³

iv. Kód 4 – cíle⁴

2. Jakým způsobem hodnotí mladí rodiče vlastní finanční schopnosti a dovednosti, zda a jak tyto schopnosti a dovednosti uplatňují v situaci po založení rodiny? (Resp. Jaké jsou finanční strategie mladých rodin po dobu, kdy je rodina odkázána na značně omezený příjem?)

a. Kategorie 2 – Strategie hospodaření

i. Kód 1 – **praxe**¹

ii. Kód 2 – *hodnocení*²

iii. Kód 3 – výsledky³

iv. Kód 4 – **cíle**⁴

3. Jak interpretují mladí rodiče význam dalšího finanční vzdělávání?

a. Kategorie 3 – Potřeby vzdělání

i. Kód 1 – **deficit**¹

ii. Kód 2 – *povědomí/zkušenosti*²

iii. Kód 3 – přínosy³

iv. Kód 4 – **preference**⁴

Následující tabulka nabízí již konkrétní přípravu na rozhovory, kde bylo stanoveno, jaké odpovědi respondentů umožní zodpovědět výzkumné otázky diplomové práce. Uvedené otázky přímo v rozhovorech nezazněly, aby nebyli k odpovědím respondenti předem směřováni. K procesu kódování se vztahuje Tabulka č. 10. Ta seskupuje pojmy, které se týkají příslušného kódu, potažmo kategorie. Tabulka č. 10 je Přílohou č. 2 této diplomové práce.

Příprava na rozhovor	Má dát odpověď na:
Kategorie I: Finanční situace	<i>Jak mladí rodiče interpretují změnu v oblasti osobních financí po narození potomka, zda a jak se tato změna projevila na kvalitě života po nástupu na mateřskou/rodičovskou dovolenou?</i>
Kód 1 – rozpočet	<i>Jak se změnily příjmy/výdaje po nástupu na MD/RD?</i>
Kód 2 – dopady	<i>Co změna v příjmech/výdajích přímo ovlivnila?</i>
Kód 3 – spokojenost	<i>Jak rodiny hodnotí spokojenost s finanční situací?</i>
Kód 4 – cíle	<i>O co mladé rodiny usilují v otázce vlastní finanční situace?</i>
Kategorie II: Finanční strategie	<i>Jakým způsobem hodnotí mladí rodiče vlastní finanční schopnosti a dovednosti, zda a jak tyto schopnosti a dovednosti uplatňují v situaci po založení rodiny? (Resp. Jaké jsou finanční strategie mladých rodin po dobu, kdy je rodina odkázána na značně omezený příjem?)</i>
Kód 1 – praxe	<i>Co mladí rodiče dělají pro to, aby s penězi vyšli?</i>
Kód 2 – hodnocení	<i>Jak hodnotí rodiny své finanční strategie?</i>
Kód 3 – výsledky	<i>Jaké výsledky jim jejich hospodaření přináší?</i>
Kód 4 – cíle	<i>Co by rodiny chtěly změnit ve svém hospodaření?</i>
Kategorie II: Finanční vzdělávání	<i>Jak interpretují mladí rodiče význam dalšího finančního vzdělávání?</i>
Kód 1 – deficit	<i>Co mladí rodiče vnímají jako rezervy ve svém finančním vzdělání?</i>
Kód 2 – povědomí	<i>Jaká je zkušenost/povědomí mladých rodin o možnostech finančního vzdělání a rozvoje?</i>
Kód 3 – přínosy	<i>V čem může být takové vzdělání užitečné v praxi?</i>
Kód 4 – preference	<i>Jaká forma finančního vzdělání a rozvoje (ne)vyhovuje mladým rodinám?</i>

Tabulka č. 9– Příprava na rozhovor; vlastní úpravy

4. Interpretace dat

Data získaná prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů jsou interpretována dle stanovených kategorií. Pro zaručení provázanosti s výzkumnými otázkami, jsou zjištění interpretována způsobem, aby odpověděla na otázky stanovené v přípravě. (viz Tabulka č. 9) Součástí této pasáže práce je také rozbor finančních deníků rodin. Díky analýze obou zdrojů (rozhovory + analýza dokumentů) lze interpretovat závěry získané šetřením v jasnějších souvislostech.

PŘÍPADOVÁ STUDIE 1 – PETR A PETRA

Mladí rodiče se seznámili před zhruba dvaceti lety, kdy se Petra se svými rodiči přistěhovali do nového bytu. Petr bydlel o dvě patra nad Petrou, často se spolu s ostatními dětmi z ulice setkávali na dvorcích městských činžovních domů, kde si hráli a trávili společně čas. Od střední školy se pak jejich kamarádský vztah vyvinul v partnerství. Vzhledem k tomu, že je Petr o několik let starší, tak v době, kdy Petra maturovala, již Petr pracoval. Od doby, kdy si Petra našla první zaměstnání na podatelně ve státní správě, začal tento pár bydlet společně. V průběhu několika let vyměnili oba zaměstnání. Petr se vypracoval na pozici mistra ve výrobním podniku a Petra pracovala jako asistentka ředitele. Petra neplánovaně otěhotněla, ale přesto nastávající rodiče touto novinou potěšili nejen sebe ale i své rodiny.

Finanční situace

Po narození dítěte se Petr a Petra potýkali s o zhruba deset tisíc nižšími měsíčními příjmy do rodinného rozpočtu. Jako významnou položku ve výdajích uvádějí, stejně jako ostatní rodiny, zvýšené náklady v souvislosti s péčí o nového člena rodiny. Tyto položky se významněji projevily po nástupu na rodičovskou dovolenou, kterou rodina hodnotí v porovnání s dovolenou mateřskou jako o poznání finančně náročnější. Po nástupu na

rodičovskou dovolenou si musel Petr z důvodu finanční tísně najít druhou práci, což částečně uvolnilo napětí rodinného rozpočtu. Zároveň však rodiče identifikují méně příjemné důsledky tohoto rozhodnutí:

Rodina 1: „Vlastně úplně na začátku, jak jsem nastoupila na mateřskou, tak ta změna nebyla tak veliká. Měla jsem zhruba o tři tisíce míň než v práci, ale vlastně jsem nedojížděla ani. Tak to bylo celkem stejné.“ ...

OT: A teď na rodičovské? Jak to zoládáte s penězi?

Rodina 1: „Pravda je, že jsme si museli zvyknout, člověk si zvykne na všechno. Tatínek si musel sehnat ještě jednu práci, takový vedlejšák... Takže peníze jsou podobné, akorát musí více pracovat a já mám zas víc práce doma...“, „... v čem dodnes třeba válcím je každodenní nakupování a vaření...“

Petr s Petrou nehovoří o větších úsporách. Jako rezervu uvádějí rodiče finanční rezervu ve výši zhruba jednoho měsíčního příjmu, dále pak povolený debet k běžnému účtu, tedy kontokorent.

Rodina1: „No, něco máme bokem, ještě máme oba kontokorent, kdyby náhodou. Jako kdyby Peťa přišel o práci, tak by to asi bylo těžké, protože to šetření zrovna nešlape a žádné velké rezervy nejsou, tak na měsíc no...“

Vedle dvou fyzicky náročných zaměstnání Petra, který pracuje po většinu času manuálně ve výrobním provozu, pak prakticky veškerá péče o dítě padá na Petru. Důležité je dodat, že ani situaci po posílení rodinného rozpočtu dodatečným příjmem rodiče neshledávají jako plně finančně vyhovující. Petra dokonce uvažovala o dřívějším návratu do zaměstnání, nakonec však nevyhodnotili finanční situaci natolik závažnou. Rodiče se shodli, že by byl jeden stres vykoupen druhým, který vyplývá z náročné organizace domácnosti a hlídání.

Rodina 1: „Peťa dělá mistra v jedné firmě, ale spíš svařuje...“ ... „Tatínek si musel sehnat ještě jednu práci, takový vedlejšák...“ ... „Bavili jsme se, že bych třeba šla už teďka po prázdninách

... Ale nevím, jestli by to k něčemu bylo, mám pocit, že my stejně tak nějak utratíme zhruba to, co máme, i když jsem doma nebo v práci. Akorát stres navíc...“ ... „...radši se uskromníme, než si předávat dítě ve dveřích.“

Co se týká celkové spokojenosti se změněnou finanční situací, mladí rodiče ji hodnotí kladně, uskromnili se. Spíše vzpomínají na některé aspekty kvality života a drobné radosti, které plnily jejich životy v době před založením rodiny.

Rodina 1: „Tak vždýcky může být víc penízků, ale nestěžuju si, peníze byly a budou. Já jsem ráda, že můžu být s malou doma, radši se uskromníme, než si předávat dítě ve dveřích.“ ... „Tohle mi asi chybí no, ... Takové to zajet si na kafe z kavárny a k tomu halenku pro radost, to už vůbec neznám, jak to mají jiné maminy.“

Střednědobé a dlouhodobé cíle rodičů jsou především dobré zaměstnání pro oba, v případě Petra je to jedna lépe placená práce namísto aktuálních dvou úvazků, to samé platí i pro Petru po návratu z rodičovské dovolené. Dále by rodina chtěla co nejdříve splatit půjčku za automobil a jejich velkým snem je postavit si rodinný dům.

Rodina 1: „Ale Peťa, ten už skoro půl roku hledá lépe placené místo, aby mohl pustit ten druhý částečný úvazek. Zatím ale nic výhodnějšího nemáme. Jinak bude taky super, až se zbavíme dluhu za auto. Pak časem bychom si rádi postavili, to ale záleží právě na naší práci, no.“

Finanční strategie

Taktika hospodaření Petra a Petry má charakter spíše nárazových pokusů než soustavné strategie s vytyčenými cíli. Čeho se oba rodiče drží, jsou pro ně podstatné pravidelné platby, které je nutné každý měsíc uhradit. Tyto odcházejí po obdržení příjmech jako první. Po zbytek měsíce se hospodaří prostřednictvím dvou účtů, přičemž není vyjasněno, kdo z rodičů má na starost určité výdaje, platby, nákupy atd. V souvislosti s nakupováním sleduje

zejména Petra akční nabídky, slevové akce a výprodeje. Těchto akcí hojně využívají a pokud je to možné, nakupují zboží za výhodnější ceny i do zásoby.

Rodina 1: „No zkoušela jsem to i psát, ale nedalo se to uhlídat. Nejdýl jsem to vydržela psát třeba tři týdny a pak jsem to vzdala.“ ... „jak je mateřská a přítel má výplatu, odejde nám nájem a splátka za auto. Já se snažím hned poslat telefony a internet, aby už zbylo jen na jídlo a tak.“ ... „On vlastně platí nájem a inkaso, splátku na auto. Já platím z mateřské jídlo hlavně a drogerii nebo věci pro malou. Ale někdy zaplatí velký nákup sám.“ ... „občas binec, když jsou dva účty.“ ... „dívám se vždycky do letáku, když přijde. Když je něco v akci, nakoupíme i do zásoby třeba, když si to můžem dovolit.“

V otázce kvality hospodaření se mladí rodiče celkově hodnotí průměrně. Považují se za disciplinované v otázce pravidelných plateb. Petr i Petra jsou si vědomi si rezerv a vnímají prostor pro zlepšení.

Rodina 1: „Tak nás hodnotím dobře, průměrně. Jako, myslím, že by to určitě šlo víc hlídat, třeba si to fakt psát, to bychom si měli dát za úkol no. Kolikrát ani sama nevím, za co jsme to utratili všechno.“ ... „...u těch pravidelných plateb jsme, si myslím, dost disciplinovaní.“

Na dotaz, jaký efekt jejich strategie hospodaření přináší, mladí rodiče přiznávají, že registrují chaos a nepořádek v rodinných financích. Neumí říci, za co přesně kolik peněz utratí, nemají přehled o všech platbách. Některý měsíc vyjdou s mírným přebytkem, jindy vyčkávají na další výplatní termín.

Rodina 1: „Je fakt, že v tom je občas binec, když jsou dva účty. Třeba se někdy stane, že jsme oba na nule a ani nevíme, za co se utratilo, ale to tak mají všichni. Prostě někdy to je v poho, někdy čekáme na výplatu jak na smilování.“ ... „Kolikrát ani sama nevím, za co jsme to utratili všechno.“...

„Jednou se vlastně stalo, že jsem byla skoro měsíc nemocná ... a Peťa se doma muset starat o malou. Byl jako na paragrafu. To by bylo asi nejhorší, kdyby třeba onemocněl na dlouho, to nevím, co bychom dělali.“

Rodiče by rádi zlepšili vzájemnou komunikaci, která by zahrnovala vyjasnění v otázce, kdo a co bude mít na starost. Dále je zájem na tom pokusit se

soustavně vést rodinný rozpočet za účelem získání přehledu o příjmech a zejména pak výdajích rodiny. S tímto souvisí i snaha vyvarovat se snadného utrácení a více šetřit.

Rodina 1: „Jako, myslím, že by to určitě šlo víc hlídat, třeba si to fakt psát, to bychom si měli dát za úkol no.“ ... „třeba bychom si mohli říct, kdo by měl mít co na starost...“ ... „Asi by se dalo třeba víc soustředit, jestli všechno, co kupujeme, nutně potřebujeme hned teď zrovna.“ ... „Asi by to chtělo více šetřit no.“

Finanční vzdělávání

Osobní rezervy spatřují Petr s Petrou zejména v otázce, jak sestavit a dokázat spravovat rodinný rozpočet. Vnímají to jako problém vůle a disciplíny. S tímto se úzce pojí schopnost dlouhodobě a pravidelně šetřit – pokud není přehled a systém, těžko se hledají zbytečné položky, které nenápadně krátí rodinné finance. Dalším jmenovaným faktorem vlivu je i nedostatečná komunikace mezi partnery, nevědí vzájemně o jimi utracených penězích.

Rodina 1: „Tak možná bychom o tom celém mohli více mluvit Přijde mi, že se to u nás řeší, až když je nějaký průšvih.“ ... „No třeba bychom si mohli říct, kdo by měl mít co na starost, co jsou ty nutné výdaje a jestli nejdou taky nějak upravit – ani jeden podle mě nevíme, jak vlastně na to.“ ... „My vlastně ani nevíme, jak by to správně mělo vypadat, aby to bylo dobře poskládané, ten rozpočet.“

Rodiče vlastní zkušenosti se specificky finančním vzděláváním nemají. Spoléhají na možnost dohledat informace na internetu, jmenovali jistý TV pořad, vědí o probíhající výuce finanční gramotnosti na školách a nevyklučují ani pomoc známého člověka se znalostmi z toho oboru.

Rodina 1: „Tak asi nějaké články, něco jsem už možná i viděla, nebo v televizi pořad byl, o rozpočtu v rodině. Děti měly jeden měsíc peníze na starost a zkoušely si co a jak. Jinak to spíš mají děti jako předměty. To si myslím, že je dobré, ale to dospělí nemají. Možná bych se ještě zeptala nějakého známého, který rozumí penězům třeba nebo tak.“

Přínosy dalšího finančního vzdělávání mladí rodiče spatřují zvláště ve schopnosti plánovat a spravovat rodinný rozpočet, a to i výhledově. Dále uvedli, že pokud se člověk jednou naučí vyřešit vlastní konkrétní problém, již to nezapomene. Toto řešení rodiče posuzují jako efektivní způsob učení pro jeho trvalost v čase.

Rodina 1: „...jak se naučit menší příjem rozdělit a naplánovat podle toho na celý měsíc, aby něco zbylo. A kam to schovat, aby se na to zase nevzalo a neutratilo. Protože tohle nám dělá asi největší problém.“ ... „...plánovat, třeba na delší dobu dopředu.“ ... „... nejlíp se člověk naučí, jak dokáže vyřešit zrovna ten svůj osobní problém. Pak si myslím, že už chybu neudělá v tom stejném.“

Preference rodičů v otázce možných forem tohoto typu vzdělání nasvědčuje volbě Internetu (on-line poradny, odborné diskuse atp.), dále by rodina v případě potřeby oslovila známého či kamaráda, o kterém vědí, že se v otázkách rodinných financí vyzná. Co by rodiče neupřednostňovali je přednáška či kurz, ev. dle dostupnosti – jednak časové náročnosti, vzdálenosti od místa bydliště, ale i vynaložených nákladů.

Rodina 1: „Tak to by asi musela fakt být už nějaká přednáška nebo škola. Asi záleží, kdyby to třeba bylo blízko, a ne moc dlouhé, tak by to možná šlo, ale přijde mi to spíš jako něco navíc...“ ... „Možná bych se ještě zeptala nějakého známého, který rozumí penězům.“ ... „Ale, osobně bych spíš hledala něco na netu, to je lepší, člověk se zařídí podle svého času. Třeba nějaká on-line poradna s návody nebo diskusemi.“

Finanční deník (příloha č. 3)

Pro oba rodiče bylo dle jejich slov vedení všech příjmů a výdajů v rodině výzvou a museli se na tento úkol poměrně dost soustředit. Nakonec předali dle svých možností vyplněný deník, který je v celkovém součtu lehce přebytkový.

K tomu Petr s Petrou dodávají, že bývají měsíce lepší i horší, v závislosti na tom, jak moc se jim podaří zvládnout utrácení za zbytečnosti a osobní hříchy. Jak rodiče uvedli v rozhovoru, hlavní příjem je tvořen ze dvou úvazků Petra a tříleté varianty rodičovského příspěvku Petry. Dohromady tak rodina hospodaří s cca 35 000 Kč měsíčně. Z této částky musí mladí rodiče pokrýt platby spojené s bydlením, tj. 11 290 Kč, a automobilem, který vč. splátky, paliva a dalších nákladů rodinu měsíčně přijde na 5 350 Kč. Zde oba rodiče vnímají eventuální možnost vyšších úspor v budoucnu, až doplatí úvěr na automobil. Náklady spojené s volným časem a koníčky jsou spolu s „ostatními výdaji“ těmi nejméně výraznými.

Za „závislosti a hříchy“ rodina uvádí částku 1 800 Kč, což je v ročním součtu 21 600 Kč. Tyto náklady prozatím rodina nechce zvlášť ponížovat, raději se dle vlastních slov uskromní jinde. Na spoření pak připadá částka 1000 Kč, kterou rodiče komentují jako dost proměnlivou a smýšlejí o ní jako o sumě, která putuje do rezerv, pokud to ten daný měsíc vyjde. Konečná bilance rozpočtu je mírně přebytková + 890 Kč. Své hospodaření rodiče hodnotí jako dobré, průměrné. Petr s Petrou hovoří o snaze lépe evidovat výdaje, mít společně útraty pod kontrolou a pokud možno více šetřit do rezerv.

PŘÍPADOVÁ STUDIE 2 – MICHAL A LUCIE

Michal a Lucie pocházejí stejně jako další dvě rodiny z Nového Jičína, ale přestěhovali se před pěti lety do Prahy za výhodnou pracovní nabídkou. Ačkoliv o sobě dle svých slov věděli, seznámili se prakticky až na vysoké škole ve Zlíně, kde navštěvovali stejný obor i ročník. Již koncem studií se oba přestěhovali za výhodnou pracovní nabídkou do Prahy, tam se i před třemi lety vzali. Rodinu plánovali výhledově, životy jim plnila náročná práce

v Marketingu a reklamě, ale i milované cestování. Nyní mladá rodina pobývá v nájemním bytě v klidnější části Prahy a porozhlíží po vlastním bydlení.

Finanční situace

Rodina hospodaří s neúměrně vyššími příjmy v porovnání s ostatními rodinami, což je do jisté míry vyvažováno vysokými náklady. Tyto vyšší výdaje pramení zejména ze životního stylu mladých rodičů, navíc, pokud dlouhodobě pobývají přímo v české metropoli. Lucie zatím pobírá peněžitou pomoc v mateřství, která se oproti jejímu dosavadnímu příjmu o několik tisíc korun nižší. Příjem domácnosti je ale stále podobný, vzhledem k Michalovu vysokému příjmu. Rodina rovněž zaznamenala náklady spojené s příchodem dítěte.

Rodina 2: „... po narození Stelly samozřejmě přišlo snížení příjmů, mého platu, manželův příjem naštěstí bez potíží pokryje veškeré náklady v domácnosti, ale změna to určitě je, pochopitelně hlavně zvýšení výdajů kvůli péče o malou - od jednorázového nákupu veškerého vybavení, jako kočárek, postýlka a další dětské potřeby, po pravidelné výdaje.“ ... „zatím stále pobírám dávky v mateřské dovolené. Za dva měsíce ale půjdu na rodičovskou, tak očekáváme výraznější změnu.“

Úspory Michala a Lucie nejsou s ohledem na jejich pravidelné vysoké příjmy vysoké, disponují částkou na spořicímu účtu. Tyto peníze byly svatebním darem rodiny Lucie u příležitosti jejich svatby a slouží jako rezerva pro případ ztráty příjmů, a to na dobu zhruba 3 měsíců. Jednou z vyšších položek rodinného rozpočtu je dále splátka automobilu na leasing.

Rodina 2: „... ještě máme něco na spořicímu účtu. Byl to svatební dar do začátku od mých rodičů a babičky. Je tam částka, na kterou nesaháme a která by nám třeba v případě úplného výpadku příjmů umožnila žít tak 3 měsíce.“ ... „... těsně po narození dcery jsme kupovali nové auto na leasing, což je dost velké položka.“

Dopady změny finanční situace po narození dcery rodiče aktuálně vnímají jako méně významné. Změny životního stylu pochopitelně registrují, ovšem nepřisuzují jim vliv pouze z důvodu finančního nedostatku. Až na cílené omezení častého stravování v restauracích a nemožnost tolik cestovat manželé hovoří spíše o přirozené změně způsobeném přechodem k rodičovství.

Rodina 2: „„Já jsem vlastně, ještě před narozením dcery, byla na nemocenské. To už jsme dosavadní životní styl a nakládání s financemi museli částečně změnit, to určitě.“ ... „Zjistili jsme, že jsme v dřív možná až zbytečně utráceli za jídlo v restauracích a kavárnách - to jsme omezili výrazně.“ ... „...s příchodem dcery úplně ustoupilo, celkově ta potřeba, tak nějak sama od sebe.“ ... „...cestování, to bylo naším hlavním koníčkem asi... a taky předmětem nejvyšších nákladů. S miminkem se ale cestovat zrovna nedá, i s ohledem na rodinné finance a další naše plány. Šlo ale v zásadě o takovou... přirozenou změnu, nějak pro to nesmutníme.“

Vzhledem k minimálním dopadům finanční situace na chod domácnosti hodnotí rodiče aktuální stav stejně jako před dítětem. Jedním dechem ale dodává zejména Lucie, že má určité obavy při pomyšlení na rodičovskou dovolenou, resp. příspěvek, který bude v porovnání s jejím aktuálním příjmem několikanásobně nižší. Obavu dává do souvislosti s plánovanou změnou bydlení, která bude pravděpodobně představovat výrazně vyšší zátěž rodinného rozpočtu.

Rodina 2: „Za dva měsíce ale půjdu na rodičovskou, tak očekáváme výraznější změnu. Navíc bychom rádi konečně pořídili to vlastní bydlení, nebo se alespoň přestěhovali do většího pronájmu. Takže osobně čekám výrazné zvýšení nákladů na to bydlení no.“ ... „manželův příjem naštěstí bez potíží pokryje veškeré náklady v domácnosti.“

Cílem rodiny v otázce plánování financí je již zmíněné pořízení vlastního, ev. lepšího nájemního, bydlení a částečný návrat k zavedenému životnímu stylu v podobě cestování. Lucie si z hlediska potřeby větší finanční nezávislosti. Dále Lucie uvedla, že i přes schopnost manžela finančně zabezpečit rodinu, ji

schází pocit finanční nezávislosti. Plánuje si proto v průběhu rodičovské dovolené opatřit výpomoc s hlídáním, a zajistit tak alespoň částečný příjem. Michal a Lucie však ojedinělé okolnosti současného života, které by se mohly odrážet v jejich spokojenosti, hodnotí spíše jako dočasné.

Rodina 2: „...a teď se občas přistihnu, že mi něco schází k úplnému naplnění– pravděpodobně je to jen zvyk. Plánuji si proto určitě najít časem výpomoc s malou a při rodičovské si vydělávat. Myslím, že tak budem všichni šťastnější.“ ... „...až dcera povyroste, budeme s ní moct opět cestovat a vše se podaří i finančně skloubit. Třeba teď na podzim plánujeme první dovolenou, na kterou už nyní šetříme.“

Finanční strategie

Michal s Lucií po narození dcery spojili své příjmy a na začátku každého měsíce, nebo i s předstihem, se rámcově dohodli nad tím, jakým způsobem naloží s daným obnosem peněz. Mladí rodiče se dále snaží šetřit pravidelnými částkami do stavebního spoření, postupně by rádi i na spořicí účet. Momentálně také průběžně šetří na dovolenou, aby zátěž byla rozložená na více měsíců.

Rodina 2: „... zásadní změnou bylo spojení příjmů - dohodli jsme se, že většinu našich příjmů budeme odvádět na společný účet, no a společně se také na začátku měsíce tak nějak rámcově dohodneme na tom, na co peníze půjdou.“ ... „A ještě mne napadá – nově jsme si oba uzavřeli životní pojištění a začali spořit do dříve založeného účtu ke stavebnímu spoření, ...“ ... „... máme něco na spořicím účtu.“ ... „Třeba teď na podzim plánujeme první dovolenou, na kterou už nyní šetříme.“

Michal s Lucií by způsob svého hospodaření před dítětem ohodnotili v klasické školní známkovací škále číslem 4. Nedostatečnou známku by si neuložili z důvodu, že se alespoň nikdy nezadlužili a utráceli vlastní peníze. Oba pak navazují na situaci po dítěti, kdy hodnotí svou větší zodpovědnost a zlepšení na takovou horší chvalitebnou. Rodiče jsou si stále vědomi rezerv,

shrnují, že v otázce financí vládnou spíše teorií než praxí a považují vlastní neschopnost se uskromnit jako další z nedostatků.

Rodina 2: „Na stupnici od jedné do pěti podle známkování ve škole bychom si v té době dali asi 4 - díky tomu, že jsme se aspoň nikdy nezadlužili.“ (smích) ... „Tak nyní si troufám říct, že se situace zlepšila - dala bych nám možná 2, 2-? Ne, tak ale v porovnání s tím, jak pečlivě svůj rozpočet připravovali a jak šetřili třeba moji rodiče, to ale stále není dobré.“ ... „...považujeme se za relativně vzdělané lidi, kteří teoreticky správný přístup k rodinným financím znají.“ ... „Problém v našem případě je spíš v aplikaci teorie, kterou známe, do praxe, že. Jako, pravda je, že nejsme zvyklí se příliš uskromňovat.“

Nedůslednost v nakládání s finančními prostředky vede k častému a snadnému utrácení – rodiče přesně nevědí, za co a kolik utrácejí. Nejinak tomu je i u nákladnějších položek. Jak již bylo zmíněno, Michal ani Lucie se svým počínáním naštěstí nezadlužili, zároveň nemanipulují s tří měsíční rezervou, jež byla svatebním darem. Tato rezerva má sloužit primárně pro případ nečekaných událostí. Finanční rezerva, kterou by rodiče disponovali na běžném účtu je minimální, pouze v rámci šetření spíše na aktuální cíle (např. dovolená).

Rodina 2: „...pochopitelně hlavně zvýšení výdajů kvůli péče o malou - od jednorázového nákupu ... po pravidelné výdaje... Myslím, že bychom to s manželem nedokázali vlastně ani sečíst a asi ani nechci no.“ (smích)... „Vždycky jsme s manželem oba vydělávali dost a nemusela jsem přemýšlet o takových běžných nákupech oblečení, bot... Nemusela jsem to doma nějak hlásit, ani podle toho přizpůsobit zbytek měsíce nebo tak.“

„...máme něco na spořicímu účtu. Byl to svatební dar do začátku od mých rodičů a babičky. Je tam částka, na kterou nesaháme a která by nám třeba v případě úplného výpadku příjmů umožnila žít tak 3 měsíce.“ ... „Pravdou je že na to, jaké máme příjmy, tak máme srandovní úspory a někdy i čekáme na výplatu.“

Michal s Lucií jsou motivováni ještě více změnit postoje k odpovědnému utrácení a šetření. Jedním z hlavních důvodů je plán poříditi si vlastní bydlení,

keré by bylo financováno hypotékou, ev. překlenout období před nákupem nemovitosti v lepším nájemním bytě, a to z hlediska metráže a lokality. Obě tyto varianty představují zvýšené nároky pro rodinné finance. Cílem rodičů tedy je snaha pravidelně dohlížet na zejména zbytečné výdaje, a tímto, mimo jiné, alespoň zdvojnásobit rezervu na spořicímu účtu.

Rodina 2: „...vzhledem k tomu, že stále žijeme v pronajatém bytě a počítáme s tím, že bychom jednou rádi pořídili vlastní nemovitost... Prostě počítali jsme tak nějak s tím, že tento styl hospodaření budeme muset změnit, abychom byli schopni jednak našetřit na nákladnou jistinu hypotéky, jednak splácet samotnou hypotéku.“ ...

„Za dva měsíce ale půjdu na rodičovskou, tak očekáváme výraznější změnu. Navíc bychom rádi konečně pořídili to vlastní bydlení, nebo se alespoň přestěhovali do většího pronájmu. Takže osobně čekám výrazné zvýšení nákladů na to bydlení no.“

„Manžel jistě uzná, že se do té doby budeme muset nad plánováním financí více zamyslet a omezit výdaje především na jeho koníčky, oblečení nebo to cestování.“ (manžel kroučí hlavou; manželka se směje) ... „Víme, že do budoucna je třeba pečlivě plánovat, šetřit na výraznější výdaje, hlavně ty spojené s domácností. Potom studiem dítěte a tak. No a zároveň budovat peněžní pojistku...“ ... „něco na spořicímu účtu... Je tam částka, na kterou nesaháme ... Rádi bychom ji ale minimálně zdvojnásobili...“

Finanční vzdělávání

Michal s Lucií identifikují své mezery v rodinných financích spíše v praktickém uplatnění teoretických dovedností a strategických cílů hospodaření. Rodina věří, že se také jedná o otázku disciplíny a neochotu se uskromnit. Michal s Lucií jmenovali o konkrétní produkty, jako například životní a penzijní pojištění, jejichž princip jim uniká.

Rodina 2: „Problém v našem případě je spíš v aplikaci teorie, kterou známe, do praxe.“ ... „...nejsme zvyklí se příliš uskroňovat...“ ... „...v čem máme teoretické rezervy je možná otázkou právě všelijakých různých pojistek, životních a důchodových spoření a pilířů a tak

dále. My teď máme uzavřený nějaký základ, do hloubky ale těm finančním produktům fakt nerozumíme, nebaví nás1 vlastně popravdě se jimi příliš zabývat... Jen zatím úplně nevíme, jak to budem řešit dál.“

Manželé uvedli konkrétní zkušenost s internetovou kalkulačkou pro výčet nabídek povinného ručení, případně kampaně ochrany a práv spotřebitelů. Jinak zatím konkrétní vzdělávací projekty, mimo školní prostředí dětí a mládeže, v oblasti finančního vzdělávání neregistrují.

Rodina 2: „... na internetu jsme si kdysi dávno nechávali vyjet nabídky na povinné ručení, ... stránky pro ochranu spotřebitelů...“ ... „nevzpomínám na nic vyloženě edukačního v oblasti rodinných prostředků.“ ... „můžeme třeba na základku, zeptat se dětí, tam to probírají...“

Eventuální přínosy rozvoje finančního vzdělávání spatřují Michal s Lucií například v pomoci orientovat se a zvládnout sestavit a vést rodinný rozpočet. Dále by si mladí manželé uměli představit webovou aplikaci, která by na základě relevantních dat pomohla klientům s výběrem vhodného finančního produktu a nabídla odůvodnění, což by zájemcům pomohlo postihnout princip a rozdíl mezi produkty.

Rodina 2: „... taková appka mohla třeba pomoci s plánováním rozpočtu nebo třeba doporučila nějaký vhodný finanční produkt... nebo i z hlediska pojištění, spoření, investování a tak. Člověk by pak před sebou měl konkrétní zpracovaný příklad s argumenty pro i proti výběru, výhody/nevýhody produktu. Na příkladech se totiž, mám pocit, lépe projeví ty podstatné věci.“

Rodina by pro radu zašla k dětem na základní škole, neb věří, že po absolvování předmětu finanční gramotnost vládnou lepší teoretickou průpravou než oni sami. Dále by manželé důvěřovali informacím z internetu. Co se týká pojišťovacích agentů či finančních poradců, ty rodina odmítá z důvodu nedůvěry. Pokud by se mělo jednat o vzdělávací kurz či školení, to by z hlediska časové náročnosti pravděpodobně nepreferovali.

Rodina 2: „Jo můžeme třeba na základku, zeptat se dětí, tam to probírají a možná toho o životním pojištění anebo vinkulaci nějaké řeknou víc jak my. (smích) No úplně upřímně,

účastnit se nějakého školení by se nám, teda hlavně vzhledem k manželově pracovnímu vytížení a vůbec jak jsme společně málo času... asi moc nechtělo. Když ale uvažuji, co by mohlo být fajn... napadá mě nějaký online nástroj – nevím, kalkulačka či aplikace v telefonu.“ ... „různým zprostředkovatelským firmám, pojišťovacím agentům a finančním poradcům prostě nevěříme.“

Finanční deník (příloha č. 3)

Mladí manželé také poctivě střídali doklady o nákupech a dalších platbách po dobu jednoho kalendářního měsíce. Společně prohlásili, že uvedené částky v příjmech a výdajích zrcadlí realitu s tím, že je pouze zaokrouhlili. Kolonka příjmů domácnosti potvrzuje, že rodina skutečně hospodaří s výrazně nadprůměrnými příjmy, a to v tuto chvíli zejména díky vysokému příjmu Michala a stále ještě poměrně vysoké peněžité pomoci v mateřství, kterou pobírá Lucie.

Na první pohled je také patrné, že s ohledem na takto vysoký příjem není přebytek rodinného rozpočtu nikterak výrazný – činí cca 4,5 % celkového příjmu, to je necelých 5000 Kč. Na straně druhé putuje 16 000 Kč do úspor na rozmanité účely. Jak Michal s Lucií uvedli, hodnotí současné nájemní bydlení jako finančně zvládnutelné. V kategorii „Běžné výdaje“ si lze povšimnout rodiči zmiňovaných vyšších nákladů vyplývajících ze způsobu života mladých rodičů. Ačkoli oba uvedli, že po narození dcery tyto výdaje dost omezili, stále ještě dosahují poměrně vysokých částek. Vedle potravin se jedná o náklady spojené s oblékáním a obutím a pravidelnou návštěvou stravovacích zařízení a kaváren. V řádku „ostatní služby“ je uvedena částka 3000 Kč. Na tento dotaz mi rodiče dodatečně v odpovídali po telefonu, jedná se v tomto případě o pravidelné týdenní služby pracovní agentury, která provádí důkladný úklid jejich bytu.

V části tabulky věnované výdajům za automobil lze najít rodiči zmiňovaný leasing, který je ve výši 12 000 Kč, ostatní položky jsou pak již ve srovnání

s příjmem méně zatěžující. Výdaje na koníčky celkově dosahují částky 14 650 Kč, což je částka, která odráží rodiči navyklý způsob života a de facto potvrzuje data získaná v rámci rozhovoru. Chvályhodná je jistě kolonka pro „výdaje na tvorbu rezerv“, zde si rodiče zaznačili částku 7000 Kč, která putuje na spoření pro účely vlastního bydlení, dále spoření na penzi a v neposlední řadě úspory na dovolenou, o které se taktéž zmiňovali během interview. Částka 5000 Kč je spoření bez jasného účelu, 2000 Kč jsou pak na životní pojištění.

S takto sestaveným rozpočtem se jistě dá pracovat a mladí manželé jsou nakloněni tyto změny postupně zavádět tak, aby bylo možné našetřit na nákladnou jistinu hypotéky a zároveň vybudovat bezpečnou finanční rezervu pro neočekávané situace.

PŘÍPADOVÁ STUDIE 3 – JIRKA A SIMONA

Jirka dle svých slov po Simoně dlouhá léta pokukoval coby starší bratr Simoniny spolužačky. Chodit spolu začali v době, kdy Simona začínala studovat na vysoké. Prakticky vzápětí spolu mladá dvojice začala bydlet a společně i hospodařit. Jelikož byli oba studenty, částečně pomáhali rodiče s nájemným malého bytu v Olomouci, kde oba studovali, částečně si oba již během studií přivydělávali.

Simona coby promovány bakalář začala učit v soukromé mateřské škole a ani ne po roce zjistila, že spolu s Jirkou čekají prvního potomka. Jirka se navazující magisterské studium rozhodl nastavit jako kombinované, aby mohl rodině zajistit dostatečný příjem. Po absolvování magisterského studia Jirka změnil zaměstnání, které však později opustil pro lépe placenou pozici.

Finanční situace

Jirka se Simonou společně vychovávají dvě děti, staršího syna a mladší dceru, se kterou je Simona momentálně na rodičovské dovolené. Narození obou dětí provázely určité změny v rozpočtu rodiny. S příchodem prvního dítěte pobírala Simona nejvyšší možnou variantu rodičovského příspěvku, jelikož plánovali druhé dítě v blízkém horizontu. V této době mladí rodiče nepociťovali větší zatížení rodinných financí, Jirka měl stálý příjem. Postupem času se rodiče rozhodli o koupi vlastního bydlení, což uskutečnili. V rodinném rozpočtu tak místo nájemného přibyla hypotéka a menší půjčka, která financovala zbytek rekonstrukce. Rodina tuto změnu zvládla bez nutnosti sáhnout na úspory.

Rodina 3: „...po narození našeho prvního dítěte jsem příliš nepozorovala větší zatížení našeho rozpočtu. Pobírala jsem vlastně největší možnou částku z rodičovského příspěvku, partner měl stálý příjem. Dokonce díky tomu ani nebylo třeba sáhnout na úspory.“ ... „Po roce a něco jsme si pak vzali hypotéku ... koupili a rekonstruovali byt. Museli jsme si ještě dobírat menší půjčku, protože hypotéka vše nepokryla...“

Druhá změna v rodinném rozpočtu nastala narozením druhého dítěte. Simona se rozhodla pro tříletou variantu čerpání rodičovského příspěvku a rázem v příjmech chybělo cca 4,5 tisíce korun, Jirka vydělával stejně, až později si našel lépe placenou pozici. Výdaje navíc narostly o náklady spojené s péčí o dceru, dále poplatky spojené se školkou staršího dítěte. (viz příloha č. 3 – Finanční deník rodina 3). Mladí rodiče si dále půjčili v rodině na automobil, s tím, že se dohodli na měsíční formě splácení.

Rodina 3: „A po narození mladší dcery jsem vlastně nastupovala na druhý rodičovský příspěvek, jenže už s mnohem menší částkou než u syna.“ ... „No, a tak si postupně začal Jirka hledat jinou práci, s vyšším platem, což se nakonec podařilo.“ ... „...v minulém roce museli řešit situaci s koupí auta, půjčovali jsme si u Jirkovy mamky, měsíčně jsou domluvení na splátkách, aby se to dalo bezpečně zvládnout...“

Jak bylo zmíněno, v případě narození prvního dítěte rodina nepocítila větší zátěž pro rozpočet, a tak nebylo třeba přijímat nějaká opatření z hlediska finanční situace. Situace se změnila po narození dcery jako druhého dítěte. Jirka a Simona se na základě sepsaných příjmů a výdajů rozhodli výrazně omezit zbytečné utrácení, Simona si snížila částky za penzijní a životní pojištění na minimální.

Rodina 3: „... nastupovala jsem na druhý rodičovský příspěvek, jenže už s mnohem menší částkou než u syna. Takže jsme znovu s partnerem vše propočítali dle doporučení a zjistili jsme, že, abychom dodrželi stanovený rozpočet, se budeme muset rozhodně omezit v utrácení. Jako jedny z prvních věcí jsem nám raději stáhla částky na minimum v penzijním a životním pojištění.“

Když přišla během rozhovoru řeč na subjektivní zhodnocení finanční otázky, rodiče vnímají velice kladně finanční situaci, ve které se rodina nacházela po narození prvního dítěte. Po příchodu mladší dcery na svět se odpovědi liší mezi obdobími před a po změně zaměstnání Jirky. V čase před touto změnou rodiče popisovali emoce jako stres a nejistotu ve finanční otázce rodiny. Jakmile Jirka získal lépe placenou pozici, později i přidáno, jsou oba rodiče se situací relativně spokojeni.

Rodina 3: „Myslím, že po narození našeho prvního dítěte jsem příliš nepozorovala větší zatížení našeho rozpočtu. Pobírala jsem vlastně největší možnou částku z rodičovského příspěvku, partner měl stálý příjem. Dokonce díky tomu ani nebylo třeba sáhnout na úspory. Tudiž jsme nakupovali bez omezení, tak nějak s rozumem.“

(po narození 2.dítěte)

„Určitě stres, takový ten, co je pod kůží, moc ho neovlivníte. Nikdy jsme se neměli špatně, naopak. Jde spíše o pocit, ... taková nejistota. ... No, a tak si postupně začal Jirka hledat jinou práci, s vyšším platem, což se nakonec podařilo.“ ... „Určitě, rodinný rozpočet se se změnou práce o něco zlepšil, po zkušební době dostal Jirka dokonce přidáno.“ ... „...aktuálně si

nemůžeme extra vyskakovat, lítat na dovolené a tak. Ale nemusíme se ohlížet ... takto nám to vyhovuje všem.“

Jirka se Simonou plánují našetřit dostatek financí na svatbu a stěhování do většího bytu, což předpokládá zátěž pro rozpočet. Realisticky uvažují spíše o době, kdy se Simona bude po rodičovské dovolené vracet do zaměstnání, díky tomu bude posílen příjem rodiny a dříve se doplatí půjčka na automobil matce Jirky.

Rodina 3: „...po návratu do práce a s dalším plnohodnotným příjmem plánujeme, až se trošku finančně srovnáme teda a ubyde splátka za auto, tak přesun do většího bytu a svatbu.“

Finanční strategie

Praktické uplatňování finančních znalostí a dovedností se u Jirky a Simony příchodem prvního dítěte nijak zvlášť nelišilo, hospodařili podobně jako doposud, s rozumem. Jednou za čas si sepisovali příjmy a výdaje, aby získali přehled o společných financích.

Rodina 3: „Tudíž jsme nakupovali jsme bez omezení, tak nějak s rozumem. Je pravda, že jsme dost jsme omezili výdaje za kulturu a volný čas.“ ... „...dokonce i pár měsíců zkoušeli sepisovat všechny výdaje, abychom věděli, kolik a za co utratíme...“

Změny v těchto strategiích přicházejí s narozením druhého dítěte. Tyto změny odstartovalo další a důsledné písemné vedení rozpočtu, omezilo se nakupování položek, které nebyly vyloženě nutné. Oba rodiče více sledovali akční nabídky a každý nákup dobře zvažovali. Rodiče současně využívají služeb finančního poradce, dbají na jeho doporučení.

Rodina 3: „Takže jsme znovu s partnerem vše propočítali dle doporučení a zjistili jsme, že, abychom dodrželi stanovený rozpočet, se budeme muset rozhodně omezit v utrácení.“ ... „Začali jsme si hlídat nákupy jídla, kosmetiky, hlídali akce, abychom co nejvíc ušetřili a nekupovali zbytečnosti.“ ... „...jednou za čas jsme ukládali a sepisovali všechny měsíční výdaje, srovnali jsme to s příjmy a podle aktuální situace jsme pak řešili, jestli je třeba se někde

uskmrnit.“ ... „My jsme tak nějak zvyklí na naši poradkyni, vlastně cokoliv potřebujem, tak si voláme a řešíme.“

Rodina Jirky a Simony se hodnotí z hlediska schopnosti hospodařit s penězi kladně. Jirka i Simona mají shodné postoje vůči přílišnému zadlužování, stejně jako snadnému utrácení za zbytečnosti – všeho mírou a rozumem, podle momentální situace.

Rodina 3: „Jako efektivně hospodaříme určitě, to s dětmi, hypotékou a půjčkou asi ani jinak nejde. Považuju za super, že se snažíme se i tak spořit něco bokem, mít rezervu, když se v domácnosti něco pokazí, tak ať máme bokem peníze a nemusíme si půjčovat další peníze, rozumíte. A jestli to umíme... snažíme se a řekla bych, že umíme. Jsme rozumní, myslíme na zadní vrátka a raději si něco odepřeme, než abychom si půjčovali za každou cenu.“

Zejména díky průběžnému preciznímu zapisování příjmů a výdajů domácnosti získala rodina jednak přehled o aktuální finanční situaci rodiny, a může tak postihnout ty položky, které představují zbytečný odliv prostředků ze společné kasy. Co jmenují rodiče jako velký přínos, je možnost srovnání těchto rozpočtů v čase, mohou se poučit i nechat inspirovat do budoucna. Tímto způsobem rodina dosáhla pravidelných úspor, které se postupně kumulují. Oba souhlasí, že tohle je moment, kdy to stojí za to a na radost z dobře odvedené práce navazuje motivace k pokračování v zavedeném systému.

Rodina 3: „Tak nejen, že jsme měli aktuální přehled o našem jakoby účetnictví, ale co bylo super, a za co jsem fakt ráda, že jsme zvládli i dřív, že jsme měli to srovnání. Pak už bylo jednoduché vyčíst, kolik peněz jsme díky tomu začali každý měsíc šetřit. Člověk z toho pak má fakt radost a motivuje ho to v tom pokračovat.“ ... „Máme stabilní úspory, které se pomaličku kumulují...“

Jirka i Simona plánují pokračovat ve strategii, která jim vyhovuje. Přáli by si vedení rodinného rozpočtu zavést jako běžnou součást rodinného

hospodaření, pokračovat v šetření a časem mít takovou rezervu, aby si nemuseli půjčovat i na větší potřeby a cíle.

Rodina 3: „...ještě spoříme jako polštář do rezervy, která, až bude dostatečná, doplatíme tchýni půjčku najednou. Aspoň takový je plán.“ ... „Tak, jak jsem vlastně říkala, jednou za čas jsme ukládali a sepisovali všechny měsíční výdaje, ...chtěla zavést jako běžnou věc.“ ... „...super, že se snažíme se i tak spořit něco bokem, mít rezervu, když se v domácnosti něco pokazí, tak ať máme bokem peníze a nemusíme si půjčovat další peníze.“

Finanční vzdělávání

Simona společně s Jirkou považují za problematickou oblast způsobu nakládání s úsporami, kam je uložit, aby nedocházelo k jejich znehodnocení. Dále rodiče uvedli, že se dosud neorientují v principech investování a v neposlední řadě vnímají rezervy v situaci potřeby výběru vhodného finančního produktu.

Rodina 3: „...kde a jak třeba uložit peníze, kde investovat, jaký produkt bude nejvhodnější uzařít, ..., se v tom pořád moc nevyznáme.“ ... „...stále ještě tabu různé investiční programy, prostě tomuhle nerozumím.“

Pokud jde povědomí o možnostech přístupu k informacím, které by rodině umožnily poučeněji nakládat s rodinnými financemi, na prvním místě rodiče uvedli služby finanční poradkyně. Simona ani Jirka neregistrují konkrétní nabídku vzdělávacího kurzu v oblasti finanční gramotnosti pro dospělé. Stejně jako ostatní mladí rodiče jmenovali i Jirka se Simonou internet jako jednu z možností, kde by hledali potřebné informace.

Rodina 3: „... nevzpomínám si vůbec, že bych zaregistrovala něco, nějakou přednášku, ohledně rodinných financí.“ ... „My jsme tak nějak zvyklí na naši poradkyni...“ ... „Spousta věcí se dostupných i na internetu, diskuse nebo poradny nějaké...“

V případě Jirky a Simony považují tyto rodiče za největší přínos právě informace a znalosti předávané osobním finančním poradcem, se kterým jsou

pravidelně ve styku. Simona dále uvedla internet, kde si sama našla návod, jak vést domácí účetnictví, a i díky tomu zvládli úspěšně překlenout finančně náročné období. Rodiče mají za to, že obecně pro každého člověka je určitá úroveň finančních znalostí, která by měla být povinná ve školském systému, nezbytná příprava pro život. Oba rodiče se tak shodují, že v případě těch více i méně důležitých rozhodnutí v oblasti rodinných financí, spoléhají na svou finanční poradkyni. Jedná se o blízkou osobu, kamarádku, mezi oběma stranami panuje vřelý vztah a důvěra. Dále rodiče preferují internet jako prostředek k získání informací, oproti finanční poradkyni by však tuto platformu využili spíše k vyřešení jednoho dílčího problému. Dle jejich soudu není možné získat touto cestou souvislosti a kontext.

Rodina 3: „Já právě jo, hledala jsem tam návod, jak vést to domácí účetnictví, teda takový základ, pro naše využití.“ ... „Problém je, že třeba u těch složitějších věcí, kterým člověk moc nerozumí, by to chtělo někoho, kdo to s Vámi projde, třeba ten finanční poradce nebo učitel, školitel, a tak no.“ ... „My jsme tak nějak zvyklí na naši poradkyni, vlastně cokoliv potřebujem, tak si voláme a řešíme. Ona má naši naprostou důvěru v tomhle...“ ... „... je to hrozně důležité, takový předmět přípravy pro život.“

V případě kurzu či školení by pak rozhodně nebyli proti a vyjádřili motivaci získat o této formě finančního vzdělávání více informací.

Rodina 3: „No, tak my chodíváme pravidelně na kurzy, přednášky a takové ..., ale nevzpomínám si vůbec, že bych zaregistrovala něco, nějakou přednášku, ohledně rodinných financí. Ale vlastně nechápu proč, je to hrozně důležité, takový předmět přípravy pro život. Schválně se musím podívat večer, to by mě fakt zajímalo.“ (smích)

Finanční deník (příloha č. 3)

Úkol práce na měsíčním rozpočtu uložený mladým rodičům byl dle slov Simony maličností, protože je sama zvyklá čas od času podobný finanční deník vést, aby získali přehled o příjmech a výdajích. Mladí rodiče měsíčně hospodaří s cca 39 000 Kč. Jak vyplývá z rozhovoru, ještě před narozením

druhého dítěte si Jirka se Simonou pořídili a zrekonstruovali vlastní byt. Nákup a rekonstrukce bytu byla financována částečně hypotékou a menší půjčkou na dokončení oprav. Celkově tak platby spojené s bydlením vyjdou rodinu na 13 209 Kč.

V režimu omezení utrácení a nakupování potravin a dalšího běžného zboží v akci se Jirka se Simonou dostávají na částku 12 240 Kč, z toho 9 500 Kč je částka za nákup potravin pro čtyř člennou rodinu. Za návštěvu mateřské školy rodina měsíčně zaplatí 1 350 Kč a dále menší částky za další výdaje na vzdělání a výchovu, kroužky atd. V interview zmíněná splátka za automobil, kterou si rodiče domluvili v rodině, je 2 000 Kč, náklady na auto celkem jsou 3 657 Kč.

U výdajů na koníčky a volný čas, stejně jako za „hříchy a závislosti“ utratí rodina měsíčně jen něco málo přes 1000 Kč. Spoření pak v rozpočtu odpovídá cca 7,5 % celkového příjmu domácnosti, tedy téměř 3 000 Kč. Na běžném účtu pak rodina kumuluje úspory z měsíčních přebytků hospodaření. Ten v tomto případě činí cca 3 200 Kč. Jirka a Simona jsou s takovou podobou rozpočtu coby výsledkem jejich finanční strategie spokojeni a hodlají v tomto režimu pokračovat.

5. Shrnutí výsledků šetření

Na sběr dat (rozhovory s rodinami), doslovnou transkripci, navazuje kódovací proces, v rámci kterého byly vyznačeny v prepisech rozhovorů (Příloha 1) stanovené kódy příslušných kategorií. (Tabulka č. 9) Takto je postupováno u každé dílčí případové studie. Uvedený postup umožňuje získaná data uspořádat dle podobnosti (Příloha 2) a na jednotlivá zjištění nazírat skrze stanovené výzkumné otázky. (Tabulka č. 9) Analýzou a srovnáváním takto kódovaných dat lze závěry mnohonásobné případové studie interpretovat v obecnější rovině, aby bylo možné zodpovědět výzkumné otázky:

První část rozhovorů byla věnována tomu, jakým způsobem mladí rodiče vnímají změny v oblasti finanční situace po narození dítěte. Je možné shrnout, že ve všech třech případech je tato změna interpretována jako podnět k přehodnocení zavedeného způsobu života. Společným jmenovatelem této změny je citelné snížení jednoho ze stálých příjmů rodiny a pocit finanční závislosti na příjmu druhého rodiče. Ve dvou ze tří případů rodin z toho plynula potřeba změny stávajícího povolání otce z důvodu nedostatečného výdělku. V jednom případě se podařilo najít lepší zaměstnání, ve druhém se situace řeší formou druhého úvazku, z čehož rodině plynou další změny v zavedeném způsobu života. I v rodině s vysokým příjmem byla zmíněna ztráta finanční nezávislosti a jako jediná silně uvažuje o časnějším návratu do zaměstnání matky. Dalším důvodem pro takový krok rodina shledává obavu vysokých splátek plánované hypotéky. Všechny tři rodiny situaci hodnotí v zásadě uspokojivě. Všechny tři rodiny dále plánují rodinné finance a konkrétní osobní cíle spíše na dobu po mateřské/rodičovské dovolené. Tuto volbu odůvodňují očekáváním stabilnější finanční situace.

Data, která se podařilo získat v souvislosti s otázkou změny zavedeného způsobu hospodaření, svědčí o tom, že všechny tři rodiny alespoň částečným omezením v utrácení – vedle faktoru peněz byl jmenován i nedostatek času na aktivity, které vyžadují finanční prostředky. Dvě ze tří rodin nemusely sahat v souvislosti se změnou příjmů do úspor, ty dokonce v čase kumulují. Rodina s nejnižším příjmem jako rezervu čas od času využívá možnosti povoleného debetu. Dá se vysledovat tendence šetřit na běžných výdajích formou sledování akčních nabídek a slevových akcí či výprodejů. Rodinný rozpočet je zvyklá vést pouze jedna rodina, jedna rodina se o tuto strategii neúspěšně pokoušela a jedna, s nejvyšším příjmem, se o podobnou evidenci domácího hospodaření nikdy nepokoušela. Jedinou změnou v hospodaření u této rodiny bylo navýšení částek, které putují do rezerv a životní pojištění, o to méně

peněz je pak předmětem běžného utrácení, v tuto chvíli již bez omezení. Přesto se však Michal s Lucií hodnotí o cca 50 % lépe než v době před rodičovstvím.

Celkově jako nejvíce efektivní lze vyhodnotit finanční strategie rodiny Jirky a Simony, která hospodaří s bezmála třetinovým příjmem oproti druhé rodině a velice podobným příjmem s první rodinou. Michal a Lucie, ačkoli suverénně vedou v objemu utrácení, posílají stále ještě cca 15 % do úspor a na pojištění. Rodina Petra a Petry pak nespoří na pravidelné bázi téměř nic a jsou typickým příkladem hospodaření „od výplaty k výplatě“, řečeno lidově. Pouze jedna z rodin se drží zvolené finanční strategie a cílů, které si po narození dětí stanovila. Další dvě jmenují jako největší problém zmatek ve výdajích a snadné utrácení spolu s tendencemi udržet si nákladnější životní styl z dřívější doby. Celkově se jedna rodina hodnotí lépe, další dvě průměrně a vnímají ve svém ekonomickém chování z hlediska rodinných financí prostor pro zlepšení. Uvedená zjištění se dají shrnout závěrem, že vedle dostatečně velkého hlavního příjmu domácnosti v době trvání mateřské/rodičovské dovolené je stejně tak, ne-li více podstatné, jakou strategii mladí rodiče v nakládání s penězi uplatňují. Neméně důležitý je i faktor soustavnosti a disciplíny.

Ve třetí části rozhovorů rodiny uváděly subjektivní názory a postoje v možnosti dalšího finančního vzdělávání. Každá z rodin si pod pojmem finanční vzdělávání představovala trochu něco jiného. Rozdíly jsou i ve výpovědích, které se týkají posouzení vlastní potřeby dále rozvíjet úroveň finanční gramotnosti. Rodina Jirky a Simony, jenž je důsledná a úspěšná ve vedení rodinného rozpočtu, spatřuje největší deficit ve znalostech potřebných k volbě správného způsobu, jak naložit s úsporami – tedy kde je uložit, případně investovat. O investicích hovoří i druhá rodina, Michal a Lucie. Ti spolu s mladými rodiči Petrem a Petrou dále vnímají možný přínos dalšího vzdělání v oblasti vedení rodinného rozpočtu.

Rodiny postupně zmiňovaly potřeby jako např. rozvíjet se v principech životního ani jiného pojištění, výběru vhodného produktu anebo v „pouhé“ komunikaci mezi sebou. Zkušenosti s některou z forem finančního vzdělávání mají rodiny převážně z internetu. Jedná se především o on-line poradny, diskusní fóra či kalkulačky produktů. Webové rozhraní ostatně všechny tři rodiny preferují z hlediska dostupnosti a časové úspore. Kurz nebo vzdělávací projekt pro dospělé nebyl v primárním povědomí ani jedné z rodin, ty jmenovaly pouze finanční gramotnost v rámci klasické školní výuky pro děti a mládež. Pouze rodinu Jirky a Simony by zaujal kurz či školení na téma rozvoje finanční gramotnosti, oba však dávají přednost službám finanční poradkyně (rodinné přítelkyně), se kterou dlouhodobě spolupracují. Takového blízkého člověka by uvítala i rodina Petra a Petry, kteří by s případnými dotazy zašli za známým, který je těmito znalostmi vybaven. Naproti tomu Michal a Lucie, kromě samostudia na internetu, nepreferují žádnou možnost získat rozvíjející znalosti. Ačkoli tato rodina přímo hovoří o problému aplikovat získané teoretické znalosti do praxe, předem vylučuje služby poradenských organizací či poradců z důvodu nedůvěry. Eventuální kurz vylučují z důvodu časové zaneprázdněnosti.

Je možno shrnout, že dvě ze tří mladých rodiny interpretují význam dalšího finančního vzdělávání jako něco „navíc“, bez čeho by se navzdory jmenovaným nedostatkům obešli, případně by spoléhali na internet. Jen jedna rodina se k otázce rozvoje úrovně finanční gramotnosti staví proaktivně a vnímá ji jako zásadní s ohledem na fungování jedince ve společnosti z hlediska osobních financí. Slovy Simony a Jirky se jedná o „přípravu pro život“, která by měla být povinná, jedno jakou formou. Rozumný člověk, který se chce rozvíjet, se k těmto informacím vždy dostane.

6. Diskuse

Z pohledu výzkumníka spočívá přínos získaných zjištění v zaměření natolik obsáhlého fenoménu finanční gramotnosti na poměrně úzkou cílovou skupinu ve společnosti. Ojedinelost v orientaci cílů práce na vybraný vzorek jedinců hodnotím jako přidanou hodnotu této diplomové práce. Podařilo se věnovat pozornost právě mladým rodinám, které v situaci po narození dítěte přicházejí často i o polovinu původního příjmu domácnosti. Na straně druhé současně rostou náklady související s příchodem nového člena rodiny a často i novým bydlením.

Výzkumný soubor lze z hlediska dostupných výstupů předcházejících šetření považovat za spíše ojedinělý. Mladé rodiny s dětmi nebyly dle prostudované literatury předmětem podobných šetření finanční gramotnosti, přestože jsou jednou ze skupin ve společnosti, která nese značný podíl na zadluženosti domácností vzhledem k nákladné vybavovací periodě (např. dle Nováková & Sobotka: 2011, s. 318) Je na pováženou, že neexistuje pro tuto skupinu cílený finančně-vzdělávací projekt. Obecně je situace dalšího finančního vzdělávání dospělých v počátcích a rozhodně není součástí širšího povědomí veřejnosti, což ostatně vyplývá i ze zjištění této mnohonásobné případové studie. Současní mladí rodiče mezi 25-35 lety zpravidla ještě nebyli zasaženi vlnou povinné výuky finanční gramotnosti ve školách a jsou závislí na znalostech a dovednostech, které k nim doputovaly často nahodile. Jsou tak jednou z posledních, ne-li poslední generace, která neprošla povinným vzděláváním v této oblasti. Osobně vnímám velký prostor nejen pro andragogiku, která by vzhledem k předmětu zkoumání mohla přispět ke tvorbě vzdělávacích projektů pro nejen mladé dospělé.

Realizovaný výzkum nasvědčuje tomu, že v úspěšnosti finančních strategií mladých rodičů má vliv vedle znalostí a dovedností problematiky finanční

gramotnosti především vůle informace hledat a disciplína uplatnit tyto informace v praxi. Analýza získaných dat nepoukazuje na vliv dosaženého vzdělání na úroveň hospodaření mladých rodin. V čem jsou vnímány možné nedostatky či rezervy této studie je přeci jen velmi malý výzkumný soubor. Ačkoliv se dat o hospodaření a finanční situaci mladých rodin sešlo velké množství, není možné závěry šetření definitivně zobecnit. Tento limit však vyplývá z povahy kvalitativních výzkumů. Dalším krokem pro získání větší jistoty pro tvrzení o naléhavosti výzkumného problému by mohl být z hlediska respondentů obsáhlejší kvantitativní průzkum formou dotazníkového šetření. Výpovědi respondentů případové studie by pak po kódovacím procesu v rámci analýzy dat mohly sloužit ke stanovení eventuálních hypotéz.

S kumulujícími se informacemi, jejich svědomitou analýzou i interpretací závěrů je třeba však s pokorou přiznat, že zůstává jednou tolik nepoznaného.

ZÁVĚR

Diplomová práce se soustředila na změnu finanční situace v mladých rodinách, kde jeden z rodičů pobývá na mateřské/rodičovské dovolené. V části teoretické je věnována pozornost mladé rodině, která prochází v rámci finančního životního cyklu charakteristickými fázemi a úkoly. Zpravidla je to vedle zahájení rodičovství i období, které je typicky provázáno volbami souvisejícími s plněním prvních dlouhodobých cílů, ke kterým rodina potřebuje peníze. Dle dostupných šetření uvedených v teoretické části práce, jsou to právě lidé od cca 30 ti let, kteří se výrazně zapisují do celkových statistik zadluženosti českých domácností. Jedná se v tomto případě jak o nejvyšší počet úvěrů pro tuto věkovou skupinu, tak i nevyšší půjčené částky, průměrně kolem 1,8 mil Kč.

Současně je právě tato generace ročníků narození v 80. letech minulého století jednou z posledních, která neprošla povinnou školní přípravou finanční gramotnosti, jakou známe dnes. Empirické šetření v rámci mnohonásobné případové studie popisuje změny v životech třech mladých rodin a nahlíží tím do ryze osobní roviny jejich ekonomického fungování. Všechny tři rodiny velice otevřeně promluvily o možnostech i úskalích, která nynější situaci provází. Po analýze autentických výpovědí o finanční situaci, strategiích hospodaření a eventuálním rozvoji finančního vzdělávání lze shrnout, že cíle práce byly naplněny a výzkumné otázky zodpovězeny. Výsledky všech použitých metod empirického šetření svědčí pro celkovou rozmanitost zejména postojev stránky mladých rodičů, jejich hodnotového žebříčku. Právě nejednotná důležitost a důslednost v otázce řízení rodinných financí formuje rozdíly mezi rodinami.

Na základě získaných dat lze zkonstatovat, že se velikost příjmu domácnosti v otázce schopnosti efektivního hospodaření nijak neprojevila, stejně jako vzdělání rodičů či typ právního svazku. Klíčové body, ve kterých se projevují

nejslabší místa mladých rodin, jsou zejména snadné utrácení za zbytečnosti a tendence pro momentální méně nutné potřeby upozadit dlouhodobé cíle. Na straně druhé nelze definitivně soudit, co se ve způsobech jejich strategií změní, jakmile bude obnoven plný příjem domácnosti. Přece jen se jedná o dočasné a vzhledem k délce produktivního ekonomického života jedince i poměrně krátké životní období. Rozhodně však lze tuto etapu považovat za velkou životní průpravu, která se prostřednictvím získaných a ustálených finančních znalostí a dovedností zúročí v době, kdy bude mít domácnost vyšší příjem.

Výsledky dále odhalily nedostatečné povědomí o možnostech přístupu k informacím, které napomáhají rozvoji této složky gramotnosti. Jak je zmíněno v teoretické části práce, ani nabídka konkrétních vzdělávacích projektů pro dospělé není nikterak výrazná. Zůstává tak na odhodlání a motivaci každého jedince tyto informace vyhledávat a třídit, ověřovat jejich platnost v čase, případně spolupracovat s odborníkem, který si získá jejich důvěru. Co osobně shledávám za pozitivní je, že se o této problematice ví a řeší se na úrovni vlády, finančních institucí, ale i profesních a spotřebitelských sdružení.

LITERATURA A ZDROJE

Abeceda rodiných financí. (2016). *Abeceda rodiných financí*. Citováno 11.12. 2017. Načteno z abecedarodinnychfinanci.cz:
www.abecedarodinnychfinanci.cz

Asociace Českých stavebních spořitelů. (2016). *Tisková zpráva: Čtvrtý průzkum v řadě potvrzuje, že stavební spoření je nejoblíbenějším spořicí produktem v ČR*. Citováno 13.11. 2017. Načteno z ACSS.cz:
www.acss.cz/cz/novinari-a-odbornici/tiskove-zpravy/ctvrty-pruzkum-v-rade-potvrzuje-ze-stavebni-sporeni-je-nejoblibenejsim-sporicim-produktem-v-cr/

Beneš, V. (1993). *Bankovní a finanční slovník*. Praha: Svoboda-Libertas.

Bertl, I. (2012). *Kapitoly o finanční gramotnosti*. Praha: Triton.

Bertl, I. (2016). *Finanční gramotnost v kontextu rozvoje celoživotního učení dospělých: andragogické, metodické a psychologické souvislosti*. Praha: Česká andragogická společnost.

Brabec, J. (2016). *Finanční gramotnost srozumitelně a bez překážek* (4. vydání). Plzeň: ABC finančního vzdělávání.

Česká bankovní asociace. (2016). *Rodinné finance*. Citováno 7.1. 2018.

Načteno z FinancniVzdelavani.cz:

<http://www.financnivzdelavani.cz/ja-ve-svete-financi/rodinne-finance>

Česká bankovní asociace. (2016). *V placení kartami jsou Češi jedničkou*.

Citováno 11.12. 2017. Načteno z Novinky.cz:

<https://www.novinky.cz/finance/409932-v-placeni-kartami-jsou-cesi-jednickou.html>

Česká národní banka. (2017a). *Celková zadluženost domácností*.

Citováno 11.12. 2017. Načteno z CNB.cz:

https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=1538&p_strid=AAD&p_lang=CS

Česká národní banka. (2017b). *Úřední sdělení České národní banky.*

Citováno 11.12. 2017. Načteno z CNB.cz:

https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/legislativa/vestnik/2017/download/vestnik_2017_07_20717180.pdf

Česko. (2017). *Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.* Citováno

4.2. 2018. Načteno z Zakony.cz:

<http://www.zakony.cz/zakony/2017/151/zakon-200-2017-Sb-zakon-kterym-se-meni-zakon-c-117-1995-sb-o-statni-socialni-podpore-vezneni-pozdejsich-predpisu-SB2017200>

Český bankovní a nebankovní registr. (2014). *Tisková zpráva Českého bankovního a nebankovního registru klientských informací.* Citováno 10.11.

2017. Načteno z cbc.b.cz: <http://www.cbc.b.cz/sqlcache/tz-uverovy-trh-k-3062014.pdf>

Český statistický úřad. (2014). *Jaké jsou vědomosti a dovednosti dospělých.*

Citováno 9.12. 2017. Načteno z Měsíčník ČSÚ:

<http://www.statistikaamy.cz/2014/05/jake-jsou-vedomosti-a-dovednosti-dospelych/>

Český statistický úřad. (2015). *Nejohroženější jsou neúplné rodiny.*

Citováno 11.12. 2017. Načteno z Měsíčník ČSÚ:

<http://www.statistikaamy.cz/2015/07/nejohrozenejsi-jsou-neuplne-rodiny/>

Český statistický úřad. (2017). *Průměrné mzdy: III. čtvrtletí 2017.*

Citováno 14.1. 2018. Načteno z CZSO.cz:

<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-3-ctvrtleti-2017>

- Daňový portál. (2017). *Aktuality: Školkové přinese i v roce 2018 větší slevu na dani*. Citováno 9.12. 2017. Načteno z Danovy-portal.com: <http://www.danovy-portal.com/aktuality/skolkovne-prinese-i-v-roce-2018-vetsi-slevu-na-dani>
- Doubková, A., & Tomek, K. (2016). *Finanční gramotnost pro každého*. Stařeč: Infra.
- Gavora, P. (1996). *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido.
- Hamplová, D. (2015). Nesezdané soužití – společné bydlení bez společné peněženky? *Sociologický časopis*, 51, 2, 261-278. Citováno 8.2. 2018. <https://doi.org/10.13060/00380288.2015.51.2.161>
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Hesová, A., & Zelendová, E. (2011). *Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), divize VÚP.
- Holman, R. (2002). *Ekonomie* (3., aktualiz. vyd.). Praha: C.H. Beck.
- Kociánová, H. (2012). *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit*. Olomouc: ANAG.
- Komerční banka. (2018). *Mobilní banka*. Citováno 4.2. 2018. Načteno z KB.cz: <https://www.kb.cz/cs/ostatni-sluzby/internetove-bankovnictvi/mobilni-banka/>
- Kuchařová, V., Barvíková, J., Höhne, S., Janurová, K., Nešporová, O., Paloncyová, J., Svobodová, K. & Vidovičová, L. (2017). Zpráva o rodině. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. Citováno 20.12. 2017.

Načteno z mpsv.cz:

https://www.mpsv.cz/files/clanky/31577/Zprava_o_rodine.pdf.

Měšec.cz. (2017). *Vyšší slevy na dani a více peněz pro rodiny s dětmi*.

Citováno 1.12. 2017. Načteno z Měšec.cz:

<https://www.mesec.cz/clanky/schvaleno-vyssi-slevy-na-dani-a-vice-penez-pro-rodiny-s-detmi/>

Ministerstvo financí. (2010). *Národní strategie finančního vzdělávání*.

Citováno 10.1. 2017. Načteno z psfv.cz: <https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty#narodni-strategie>

Ministerstvo financí. (2014a). *Pracovní skupina pro finanční vzdělávání*.

Citováno 9.12. 2017. Načteno z psfv.cz: <https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/pracovni-skupina-pro-financni-vzdelavani/vznik-psfv>

Ministerstvo financí. (2014b). *Strategické dokumenty*. Citováno 10.12.

2017. Načteno z psfv.cz: <https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty>

Ministerstvo financí. (2015). *Rodinné finance: Rozpočet*. Citováno 20.12.

2017. Načteno z psfv.cz: <https://www.psfv.cz/cs/rodinne-finance/rozpocet>

Ministerstvo financí. (2016a). *Měření úrovně finanční gramotnosti v roce*

2015. Citováno 18.12. 2017. Načteno z psfv.cz:

<https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2015/mereni-urovne-financni-gramotnosti-2601>

Ministerstvo financí. (2016b). *Měření finanční gramotnosti 2015:*

Kompletní výsledky. Citováno 19.12. 2017. Načteno z psfv.cz:

<https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2015/mereni-urovne-financni-gramotnosti-2784>

- Ministerstvo financí. (2016c). *Prezentace: Měření úrovně finanční gramotnosti 2015*. Citováno 19.12. 2017. Načteno z psfv.cz:
https://www.psfv.cz/assets/cs/media/PSFV_Prezentace_2015_Mereni-urovne-financni-gramotnosti.pdf
- Ministerstvo financí. (2017). *Standard finanční gramotnosti*. Citováno 4.1. 2018. Načteno z psfv: <https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty#standard>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2014). *Statistici: Založení rodiny je ekonomicky náročné*. Citováno 9.12. 2017. Načteno z MPSV.cz:
<https://www.mpsv.cz/cs/18263>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2015). *Peněžitá pomoc v mateřství. Rodičovský příspěvek*. Citováno 17.1. 2018. Načteno z MPSV.cz:
https://portal.mpsv.cz/upcr/letaky/ppm_rp_2015.pdf
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2016). *Integrovaný portál MPSV: Porodné*. Citováno 14.12. 2017. Načteno z MPSV.cz:
<https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/porodne>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2010). *Národní strategie finančního vzdělávání ČR*. Citováno 12.11. 2017. Načteno z MSMT.cz:
<http://www.msmt.cz/file/31443/>
- Možný, I. (2006). *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Navrátilová, P. (2012). *Finanční gramotnost: učebnice učitele*. Kralice na Hané: Computer Media.
- Navrátilová, P., Jiříček, M., & Zlámal, J. (2013). *Finanční gramotnost* (Vyd. 2.). Kralice na Hané: Computer Media.

- Nováková, V., & Sobotka, V. (2011). *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti* (2., aktualiz. vyd.). Praha: COFET.
- Obchodní Akademie Liberec. (2014). *Tržní mechanismus*. Citováno 6.12. 2017. Načteno z oalib.cz:
https://www.oalib.cz/openschool/pluginfile.php/2105/mod_book/chapter/1368/4-grafTM.jpg
- OECD (2011). *Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey of Financial Literacy*. Citováno 19.11. 2017. Načteno z OECD.org:
<http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/49319977.pdf>
- OECD. (2017). *Social policies and data*. Citováno 29.12. 2017. Načteno z OECD.org:
https://www.oecd.org/els/soc/PF2_1_Parental_leave_systems.pdf
- Opletalová, A., & Kvintová, J. (2014). *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Penize.cz. (2018). *Peněžítá pomoc v mateřství 2018: Kalkulačka*. Citováno 4.1. 2018. Načteno z Penize.cz:
<https://www.penize.cz/kalkulacky/materska>
- Plaňava, I. (1998). *Spolu každý sám: v manželství a rodině*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Simonová, N. & Hamplová, D. (2016). Další vzdělávání dospělých v České republice – kdo se ho účastní a s jakými důsledky? *Sociologický časopis*, 52, 1, 3-26. Citováno 8.1. 2018.
<https://doi.org/10.13060/00380288.2016.52.1.240>

Syrový, P., & Tyl, T. (2014). *Osobní finance: řízení financí pro každého* (2. aktualiz. vyd.). Praha: Grada.

Škvára, M. (2016). *Finanční gramotnost* (Druhé vydání). Praha: Miroslav Škvára.

Teplý, P. (2013). *Navigátor bezpečného úvěru*. Praha: Karolinum.

Tóth, M., Lančarič, D., & Savov, R. (2015). Impact of education on the financial literacy: A case of Slovakia. *Trendy v podnikání - vědecký časopis Fakulty ekonomické ZČU v Plzni*. č. 5(2), s. 21–27 . Citováno 2.11. 2017. Načteno z DFEK.ZCU.cz:

<https://www.dfek.zcu.cz/tvp/doc/akt/2-2015-clanek-3.pdf>

Výzkumný ústav pedagogický v Praze. (2010). *Vymezení pojmu finanční gramotnost*. Citováno 7.11. 2017. Načteno z RVP.cz:

<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/13213/vymezeni-pojmu-financi-gramotnost.html/>

Zich, F. (2009). *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Vysoká škola finanční a správní.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
IALS	International Adult Literacy Survey
PIAAC	Programme for International Assessment of Adult Competencies
ČNB	Česká národní banka
PPM	Peněžitá pomoc v mateřství
RP	Rodičovský příspěvek
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NSFV	Národní strategie finančního vzdělávání

SEZNAM OBRÁZKŮ A GRAFŮ

Obrázek č. 1:	Finanční rodinný cyklus	12
Obrázek č. 2:	Finanční gramotnost	29
Obrázek č. 3:	Barometr oblíbenosti forem spoření	40
Obrázek č. 4:	Tržní rovnováha	43
Obrázek č. 5:	Finanční znalost.....	55
Obrázek č. 6:	Ekonomická zodpovědnost	57
Obrázek č. 7:	Domácí rozpočet.....	60
Obrázek č. 8:	Způsoby spoření.....	61
Graf č. 1:	Struktura spotřebních výdajů.....	16
Graf č. 2:	Celková zadluženost domácností	24
Graf č. 3:	Jaké jsou vědomosti a dovednosti dospělých 1	52
Graf č. 4:	Jaké jsou vědomosti a dovednosti dospělých 2	53
Graf č. 5:	Ekonomická zodpovědnost dle věku (celkem).....	60

SEZNAM TABULEK A PŘÍLOH

Tabulka č. 1:	Pět „pé“ rodinného rozpočtu.....	21
Tabulka č. 2:	Výdaje domácnosti	22
Tabulka č. 3:	Slevy za dítě na dani z příjmu	47
Tabulka č. 4:	Finanční znalost dle věku 1.....	56
Tabulka č. 5:	Finanční znalost dle věku 2.....	57
Tabulka č. 6:	Ekonomická zodpovědnost dle věku 1	58
Tabulka č. 7:	Ekonomická zodpovědnost dle věku 2.....	59
Tabulka č. 8:	Výzkumný soubor	75
Tabulka č. 9:	Příprava na rozhovor	79
Tabulka č. 10:	Kódovací proces (Příloha č. 2).....	139
Příloha č. 1:	Přepisy rozhovorů	119
Příloha č. 2:	Kódovací proces (Tabulka č. 10).....	139
Příloha č. 3:	Finanční deníky.....	140

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Přepisy rozhovorů

RODINA 1 (Petr a Petra)

Narodilo se Vám dítě. Co to znamenalo pro Váš rodinný rozpočet?

„No tak **méně penízků!** Určitě teď **ale za stejné peníze poplatíme víc věcí!** Vlastně, než se narodila Verunka, já jsem pracovala jako asistentka ředitele tady v Jičíně, no pak mi přidali ještě fakturaci. No měli jsme stravenky a obědy k tomu ještě, za dvacku. Peťa dělá mistra v jedné firmě, ale spíš svaňuje. No a mohli jsme mít třeba 40 tisíc každý měsíc. Teďka máme dohromady na měsíc něco málo **přes třicet!**“

Říkáte, že teď zaplatíte více věcí? Jak to přesně myslíte?

„Jojo přesně. Jde o to, že jsme před tím vůbec nic neřešili, věděli jsme, že v pohodě vyjdeme každý měsíc. Vždycky něco zbylo a když ne, tak jsme týden před výplatou fakt šetřili a vyjídali zásoby ze špajzky a mrazáku...“
(smích)

Teď, jak se narodila dcera, je to jaké?

„Vlastně úplně na začátku, jak jsem nastoupila na **mateřskou, tak ta změna nebyla tak velká!** Měla jsem zhruba **o tři tisíce méně!** než v práci, ale vlastně jsem nedojížděla ani. Tak to bylo **celkem stejně!** Spoustu věcí jsme dostali a hodně si i půjčili, třeba od sestry nebo od kamarádek.“

A teď na rodičovské? Jak to zvládáte s penězi?

„Pravda je, že jsme si museli zvyknout, člověk si zvykne na všechno, **Tatínek si musel sehnat ještě jednu práci!**, takový vedlejšák... Takže **peníze jsou podobné!**, akorát **musí více pracovat a já mám zas víc práce doma!** no. V čem dodnes třeba **válčím!** je **každodenní nakupování a vaření!** – to taky něco

stojí. Já mívala stravenky, a navíc závodní obědy, kde jsem brávala jídlo i Peťovi. Oni v práci nic z toho nemají a každý den teď musím vařit, aspoň jednou. Tohle mi asi **chybí³** no, ... Takové **to zajat si na kafe z kavárny³** a k tomu **halenku pro radost, to už vůbec neznám, jak to mají jiné maminy³**. Co jsme si ale **nedokázali odepřít, hlavně v létě, grilovačky u přátel, skoro každý víkend, v létě i častěji. Tak tam s holou rukou přijít nemůžem, to jsou ty hříchy¹.** (smích) (pozn. „Další hříchy“ je položka ve výdajích finančního deníku)

Jak hodnotíte Vaši finanční situaci, jak na Vás doléhá? V rámci možností samozřejmě.

„Tak vždycky může být víc penízků, ale **nestěžuju si³**, peníze byly a budou. Já **jsem ráda, že můžu být s malou doma, radši se uskromníme³**, než si předávat dítě ve dveřích.“

A co nějaké plány v oblasti rodinných financí v průběhu rodičovské? Usilujete o něco momentálně?

„Nó, tak já ani asi moc, ne. Mým hlavním úkolem je **šetřit⁴**. (smích) Ale Peťa, ten už skoro půl roku **hledá lépe placené místo⁴**, aby mohl pustit ten druhý částečný úvazek. Zatím ale nic výhodnějšího nemáme. Jinak bude taky super, až se **zbavíme dluhu⁴** za auto. Pak časem bychom si rádi **postavili⁴**, to ale záleží právě na naší práci, no.“

Jak zjišťujete, jestli máte dost peněz na celý měsíc?

„No **zkoušela jsem to i psát¹**, ale nedalo se to uhlídat. Nejdýl jsem to vydržela psát třeba tři týdny a pak jsem to **vzdala¹**. Myslím, že za měsíc za jídlo můžeme utratit tak 8 – 10 tisíc průměrně. Až teď vlastně **do té tabulky¹** jsme to oba zaznačili. Je to takové po ruce a na očích, když člověk

řeší nějaké pravidelné placení a takové. Jako je pravda, že se snažíme jít zdravě, což je dražší, ale **dívám se vždycky do letáku¹**, když přijde. **Když je něco v akci, nakoupíme i do zásoby třeba, když si to můžem dovolit¹.**“

Co přesně děláte, abyste s penězi vyšli – máte to nějakou dohodu?

„Vlastně, **jak je materská** (pozn. myšleno rodičovský příspěvek) a **přítel má výplatu, odejde nám nájem a splátka za auto¹**. Já se snažím **hned poslat telefony a internet, aby už zbylo jen na jídlo a tak¹**. Když třeba chceme někdy na výlet, třeba do ZOO nebo do kina a na jídlo, tak **přemýšlíme, jestli můžem¹** a jestli to není už navíc a nebude to třeba chybět.“

Můžete mi popsat, „kdy ještě můžete“, podle čeho se rozhodujete?

„Tak to jsme si tak nějak asi odnesli oba z domu, že musí být **nejdřív vše nutné zaplaceno, a pár stovek k dobru¹** pro strýčka příhodu. Někdy to vyjde, jindy ne. Ale u těch pravidelných plateb jsme, si myslím, dost **disciplinovaní².**“

Máte to doma nějak rozdělené? Co třeba platíte Vy nebo partner?

„Něco jo. **On vlastně platí nájem a inkaso, splátku na auto. Já platím z materské jídlo hlavně a drogerii nebo věci pro malou. Ale někdy zaplatí velký nákup sám¹**, ještě padne dost na benzín – Peťa dojíždí každý den do práce, asi 30 kilometrů. Je fakt, že v tom je **občas binec, když jsou dva účty³**. Třeba se někdy **stane, že jsme oba na nule a ani nevíme, za co se utratilo³**, ale to tak mají všichni. Prostě **někdy to je v poho³**, někdy čekáme na **výplatu jak na smilování³.**“ (smích)

Hospodaříte „nějak“ s rodinnými financemi. Jak byste se ohodnotili – umíte to či neumíte? „Tak nikdy se nestalo, že bychom neměli co jíst, **vždycky se to nějak udělalo¹**. Tak nás **hodnotím dobře, průměrně²**. Jako,

myslím, že by to určitě šlo víc hlídat, třeba si to fakt psát⁴, to bychom si měli dát za úkol no. Kolikrát ani sama nevím, za co jsme to utratili všechno³. Doufám, že to bude lepší⁴, jako peníze celkově, až se vrátím do práce a přibude vlastně můj plat že. Bavili jsme se, že bych třeba šla už teďka po prázdninách. Malá bude mít v červenci dva, že by šla do školky, už se to může. Ale nevím, jestli by to k něčemu bylo, mám pocit, že my stejně tak nějak utratíme zhruba to, co máme¹, i když jsem doma nebo v práci. Akorát stres navíc. jo. Takže...“

Takto tedy společně hospodaříte. Co v případě nějaké nečekané události?

„No, něco máme bokem¹, ještě máme oba kontokorent¹, kdyby náhodou. Jako kdyby Peťa přišel o práci, tak by to asi bylo těžké, protože to šetření zrovna nešlape a žádné velké rezervy nejsou, tak na měsíc no³... ale on by si něco rychle našel. Dneska je to našťěstí dobré s prací, že. Jednou se vlastně stalo, že jsem byla skoro měsíc nemocná, měla jsem salmonelu, a Peťa se doma musel starat o malou. Byl jako na paragrafu. To by bylo asi nejhorší, kdyby třeba onemocněl na dlouho, to nevím, co bychom dělali³. Asi by to chtělo více šetřit no⁴.“

Co by Vám pomohlo, abyste lépe nakládali s rodinnými financemi?

„Tak možná bychom o tom celém mohli více mluvit⁴ Přejde mi, že se to u nás řeší, až když je nějaký průšvih¹.“

Proč myslíte, že by to mohla lepší komunikace změnit?

„No třeba bychom si mohli říct, kdo by měl mít co na starost, co jsou ty nutné výdaje a jestli nejdou taky nějak upravit – ani jeden podle mě nevíme, jak vlastně na to¹. Třeba já vím, že mám zbytečně drahý paušál, na to, že jsem doma na mateřské. My vlastně ani nevíme, jak by to správně

mělo vypadat¹, aby to bylo dobře poskládané, ten rozpočet. **Možná na internet se podívat aspoň³**. Nevěřím, že jsme jediní jako, v tomhle...”

Co byste například na tom internetu hledali, přiblížíte mi?

„Tak asi nějaké články, něco jsem už **možná i viděla**, nebo v **televizi pořad byl, o rozpočtu v rodině²**. Děti měly jeden měsíc peníze na starost a zkoušely si co a jak. **Jinak to spíš mají děti jako předměty²**. To si myslím, že je dobré, ale to dospělí nemají. Možná bych se ještě zeptala nějakého **známého, který rozumí penězům⁴** třeba nebo tak.“

Zkusíte mi říct, na co byste se takového odborníka zeptali? Napadá Vás něco v souvislosti s aktuálním hospodařením?

„Tak asi by nás zajímalo, jak se naučit menší příjem **rozdělit a naplánovat³** podle toho na celý měsíc, aby něco zbylo. A kam **to schovat**, aby se na to zase nevezalo a neutratilo. Protože tohle nám dělá asi největší problém. Přitom, jak na konci měsíce už nejsou peníze, tak se týden fakt jako **soustředíme, ať kupujeme to nejnütnější¹** a vždycky se to úplně v pohodě dalo. Takže tohle bychom se asi měli prostě naučit, člověk by pak podle mě uměl i **plánovat, třeba na delší dobu dopředu³**, si myslím.“

Co myslíte, jak se dají tyhle věci naučit a být úplně nezávislý v této oblasti?

„Tak to by asi musela fakt být už **nějaká přednáška nebo škola²**. Asi záleží, kdyby to třeba bylo **blízko**, a **ne moc dlouhé⁴**, tak by to možná šlo, ale přijde mi to spíš **jako něco navíc⁴**, ještě to něco určitě stojí jako každý kurz. Jako, mít hlídání, čas a peníze, tak bych třeba šla, na chvílku relax, sama bez chlapa a Veji. (smích) Ale, osobně bych spíš hledala **něco na netu**, to je lepší, člověk se zařídí podle svého času. Třeba nějaká **on-line poradna s návody nebo diskusemi⁴**.“

Myslíte si, že je to dneska vyhledávaná věc třeba právě mladými rodinami? A Proč?

„Řekla bych, že každý tohle někdy řeší. Jako je pravda, že nejlíp se člověk naučí, jak dokáže vyřešit zrovna ten svůj osobní problém. Pak si myslím, že už chybu neudělá v tom stejném⁴. A každého tam přivede nějaký už konkrétní problém, takže jako asi jo.“

Po posledním měsíci, kdy jste si veškeré rodinné hospodaření značili - zkusíte nějak zhodnotit Vaši momentální finanční situaci i způsob hospodaření?

„No já myslím, že se nemáme špatně³, co vím od kamarádek a známých, tak všichni řeší to samé pár dnů před výplatou. Asi by se dalo třeba víc soustředit⁴, jestli všechno, co kupujeme, nutně potřebujeme hned teď zrovna. Ale život by neměl být jen o tom nejnnutnějším, taky si občas chceme dopřát a udělat si drobnou radost, nejen všechno počítat, že.“

RODINA 2 (Michal a Lucie)

Narodilo se Vám dítě. Co to znamenalo pro Váš rodinný rozpočet?

„Narození malé hodně změnilo náš přístup k financím¹. Vlastně do doby, než se dcera narodila, jsme žili životem mladého páru, který tolik neuvažuje nad budoucností... a který si relativně nákladným životem kompenzuje vysoké pracovní nasazení. (smích)

S manželem jsme třeba vůbec neřešili hospodaření společně - vlastně každý z nás měl svůj příjem, o náklady na bydlení jsme se dělili, ale jako jinak si každý hospodařil se svými penězi. Vzhledem k tomu, že manžel vydělával výrazně víc, podílel se také vyšší měrou na výdajích na společné aktivity - třeba jako cestování nebo když se nám nechtělo vařit a chodili se najíst ven a tak.“

A co třeba plány na další měsíce, roky a rodičovství?

„No, musím přiznat, že se nikdy nestalo, že bychom dopředu uvažovali nad tím, za co peníze v následujícím měsíci utratíme - maximálně v případě nákladnější dovolené, na kterou jsme museli šetřit třeba i několik měsíců. Prostě jsme kupovali to, co jsme potřebovali, dělali si radost. No a když nám zbyl na konci měsíce nějaký finanční obnos, většinou to padlo na další cestování, elektroniku nebo módu. „

(odmlka)

„Já... ani si nemůžu vlastně vybavit ten zlom, kdy jsme začali uvažovat nad výbavičkou pro miminko. Nechtěli jsme v tomhle směru nic uspěchat, abychom nezůstali zklamaní, ale teď fakt nevím, kdy se to celé stalo.“

Jaké je to nyní, když už jste tři? Změnilo se něco?

„Hmm no, vzhledem k tomu, že stále žijeme v pronajatém bytě a počítáme s tím, že bychom **jednou rádi pořídili vlastní nemovitost⁴**... Prostě počítali jsme tak nějak s tím, že tento styl hospodaření budeme **muset změnit⁴**, abychom byli schopni jednak **našetřit⁴** na nákladnou jistinu hypotéky, jednak **splácet samotnou hypotéku⁴**. Ta se, při cenách nemovitostí v Praze, může vyšplhat až na trojnásobek toho, co platíme za bydlení teď. Takže jsme tuto změnu ale stále odkládali na dobu, kdy se staneme rodiči a budeme tak mít zodpovědnost za naše dítě a budoucnost celé rodiny.“

Hypotéku tedy plánujete, zatím pobýváte v nájemném bytě v Praze. Jaké byly první měsíce z hlediska financí?

„Potom, po narození Stelly samozřejmě přišlo **snížení příjmů¹**, mého platu, **manželův příjem našťěstí bez potíží pokryje veškeré náklady v domácnosti¹**, ale změna to určitě je, pochopitelně hlavně **zvýšení výdajů¹** kvůli péče o malou - od **jednorázového nákupu¹** veškerého vybavení, jako kočárek, postýlka a další dětské potřeby, **po pravidelné**

výdaje¹ na pleny, příkrmy, oblečení. Myslím, že bychom to s manželem **nedokázali vlastně ani sečíst³** a asi ani nechci no.“ (smích)

Když se zamyslíte s odstupem - jak na Vás změna finanční situace působí?

„Tak... Úplně upřímně? **Vždycky jsme s manželem oba vydělávali dost¹** a nemusela jsem přemýšlet o takových běžných nákupech oblečení, bot... Nemusela jsem to doma nějak hlásit, ani podle toho přizpůsobit zbytek měsíce nebo tak. No a teď se občas přistihnu, že mi něco **schází k úplnému naplnění³** – pravděpodobně je to jen zvyk. Plánuji si proto určitě **najít časem výpomoc⁴** s malou a při **rodičovské si vydělávat⁴**. Myslím, že **tak budem všichni šťastnější³**.“

Můžete mi více přiblížit tu změnu v domácím hospodaření po Vašem odchodu z práce?

„No zkusím si vybavit. Vlastně teď momentálně jsme v té jednodušší fázi, snížení **příjmů nebylo tak moc citelné²** – zatím stále pobírám dávky v **materšské dovolené¹**. Za dva měsíce ale půjdu na **rodičovskou, tak očekáváme výraznější změnu¹**. Navíc bychom rádi konečně pořídili to **vlastní bydlení⁴**, nebo se alespoň **přestěhovali⁴** do většího pronájmu. Takže osobně čekám výrazné **zvýšení nákladů na to bydlení no¹**.“

Co potom plánujete dělat, abyste s penězi dobře vyšli i nadále?

„Já jsem vlastně, ještě před narozením dcery, byla na nemocenské. To už jsme dosavadní **životní styl a nakládání s financemi museli částečně změnit²**, to určitě. Úplně konkrétně – pro nás zásadní změnou bylo **spojení příjmů¹** - dohodli jsme se, že většinu našich příjmů budeme odvádět na **společný**

účet¹, **no a společně¹** se také na začátku měsíce tak nějak rámcově dohodneme na tom, na co **peníze půjdou¹**. „

Byli jste nuceni redukovat náklady na některé výdaje?

„Určitě. Zjistili jsme, že jsme v dřív možná až zbytečně utráceli za jídlo v restauracích a kavárnách - to jsme **omezili výrazně²**, dneska si zajdeme třeba, nevím, jednou dvakrát týdně na snídani či večeři. Musím taky uznat, že jsme měli oproti jiným rodinám docela vysoké útraty za oblečení a kosmetiku. Tohle ale třeba s příchodem dcery úplně ustoupilo, celkově ta potřeba, tak nějak sama od sebe.“

To nejdůležitější, co se změnilo, třeba Vám chybí, dokážete popsat?

„No, ... popravdě asi **cestování²**, to bylo naším hlavním koníčkem asi... a taky předmětem nejvyšších nákladů. S miminkem se ale cestovat zrovna nedá, i s ohledem na rodinné finance a další naše plány. Šlo ale v zásadě o takovou... přirozenou změnu, nějak pro to **nesmutníme³**. Doufáme ale, že až dcera povyroste, budeme s ní moct **opět cestovat⁴** a vše se podaří i finančně skloubit. Třeba teď na podzim plánujeme první dovolenou, na **kterou už nyní šetříme¹**...ale neptejte se mě, jak jsme vybírali **cestovní pojištění¹**, to fakt netuším.“ (smích)

Neptám se, neptám. (smích) Spíš mi povězte, jestli jste coby noví rodiče řešili třeba ještě něco nového z hlediska plánování financí?

„Asi jsem zapomněla zmínit, těsně po narození dcery jsme kupovali **nové auto na leasing¹**, což je dost velké položka. A ještě mne napadá – nově jsme si oba uzavřeli **životní pojištění a začali spořit¹** do dříve založeného účtu ke stavebnímu spoření, za což jsem ráda. To bude asi jedna z mála věcí, kterou jsem se doma naučila - **platit si stavebko rovná se chovat se dospěle²**. (smích) Je fakt, že asi větší výhody žádné spoření neumí, přijde mi to jako

taková jistota no. Pak vlastně ještě máme něco na **spořicím účtu¹**. Byl **to svatební dar¹** do začátku od mých rodičů a babičky. Je tam částka, na kterou **nesaháme¹** a která by nám třeba v případě úplného výpadku příjmů **umožnila žít tak 3 měsíce³** no, přesně to neodhadnu. Rádi bychom ji ale **minimálně zdvojnásobili⁴**, musíme no.“

Hospodaříte tedy „nějak“ s rodinnými financemi. Jak byste se ohodnotili – umíte to či neumíte?

„Upřímně, ještě, než se narodila dcera, tak jsme si uvědomovali, že naše hospodaření není úplně rozumné. Hlavně teda vzhledem k relativně vysokým příjmům a možnostem úspor a, nevím, investic a tak. Na stupnici od jedné do pěti podle známkování ve škole bychom si v té době dali asi 4 - díky tomu, že jsme se aspoň **nikdy nezadlužili³**.“ (smích)

Jak se hodnotíte teď?

„Tak nyní si troufám říct, že se situace zlepšila - dala bych **nám možná 2, 2-?²**

Ne, tak ale v porovnání s tím, jak pečlivě svůj rozpočet připravovali a jak šetřili třeba moji rodiče, to ale **stále není dobré²**. Zatím totiž **neumím odhadnout¹**, jak vše zvládneme po tom, co ztratím většinu příjmů z mateřské a pořídíme si vlastní bydlení, na to padnou veškeré úspory, ... vlastně budeme muset platit výrazně vyšší hypotéku, než je teď náš nájem. Manžel jistě uzná, že se do té doby budeme muset nad plánováním financí **více zamyslet a omezit výdaje⁴** především na **jeho koníčky, oblečení nebo to cestování⁴**.“ (manžel kroutí hlavou; manželka se směje)

Co by Vám pomohlo, abyste lépe, nebo „poučeně“, hospodařili s rodinnými financemi?

„No upřímně řečeno, *považujeme se za relativně vzdělané lidi, kteří teoreticky správný přístup k rodinným financím znají*²... Víme, že do budoucna je třeba pečlivě plánovat, šetřit na výraznější výdaje⁴, hlavně ty spojené s domácností. Potom studiem dítěte a tak. No a zároveň budovat peněžní pojistku⁴ pro případ, že by například manžel přišel o práci, ať už vlivem nemoci nebo pádem do Vltavy. (smích)

Problém v našem případě je spíš v aplikaci teorie¹, kterou známe, do praxe², že. Jako, pravda je, že nejsme zvyklí se příliš uskovňovat¹, ale asi si uvědomujeme, že pro budoucnost rodiny je to hodně důležité. Pravdou je že na to, jaké máme příjmy, tak máme srandovní úspory³ a někdy i čekáme na výplatu³. Tak se snažíme a učíme⁴ no, za pochodu dá se říct.“

Zkusíte mi, prosím přiblížit, v čem konkrétně spatřujete ty zásadní rezervy?

„Myslím, že v čem máme teoretické rezervy je možná otázkou právě všelijakých různých *pojistek, životních a důchodových spoření a pilířů¹* a tak dále. My teď máme uzavřený nějaký základ, do hloubky ale těm finančním produktům fakt *nerozumíme, nebaví nás¹* vlastně popravdě se jimi příliš zabývat... Jen zatím *úplně nevíme, jak to budem řešit dál¹*, protože různým *zprostředkovatelským firmám, pojišťovacím agentům a finančním poradcům²* prostě nevěříme⁴“

Napadá Vás něco, co by mohlo pomoci k tomu odstranit nějaké mezery, o kterých hovoříte?

„Jo můžeme třeba na základku, *zeptat se dětí⁴*, tam to *probírají²* a možná toho o životním pojištění anebo vinkulaci nějaké řeknou víc jak my. (smích) No úplně upřímně, účastnit se nějakého *školení²* by se nám, teda hlavně vzhledem k manželově pracovnímu vytížení a vůbec jak jsme společně málo času... *asi moc nechtělo⁴*. Když ale uvažuji, co by mohlo být

fajn... napadá mě nějaký online nástroj⁴ – nevím, kalkulačka či aplikace v telefonu. Vlastně možná už něco takového existuje, to netuším.“

K čemu byste takový internetový nástroj využili zrovna Vy?

„Umím si představit, že by taková appka mohla třeba pomoci s plánováním rozpočtu nebo třeba doporučila nějaký vhodný finanční produkt... nebo i z hlediska pojištění, spoření, investování a tak³. Člověk by pak před sebou měl konkrétní zpracovaný příklad s argumenty pro i proti výběru, výhody/nevýhody produktu. Na příkladech se totiž, mám pocit, lépe projeví ty podstatné věci³, si myslím...než si třeba najdeme někde jako izolovanou informaci, psanou nesrozumitelným ekonomickým jazykem ještě ke všemu.“

Narazili jste někdy na něco takového, řekněme, finančně poučného, co by Vás zaujalo?

„Vlastně ano, to vím úplně přesně, na internetu jsme si kdysi dávno nechávali vyjet nabídky na povinné ručení², ale na to se asi neptáte. Beztak to byli podvodníci. (smích) Možná nějaké stránky pro ochranu spotřebitelů², proč pořádně číst smlouvy, než je podepíšeme a tak. Tuším, že jsem už takovou kampaň někdy registrovala. Takže asi ne, nebo si nevzpomínám na nic vyloženě edukačního v oblasti rodinných prostředků².“

RODINA 3 (Jirka a Simona)

Narodilo se Vám dítě. Co to znamenalo pro Váš rodinný rozpočet?

„Myslím, že po narození našeho prvního dítěte jsem příliš nepozorovala větší zatížení¹ našeho rozpočtu.

Pobírala jsem vlastně největší možnou částku z rodičovského příspěvku, partner měl stálý příjem¹. Dokonce díky tomu ani nebylo třeba sáhnout na

úspory². Tudiž jsme nakupovali bez omezení¹, tak nějak s rozumem². Je pravda, že jsme dost jsme omezili výdaje za kulturu a volný čas¹, ale nejen z důvodu, že bychom potřebovali ušetřit, ale s miminkem nebyl jaksi čas a prostor chodit juchat, teda, nějak pravidelně.“

Myslíte si, že jste s rodičovstvím začali uvažovat o financích jinak?

„My jsme dokonce i pár měsíců zkoušeli sepisovat všechny výdaje¹, abychom věděli, kolik a za co utratíme, abychom měli aspoň trochu přehled, což je základ³. Pamatuji si to docela přesně, protože to bylo po přechodu z mateřské na rodičák. Po roce a něco jsme si pak vzali hypotéku¹, která je teda psaná jen na Jirku, ale veškeré platby jdou samozřejmě ze společných¹ peněz... no a z té jsme si vlastně koupili a rekonstruovali byt. Museli jsme si ještě dobírat menší půjčku¹, protože hypotéka vše nepokryla a my jsme to už chtěli mít vše hotové.“

Popisujete situaci před narozením druhého dítěte. Jak je to aktuálně, změnilo se něco?

„No, právě době, kdy jsme se nastěhovali do nového bytu přišlo druhé těhotenství. A po narození mladší dcery jsem vlastně nastupovala na druhý rodičovský příspěvek, jenže už s mnohem menší částkou¹ než u syna. Takže jsme znovu s partnerem vše propočítali dle doporučení¹ a zjistili jsme, že, abychom dodrželi stanovený rozpočet, se budeme muset rozhodně omezit v utrácení². Jako jedny z prvních věcí jsem nám raději stáhla částky na minimum v penzijním a životním pojištění². Začali jsme si hlídat nákupy jídla, kosmetiky, hlídali akce, abychom co nejvíc ušetřili a nekupovali zbytečnosti¹. I Jirka musel výrazně omezit výdaje² za svůj volný čas.“

Můžete mi přiblížit, co pro Vás tahle nová situace představovala?

„Určitě **stres³**, takový ten, co je pod kůží, moc ho neovlivníte. Nikdy jsme **se neměli špatně, naopak**. Jde spíše o pocit, že to, co bylo dříve samozřejmé a prostě celkově jednodušeji zvládnutelné, je teď na neurčito pryč, taková **nejistota**. Nebyli jsme si jistí, jestli je tohle jakoby ta správná cesta... No, a tak si postupně **začal Jirka hledat jinou práci**, s vyšším platem, což se nakonec podařilo.“

Když jste zavedli ta dílčí opatření v domácím hospodaření, co se stalo?

„Tak nejen, že jsme **měli aktuální přehled³** o našem jakoby účetnictví, ale co bylo super, a za co jsem fakt ráda, že **jsme zvládli³** i dřív, že jsme **měli to srovnání³**. Pak už bylo jednoduché vyčíst, kolik peněz jsme **díky tomu začali každý měsíc šetřit³**. Člověk z toho pak má fakt **radost** a **motivuje ho to v tom pokračovat³**.“

Takže se podařilo, co jste si předsevzali?

„Určitě, rodinný rozpočet se se změnou práce o něco **zlepšil¹**, po zkušební době dostal Jirka dokonce **přidáno¹**, takže aktuálně **si nemůžeme extra vyskakovat²**, létat na dovolené a tak. **Ale nemusíme se ohlížet²**, jestli si koupíme něco navíc na zub, něco na sebe, uděláme radost dětem i mimo narozeniny, Vánoce nějakým dárkem. **Máme stabilní úspory, které se pomaličku kumulují³**, a to bez nějakého extra odpírání si, takto nám to **vyhovuje všem³**. Celkem pravidelně jezdíme na rodinné výlety a dětem dopřáváme návštěvy bazénu, dětských heren a tak...“

„Ještě jsem zapoměla, že jsme v minulém roce museli řešit situaci s koupí auta, půjčovali jsme si u Jirkové mamky, měsíčně jsou **domluvení na splátkách, aby se to dalo bezpečně zvládnout¹**, my něco ještě **spoříme jako polštář do rezervy¹**, která, až bude dostatečná, doplatíme tchýni půjčku najednou. Aspoň **takový je plán⁴**.“

Je něco, k čemu z hlediska budoucnosti rodinných financí směřujete, o co usilujete?

„No tak aktuálně mi zbývá asi rok a půl na mateřské, potom po návratu do práce a s dalším plnohodnotným příjmem plánujeme, až se trošku finančně srovnáme teda a ubude splátka za auto, tak přesun do většího bytu a svatbu⁴.“

Máte nějaký plán, jak toho docílit? Připravujete se na tyto kroky už teď nějakým způsobem?

„Tak, jak jsem vlastně říkala, jednou za čas jsme ukládali a sepisovali všechny měsíční výdaje, srovnali jsme to s příjmy a podle aktuální situace jsme pak řešili, jestli je třeba se někde uskromnit¹, a tak. Tohle se nám zatím osvědčilo vždycky bezvadně a fakt bych to chtěla zavést jako běžnou věc⁴ už teď v blízké době. Jsem na to asi trochu pes, píšu si občas i jídelníčky.“ (smích)

Rozumím, takže tohle je Vaše taktika, jak k tomu cíli nebo cílům dojít. Když se nad celkovým dlouhodobým hospodařením zamyslíte, jak byste se v tom ohodnotili?

„Jako efektivně hospodaříme určitě, to s dětmi, hypotékou a půjčkou asi ani jinak nejde. Považuji za super, že se snažíme se i tak spořit² něco bokem, mít rezervu, když se v domácnosti něco pokazí, tak ať máme bokem peníze a nemusíme si půjčovat další peníze⁴, rozumíte. A jestli to umíme... snažíme se a řekla bych, že umíme. Jsme rozumní, myslíme na zadní vrátka a raději si něco odepřeme, než abychom si půjčovali za každou cenu², například na dovolenou a tak.“

Jak si myslíte, že se tyto věci dají naučit? Nebo jinak... Je něco, co by Vám v tomto směru ještě více pomohlo?

„No, aktuálně, když potřebujeme nebo jsme potřebovali poradit, hlavně, kde a jak třeba uložit peníze, kde investovat, jaký produkt bude nejvhodnější uzavřít¹, obrátili jsme se na finanční poradce^{2,4}, protože, upřímně, se v tom pořád moc nevyznáme¹. Jirka měl asi dva své, ale nakonec oba využíváme služeb mé kamarádky, docela blízké, případně jejího bráchy – skrz hypotéku...“

Takže i jejich prostřednictvím jste si třeba nějaké znalosti osvojili, myslíte?

„Řekla bych, že jo³. Ono to je těžké, těch produktů je hrozně moc, a hlavně se to celé rychle proměňuje. S takovým poradcem se taky nevídáme každý měsíc, takže... Spousta věcí se dostupných i na internetu^{2,4}, diskuse nebo poradny nějaké, tím se taky člověk dost naučí, ale spíš tu dílčí věc, ne nějak uceleně.“

Využili jste někdy třeba této formy – internetu, když jste potřebovali zjistit něco okolo financí? A podařilo se?

„Já právě jo, hledala jsem tam návod, jak vést to domácí účetnictví³, teda takový základ, pro naše využití. Těch informací je ale hrozně moc, na učebnici minimálně, aby v tom bylo zahrnuto vše komplexně. Problém je, že třeba u těch složitějších věcí³, kterým člověk moc nerozumí, by to chtělo někoho, kdo to s Vámi projde, třeba ten finanční poradce nebo učitel, školitel, a tak no⁴.“

A co teda nějaká třeba i organizovaná forma finančního do vzdělání, řekněme právě se školitelem, jak zmiňujete?

„No, tak my chodíváme pravidelně na kurzy, přednášky a takové. Je pravda, že se týkají hlavně výchovy a věcí kolem dětí a rodiny, ale

nevzpomínám si vůbec, že bych zaregistrovala něco, nějakou přednášku, ohledně rodinných financí². Ale vlastně nechápu proč, je to hrozně důležité, takový předmět přípravy pro život³. Schválně se musím podívat večer, to by mě fakt zajímalo.“ (smích)

Jaké otázky by třeba Vás na takovém kurzu zajímaly? Je něco, co byste doma využili?

„No, tak třeba jsou pro mě stále ještě tabu různé investiční programy¹, prostě tomuhle nerozumím. Jinak zatím asi ne, nic mě nenapadá. My jsme tak nějak zvyklí na naši poradkyni⁴, vlastně cokoliv potřebujem, tak si voláme a řešíme¹. Ona má naši naprostou důvěru v tomhle, ale jako chápu zas, kdo takového člověka nemá, tak třeba tu potřebu se nějak...dovzdělat pociťuje třeba víc. Prostě, kdo chce a je v tomhle rozumný a uvažuje i do budoucna, tak si svoji formu vzdělání nebo pomoci v téhle oblasti najde vždycky.“

Kategorie I: Finanční situace	RODINA 1	RODINA 2	RODINA 3
Kód 1 – rozpočet	<p>Na RD cca o 10 tisíc nižší příjmy->po změně zaměstnání lepší, s dítětem výdaje navíc, MD lepší než RD, jako rezerva menší úspory plus kontokorent</p> <p>-nájemní byt + splátka na auto</p> <p>-spořicí ani pojistný produkt není sjednán</p>	<p>Zatím na MD, manžel vysoké příjmy, výdaje za dítě,</p> <p>Pomoc rodičů – naspořený obnos na spořicí jako svatební dar, nově stavební spoření a životní pojištění</p> <p>-nájemní byt + leasing</p>	<p>Nějaké úspory z doby před dětmi</p> <p>1.Dítě – nejvyšší možný RP, stálý příjem partnera, i s výdaji na dítě bez většího zatížení, nově hypotéka a půjčka, se zachováním úspor</p> <p>2.Dítě – nižší RP, větší zátěž pro rozpočet, se změnou zaměstnání otce finanční situace lepší</p> <p>-oba životní a penzijní pojištění</p> <p>- splátka za automobil</p>
Kód 2 – dopady	<p>Otec musel najít druhou práci -> rozpočet vyrovnanější, ale větší náročnost pro oba, změny životního stylu</p>	<p>Změna životního stylu ovlivněna změnou finanční situace spíše částečně (vysoký příjem manžela – zejména cestování a pravidelné stravování v restauracích</p>	<p>Životní styl po 2. dítěti– omezení v utrácení, změna v částkách na pojištění/spoření, otec si musel najít lépe placené místo -> poté uvolněnější rozpočet</p>
Kód 3 - spokojenost	<p>Nestěžují si, uskromnili se, jen stesky po některých aspektech kvality života před dítětem</p>	<p>Větší obavy z rod. dovolené než z mateřské – finanční náklady v souvislosti s plánovanou změnou bydlení; manželce mírně schází pocit</p>	<p>Před změnou práce otce – stres, nejistota, s novou prací otce –</p>

		finanční nezávislosti na manželovi, jinak spokojeni, vědí, že po tom, co dítě odroste, vše bude při starém	docela spokojeni, vyhovující životní styl bez větších omezení
Kód 4 – cíle	Jen jedna a lépe placená práce pro otce, později pro matku, splatit úvěr za auto, stavba rodinného domu	Vlastní/lepší nájemní bydlení → větší výdaje, manželka přívýdělek v rámci RD + výpomoc v péči o dítě, cestování	Po RD: Zbavit se dluhu za auto, svatba, větší byt
Kategorie II: Finanční strategie			
Kód 1 – praxe	Pokusy o vedení rozpočtu – spíše nárazově než soustavně, prioritu mají pravidelné platby, sledování akčních nabídek, nejasná pravidla v hospodaření partnerů (kdo, co platí, dvě „hromádky“ peněz, zároveň časté výdaje za zábavu s přáteli	Po dítěti – spojení příjmů a rámcová dohoda nad tím, na co daný měsíc část peněz padne, nově uzavřeno životní pojištění, nově platby na stavební spoření, peníze na spořicí účet jako rezerva, se kterou se nemanipuluje, průběžně šetří na dovolenou	Po 1.dítěti – beze změn, s rozumem, sepisovali příjmy a výdaje, společná kasa a systém. Po 2.dítěti – znova revize příjmů a výdajů, omezení v nakupování zbytečností a sledování akčních nabídek, pravidelná spolupráce s finančním poradcem
Kód 2 – hodnocení	Rodiče se celkově hodnotí průměrně, disciplinovaní v otázce pravidelných .plateb, vědomi si rezerv – obava z výpadku příjmu partnera	Před dítětem v klasickém školním známkování 4, Po dítěti – větší zodpovědnost 2, 2-, stále jsou si vědomi rezerv, vládnu spíše teorií než praxí, problém se uskromnit	Kladné hodnocení – hospodařit umí, postoje proti předlužení a snadnému utrácení

Kód 3 – výsledky	Občas „binec“, nemají přehled, za co se utrací, někdy vyjdou, jindy jsou odkázáni na další výplatu, rezerva na cca měsíc	Časté a snadné utrácení – rodiče přesně nevědí, za co a kolik utrácejí, i u nákladnějších položek, zároveň 3 měsíční rezerva (darem), na kterou se nesahá, finanční rezerva pro vzdálenější budoucnost minimální, spíše pro aktuální cíle (např. dovolená) + nikdy se nezadlužili	Díky dlouhodobému a opakovanému vedení rozpočtu – přehled, srovnání-> šetření-> radost a motivace pokračovat, kumulace úspor
Kód 4 – cíle	Lepší komunikace, vyjasnění rolí, zkusit vést rozpočet, více šetřit a vyvarovat se snadného utrácení	Hypotéka/dražší nájem bude v budoucnu představovat větší zátěž – snaha o revizi zbytečných výdajů a o větší úspory na spořicímu účtu	Evidence příjmů a výdajů jako stabilní součást chodu domácnosti, pokračovat v současné strategii, stále šetřit a nemuset si půjčovat
Kategorie II: Finanční vzdělávání			
Kód 1 – deficit	Skladba a vedení rozpočtu, jak šetřit, komunikace mezi partnery	Teorie > praxe, princip životních a jiných pojištění - jen povrchová znalost	Kde a jak uložit peníze, jak investovat, výběr vhod. produktu

Kód 2 – povědomí	TV pořad, přednáška, výuka ve školách, ev. pomoc známého se znalostmi	Internet – kalkulačky, kampaně na ochranu spotřebitelů	Finanční poradenství, kurzy na toto téma neregistruje
Kód 3 – přínosy	Schopnost plánovat a spravovat rodinný rozpočet i výhledově, naučit se vyřešit aktuální problém jako efektivní způsob učení – trvalost v čase	Plánování rozpočtu, výběr vhodného finančního produktu	Znalosti předávané osobním finančním poradcem, internet – jak vést domácí účetnictví, obecně „příprava pro život“
Kód 4 – preference	ANO: Internet (poradny, diskuse), známý se znalostmi, SPÍŠE NE: přednáška (dle dostupnosti - čas, vzdálenost, peníze), lepší komunikace doma	NE: zprostředkovatelským firmám, pojišťovacím agentům a finančním poradcům, školení – časová náročnost ANO: zeptat se dětí, internet	ANO: finanční poradce – blízká osoba, školení, kurzy, internet - spíše na dílčí problém

Příloha č. 2 – Tabulka č. 10 – Kódovací proces

Příloha č. 3 – Finanční deníky; Zdroj (Ministerstvo financí: 2015)

RODINA 1 VÝDAJE DOMÁCNOSTI DLE ÚČELU 33 710 Kč

PŘÍJMY DOMÁCNOSTI DLE ZDROJE

34 600 Kč

VÝDAJE SOUVISEJÍCÍ S BYDLENÍM		VÝDAJE NA KONÍČKY		PŘÍJMY Z POVOLÁNÍ	
splátka úvěru na bydlení (úrok + úmor)*		vstupné (kina, divadla, koncerty, výstavy, prohlídky, ...)	100 Kč	hlavní celkový čistý příjem domácnosti	21 500 Kč
fond oprav*		knihy, noviny, časopisy		vedlejší celkový čistý příjem domácnosti	6 000 Kč
pojištění nemovitosti*		sport a pohyb (vstupné, vybavení, ...)		případné finanční zaměstnanecké benefity (stravenky, honoráře	
nájemné	7 700 Kč	cestování, resp. dovolená (vč. cestovního pojištění)	400 Kč		
komodity (elektrina, voda, plyn, teplo)	3 130 Kč	restaurace		CELKEM	27 500 Kč
občanské poplatky (za úklid, odvoz odpadů ap.)	100 Kč	domácí zvířata (vč. poplatku za psa)		PŘÍJMY OD STÁTU (SOCIÁLNÍ A JINÉ DÁVKY)	
koncesionářské poplatky (TV, rozhlas)		kutlíství, zahrádkaření, rybaření		starobní či jiný důchod	
vybavení a údržba domácnosti	300 Kč	chata/chalupa		rodičovský příspěvek	7 100 Kč
pojištění domácnosti		další koníčky (hudba, film, sběratelství, ...)	100 Kč	podpora v nezaměstnanosti	
další výdaje		CELKEM	600 Kč	jiné sociální dávky (na bydlení, na děti)	
<i>*jen v případě vlastnického bydlení</i>		VÝDAJE NA HRŮCHY A ZÁVISLOSTI		preplatky na dani	
CELKEM	11 230 Kč	alkohol, cigarety, tabák	600 Kč	CELKEM	7 100 Kč
BĚŽNÉ VÝDAJE		sázky a loterie	200 Kč	KAPITÁLOVÉ PŘÍJMY	
potraviny	10 000 Kč	počítačové hry		pronájem vlastní nemovitosti	
pravidelné stravování v jídelnách a v restauraci	1 000 Kč	další hrůchy	1 000 Kč	vyplacené úroky z vkladů a dividendy	
ošacení a obuv	300 Kč	CELKEM	1 800 Kč	prodej cenných papírů	
drogerie	300 Kč	VÝDAJE NA TVORBU ÚSPOR A REZERV		CELKEM	0 Kč
léky a regulační poplatky u lékaře	200 Kč	rezervy na větší výdaje vybavení (nábytek, spotřebiče)		OSTATNÍ PŘÍJMY	
MHD	60 Kč	rezerva na roční vyúčtování poplatků za bydlení		přijaté finanční dary	
telefonování	920 Kč	rezerva na rekonstrukci majetku		výhry	
internet	350 Kč	rezerva na pokuty, sankce, právní zastoupení		jiné (mimořádné) příjmy	
ostatní služby (kadeřník, čistírna, ...)	300 Kč	rezerva na mimořádné zdravotní výdaje, na veterináře		CELKEM	0 Kč
CELKEM	13 430 Kč	spoření na vlastní bydlení		<p>BILANCE Vašeho rozpočtu:</p> <p>GRATULUJEME! - Váš rozpočet je přebytkový</p> <p>přebývá 890 Kč</p>	
VÝDAJE NA VZDĚLÁNÍ A VÝCHOVU		spoření na penzi			
školné (MŠ, ZŠ, družina, SŠ, VŠ)		spoření na vzdělání dětí			
učebnice		spoření na dovolenou			
jazykové kurzy		další spoření	1 000 Kč		
ostatní vzdělávací kurzy (rekvalifikační apod.)		CELKEM	1 000 Kč		
dětské kroužky (hudební, výtvarné, sportovní, taneční)		OSTATNÍ VÝDAJE			
dětské tábory		splátky úvěrů a půjček (jiné než z úvěru na bydlení)			
CELKEM	0 Kč	životní pojištění			
VÝDAJE NA AUTOMOBIL (či jiné vozidlo)		úrazové a nemocenské pojištění			
splátka leasingu (nebo jiného úvěru)	3 400 Kč	pojištění odpovědnosti za škody v občanském životě			
palivo (benzín/nafta, plyn)	1 100 Kč	bankovní a jiné poplatky	100 Kč		
povinné ručení	490 Kč	členské příspěvky			
havarijní pojištění		příspěvky na charitu			
údržba a opravy	300 Kč	dárky	200 Kč		
dálniční známka		případné daně, clo			
jiné poplatky (STK, emise) a další výdaje	100 Kč	výživné (alimony)			
CELKEM	5 350 Kč	CELKEM	300 Kč		

RODINA 3 **VÝDAJE DOMÁCNOSTI DLE ÚČELU 35 761 Kč**

PŘÍJMY DOMÁCNOSTI DLE ZDROJE

38 950 Kč

VÝDAJE SOUVISEJÍCÍ S BYDLENÍM		VÝDAJE NA KONÍČKY		PŘÍJMY Z POVOLÁNÍ	
splátka úvěru na bydlení (úrok + úmor)*	8 800 Kč	vstupné (kina, divadla, koncerty, výstavy, prohlídky, ...)	100 Kč	hlavní celkový čistý příjem domácnosti	29 400 Kč
fond oprav*	300 Kč	knihy, noviny, časopisy	30 Kč	vedlejší celkový čistý příjem domácnosti	
pojištění nemovitosti*	102 Kč	sport a pohyb (vstupné, vybavení, ...)	50 Kč	případné finanční zaměstnanecké benefity (stravenky, honoráře)	2 450 Kč
nájemné		cestování, resp. dovolená (vč. cestovního pojištění)	500 Kč		
komodity (elektrina, voda, plyn, teplo)	3 400 Kč	restaurace		CELKEM	31 850 Kč
občanské poplatky (za úklid, odvoz odpadů ap.)	125 Kč	domácí zvířata (vč. poplatku za psa)		PŘÍJMY OD STÁTU (SOCIALNÍ A JINÉ DÁVKY)	
koncesionářské poplatky (TV, rozhlas)	180 Kč	kulturní, zahrádkaření, rybaření		starobní či jiný důchod	
vybavení a údržba domácnosti	200 Kč	chata/chalupa		rodičovský příspěvek	7 100 Kč
pojištění domácnosti	102 Kč	další koníčky (hudba, film, sběratelství, ...)	50 Kč	podpora v nezaměstnanosti	
další výdaje		CELKEM	730 Kč	jiné sociální dávky (na bydlení, na děti)	
<i>*jen v případě vlastnického bydlení</i>		VÝDAJE NA HRŮCHY A ZÁVISLOSTI		preplatky na dani	
CELKEM	13 209 Kč	alkohol, cigarety, tabák	300 Kč	CELKEM	7 100 Kč
BĚŽNÉ VÝDAJE				KAPITÁLOVÉ PŘÍJMY	
potraviny	9 500 Kč	sázky a loterie		pronájem vlastní nemovitosti	
pravidelné stravování v jídelnách a v restauraci	700 Kč	počítačové hry		vyplacené úroky z vkladů a dividendy	
ošacení a obuv	380 Kč	další hrůchy		prodej cenných papírů	
drogerie	320 Kč	CELKEM	300 Kč	CELKEM	0 Kč
léky a regulační poplatky u lékaře	100 Kč	VÝDAJE NA TVORBU ÚSPOR A REZERV		OSTATNÍ PŘÍJMY	
MHD		rezerva na větší výdaje vybavení (nábytek, spotřebiče)		přijaté finanční dary	
telefonování	840 Kč	rezerva na roční vyúčtování poplatků za bydlení		výhry	
internet	400 Kč	rezerva na rekonstrukci majetku		jiné (mimořádné) příjmy	
ostatní služby (kadeřník, čistírna, ...)		rezerva na pokuty, sankce, právní zastoupení		CELKEM	0 Kč
CELKEM	12 240 Kč	rezerva na mimořádné zdravotní výdaje, na veterináře			
VÝDAJE NA VZDĚLÁNÍ A VÝCHOVU		spoření na vlastní bydlení	1 500 Kč	BILANCE Vašeho rozpočtu: GRATULUJEME! - Váš rozpočet je přebytkový přebývá 3189 Kč	
školné (MŠ, ZŠ, družina, SŠ, VŠ)	1 350 Kč	spoření na penzi	600 Kč		
učebnice		spoření na vzdělání dětí			
jazykové kurzy		spoření na dovolenou	800 Kč		
ostatní vzdělávací kurzy (rekvalifikační apod.)	150 Kč	další spoření			
dětské kroužky (hudební, výtvarné, sportovní, taneční)	175 Kč	CELKEM	2 900 Kč		
dětské tábory		OSTATNÍ VÝDAJE			
CELKEM	1 675 Kč	splátky úvěrů a půjček (jiné než z úvěru na bydlení)			
VÝDAJE NA AUTOMOBIL (či jiné vozidlo)		životní pojištění	600 Kč		
splátka leasingu (nebo jiného úvěru)	2 000 Kč	úrazové a nemocenské pojištění			
palivo (benzín/nafta, plyn)	800 Kč	pojištění odpovědnosti za škody v občanském životě	150 Kč		
povinné ručení	417 Kč	bankovní a jiné poplatky			
havarijní pojištění		členské příspěvky			
údržba a opravy	440 Kč	příspěvky na charitu			
dálniční známka		dárky	300 Kč		
jiné poplatky (STK, emise) a další výdaje		případné daně, clo			
CELKEM	3 657 Kč	výživné (alimony)			
		CELKEM	1 050 Kč		